

ECONOMIE EN ARBEIDSMARKT

FLEVOLAND

2002

Een gezamenlijke uitgave van:
Regionaal Platform Arbeidsmarkt Flevoland / Centrum voor Werk en Inkomen
Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Flevoland
Provincie Flevoland

Samenstelling:
drs. M. de Groen
dr. M.H. Stijnenbosch
STOGO onderzoek + advies

ADRESSEN

Regionaal Platform Arbeidsmarkt Flevoland
Postbus 2185
8203 AD Lelystad
Telefoon: 0320-286756

Kamer van Koophandel en Fabrieken Flevoland
Postbus 123
8200 AC Lelystad
Telefoon: 0320-286286
Fax: 0320-222543
E-mail: info@lelystad.kvk.nl

Provincie Flevoland
Postbus 55
8200 AB Lelystad
Telefoon: 0320-265265
Fax: 0320-265260
E-mail: provincie@flevoland.nl

Centraal Bureau voor de Statistiek
Postbus 4481
6401 CZ Heerlen
Telefoon: 045-5707970

Auteursrechten voorbehouden

Overname van de gegevens uit deze publicatie is toegestaan met bronvermelding.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	1
INLEIDING	2
1. BEVOLKING EN BEROEPSBEVOLKING	5
1.1 Inleiding	5
1.2 Bevolking	5
1.3 Regionale spreiding	6
1.4 Beroepsbevolking	6
1.5 Arbeidsdeelname	6
1.6 Alloctonen	7
1.7 Opleidingsniveau	8
1.8 Pendel	9
1.9 Conclusie	11
2. WERKGELEGENHEID	13
2.1 Inleiding	13
2.2 Fulltime arbeidsplaatsen	13
2.3 Fulltime arbeid naar bedrijfstak	14
2.4 Fulltime arbeid naar geslacht	16
2.5 Fulltime arbeid naar gemeente	17
2.6 Fulltime arbeid naar grootteklasse van de bedrijfsvestiging	18
2.7 Parttime arbeidsplaatsen	19
2.8 Flexibele arbeid	20
2.9 Gesubsidieerde arbeid	21
2.10 Vacatures	22
2.11 Conclusie	23
3. HET BEDRIJFSLEVEN INFLEVOLAND	25
3.1 Inleiding	25
3.2 Omzet	25
3.3 Export	28
3.4 Bedrijfsresultaat en rendement	29
3.5 Investerings	31
3.6 Ondernemersvertrouwen	32
3.7 Conclusie	32
4. BEDRIJVENDYNAMIEK	35
4.1 Inleiding	35
4.2 Aantal vestigingen	35
4.3 Netto groei	37
4.4 Netto groei naar bedrijfstak	38
4.5 Netto groei naar gemeente	39
4.6 Startende ondernemers	40
4.7 Conclusie	41

5.	WERKLOOSHEID	43
5.1	Inleiding	43
5.2	Structuur arbeidsbemiddeling en sociale zekerheid	43
5.3	Aantal niet-werkende werkzoekenden	43
5.4	Niet-werkende werkzoekenden naar gemeente	44
5.5	Niet-werkende werkzoekenden naar geslacht	45
5.6	Niet-werkende werkzoekenden naar leeftijd	46
5.7	Niet-werkende werkzoekenden naar opleiding	47
5.8	Niet-werkende werkzoekende minderheden	48
5.9	Niet-werkende werkzoekenden naar inschrijfduur	49
5.10	Niet-werkende werkzoekenden naar fasering	49
5.11	Conclusie	50
6.	BEDRIJVENTERREINEN EN KANTOORLOCATIES	51
6.1	Inleiding	51
6.2	Uitgifte en uitgeefbaar bedrijventerrein	51
6.3	Segmentering	54
6.4	Toekomstige terreinen	56
6.5	Kantoorlocaties	56
6.6	Conclusie	57
7.	THEMA: DE ARBEIDSMARKT OP KORTE TERMIJN	59
7.1	Inleiding	59
7.2	Algemene ontwikkelingen op de arbeidsmarkt	59
7.3	Werkgelegenheid naar sector, Midden-West Nederland en Flevoland	60
7.4	Toekomstige ontwikkeling beroepsbevolking, Midden-West Nederland en Flevoland	63
7.5	Conclusie	64
8.	SLOTBESCHOUWING	67
	STATISTISCHE BIJLAGEN	73
	Bijlage 1: Sociaal-economische gegevens Flevoland	74
	Bijlage 2: Werkzame personen (fulltime) naar bedrijfstak en –klasse, Flevoland	76
	Bijlage 3: Werkzame personen (fulltime) per gemeente en naar bedrijfstak, Flevoland	78
	Bijlage 4: Aantal vestigingen in Flevoland per gemeente en naar bedrijfstak	79
	Bijlage 5: Bedrijventerreinen in Flevoland	80
	Bijlage 6: Kenmerken niet-werkende werkzoekenden in Flevoland	82
	Bijlage 7: Begrippenlijst	83

VOORWOORD

Flevoland is een jonge en dynamische provincie met specifieke en afwijkende kenmerken ten opzichte van de rest van Nederland. Dat geldt ook voor de Flevolandse economie en arbeidsmarkt. De grote dynamiek onderstreept het belang van inzicht in de feiten en processen die daaraan ten grondslag liggen. Deze vormen immers de aangrijpingspunten voor het te voeren ontwikkelingsbeleid.

Deze conclusie heeft de besturen van provincie Flevoland, Arbeidsvoorziening Flevoland en Kamer van Koophandel Flevoland, gezien hun gemeenschappelijke betrokkenheid bij de sociaal-economische ontwikkeling, in 1998 doen besluiten tot het bundelen van de krachten op het terrein van informatie en analyse. Dit resulteert in de nu voorliggende publicatie, de vijfde in een reeks van jaarlijkse uitgaven, waarbij vanaf 2001 het Regionaal Platform Arbeidsmarkt Flevoland en het CWI de rol van Arbeidsvoorziening Flevoland hebben overgenomen.

De publicatie "Economie en Arbeidsmarkt Flevoland 2002" geeft inzicht in de productiestructuur en de economische dynamiek die bepalend zijn voor de toekomstige verwachtingen van de werkgelegenheid in Flevoland. Behalve de analyse van de vraagzijde, van bedrijvigheid en arbeidsmarkt, wordt ook de aanbodzijde belicht. De ontwikkeling van de bevolking, beroepsbevolking, pendel en werkloosheid verhelderen de aanbodzijde. Tevens krijgt de ontwikkeling van bedrijventerreinen en kantoorlocaties aandacht.

Als themahoofdstuk is dit jaar gekozen voor de arbeidsmarkt op korte termijn. De arbeidsmarkt is aan het veranderen. Het tij lijkt te keren. Met de rapporten 'Regionale Arbeidsmarktprognose 2002-2007' en 'De arbeidsmarkt in Midden-West Nederland 2002-2007', van het CWI, kijken we naar de toekomstige ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in Flevoland.

Wij hopen dat állen die bij de sociaal-economische ontwikkeling van Flevoland betrokken zijn, hun voordeel met deze publicatie kunnen doen.

Regionaal Platform Arbeidsmarkt Flevoland en Centrum voor Werk en Inkomen

Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Flevoland

Provincie Flevoland

INLEIDING

Het jaar 2002 was een jaar waarin de stagnerende groei in de wereldeconomie en het grotendeels uiteenspatten van de ICT-zeepbel de Nederlandse, en daarmee ook de Flevolandse economie parten hebben gespeeld. Daarin zal op korte termijn geen verandering komen. Het Internationaal Monetair Fonds (IMF) heeft zijn raming voor de economische groei in de landen van de eurozone in 2003 verlaagd van 2,3% tot 1,3%. Achtergrond is de wereldwijde vertraging in de economische groei. Alle grote economieën groeien nauwelijks meer en de vooruitzichten, zeker met de onzekere politieke situatie in de wereld, zijn somber. Ook in Nederland daalt de economische groei nog steeds van 3,0% in 2000 naar 1,3% in 2001 en 0,3% in 2002. Al vijf kwartalen achter elkaar beweegt de economische groei zich rond het nulpunt. Een zo lange periode zonder noemenswaardige groei is in twintig jaar niet meer voorgekomen. Ook de vooruitzichten zijn niet gunstig. Voor 2003 variëren de schattingen van de economische groei van 0,9% (Europese commissie) tot 0,75% (Centraal Planbureau). Daarbij blijft de Nederlandse economie dit jaar een volle procentpunt achter bij de groei in andere Europese landen. Sinds medio 2001 zijn echter de groeiramingen continu neerwaarts bijgesteld omdat het verwachte internationale conjunctuurherstel langer uitbleef dan verwacht en zich daarbij ook nog gematigder vertoonde dan verwacht.

Dat vertaalt zich in een forse daling van het vertrouwen van de producenten die hun orderportefeuille zien slinken. Echter ondernemersvertrouwen is voor een belangrijk deel zelfvertrouwen, zoals de voorzitter van de Kamer van Koophandel voor Flevoland in zijn nieuwjaarstoespraak terecht opmerkte. We moeten elkaar de economische teruggang ook niet aanpraten. Natuurlijk is Nederland als klein land afhankelijk van de dalende dollarkoers en de stagnerende wereldhandel. Maar er moet niet worden vergeten dat de op dit moment stagnerende wereldeconomie vooraf gegaan werd door een langdurige periode van economische groei. Gedurende deze periode is een stevig fundament gelegd voor een bedrijfsleven dat tegen een stootje kan. De financiële reserves zijn aangevuld en vaak zijn de afzetkanalen ook diverser geworden. Dat neemt niet weg dat de huidige economische situatie zorgelijk is, vooral omdat het economische herstel langer op zich laat wachten dan verwacht.

Behalve het economisch klimaat is het belangrijk dat de bedrijvigheid de ruimte krijgt zich te ontwikkelen. De ontwikkelingen op het gebied van ruimtelijke ordening zijn van belang voor de economische ontwikkeling. Daarom is het teleurstellend dat door het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer nog steeds geen definitief uitsluitsel is gegeven over de richting waarin de ruimtelijke ordening zich zal ontwikkelen. De Stellingnamebrief van minister Kamp waarin afstand wordt genomen van het contourenbeleid uit de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening is in deze te abstract gesteld.

Hierdoor is nog onduidelijk hoe de opvangtaak en uitbreidingsmogelijkheden van Almere optimaal zullen worden benut. Om daar toch inzicht in te krijgen moet worden nagegaan welke ontwikkelingen er nu eigenlijk plaats moeten vinden en hoe deze ontwikkelingen op elkaar moeten worden afgestemd. Daarvoor wordt een Integraal Ontwikkelingsplan (IOP) voor de groei van Almere opgesteld. Voor dit doel hebben het Rijk, de provincie Flevoland en de gemeente Almere het projectbureau Toekomst Almere opgezet. Begin dit jaar heeft Provinciale Staten ingestemd met de startconvenant voor het IOP. Nu is het doel om een breed gedragen bestuursovereenkomst op te stellen voor een evenwichtige ontwikkeling van Almere tot een grote stad in 2030. Intussen zouden met het oog op een goede vervulling van deze belangrijke opvangtaak in de Noordvleugel van de Randstad, de verkeersverbindingen van Almere met Amsterdam en Hilversum/Utrecht verbeterd moeten worden.

Ook het oude ABC-locatiebeleid wordt verlaten. Dat beleid was vooral gericht op het terugdringen van de automobiliteit. Nu komt veel meer het vinden van de juiste plek voor een bedrijf centraal te staan. Dit nieuwe locatiebeleid biedt de mogelijkheid om beter rekening te houden met de vraag vanuit de markt en met de lokale en regionale verschillen. Niet alleen

de verkeersstromen die een bedrijf met zich mee brengt spelen een rol in de afweging, maar ook de bijdrage die het levert aan het versterken van de economische ontwikkelingsmogelijkheden en de ruimtelijke kwaliteit. Het gaat dus meer om maatwerk.

In dit krachtenveld speelt het beleid van de provincie Flevoland, de Kamer van Koophandel Flevoland en het Regionaal Platform Arbeidsmarkt zich af. Belangrijk is dat Flevoland niet alleen functioneert als opvanggebied voor woningen, maar ook blijft streven naar de versterking van haar eigen economie. Eén arbeidsplaats voor bijna elke persoon in de Flevolandse beroepsbevolking, dat is waarnaar wordt gestreefd. De economische voorspoed in de afgelopen jaren heeft ervoor gezorgd dat de tendens inderdaad in deze richting ging. Het is nu zaak om bij economische tegenwind ook alle zeilen bij te zetten om deze doelstelling te halen. Er is nog steeds geen sprake van een evenwicht. Traditioneel is Flevoland deels een woongebied met een duidelijke opvangfunctie voor andere delen van het land, met name de Noordvleugel van de Randstad, waar een tekort is aan woningen. De Flevolandse werkgelegenheid heeft de groei van de bevolking echter niet bij kunnen houden. Een groot deel van de Flevolandse beroepsbevolking is dan ook aangewezen op elders geboden werkgelegenheid met als gevolg aanzienlijke pendelstromen over de provinciegrenzen.

Voor de ontwikkeling van Flevoland is het belangrijk de eigen economische groeikracht zo veel mogelijk te ontwikkelen en bedrijvigheid uit de overloopgebieden aan te trekken en aan deze bedrijven voldoende ruimte te bieden om zich te vestigen. Om deze ontwikkelingen zo goed mogelijk te sturen is goed beleid nodig. Om dit te kunnen maken is helder inzicht in de verschillende aspecten van de provinciale economische ontwikkeling onontbeerlijk. Om deze reden hebben de provincie Flevoland, de Kamer van Koophandel voor Flevoland en het Regionaal Platform Arbeidsmarkt voor de vijfde keer de handen ineengeslagen om de bij hen bekende gegevens in een integraal boekwerk weer te geven. In deze publicatie komen achtereenvolgens aan de orde:

- ontwikkeling bevolking en beroepsbevolking (hoofdstuk 1);
- ontwikkeling aantal arbeidsplaatsen (hoofdstuk 2);
- bedrijfseconomische ontwikkeling (hoofdstuk 3);
- ontwikkeling van het aantal bedrijven (hoofdstuk 4);
- ontwikkeling van het aantal niet-werkende werkzoekenden (hoofdstuk 5);
- ontwikkeling van het aantal bedrijventerreinen en kantoorlocaties (hoofdstuk 6);
- toekomstige arbeidsmarkt (themahoofdstuk 7) en
- slotbeschouwing (hoofdstuk 8).

1 BEVOLKING EN BEROEPSBEVOLKING

1.1 Inleiding

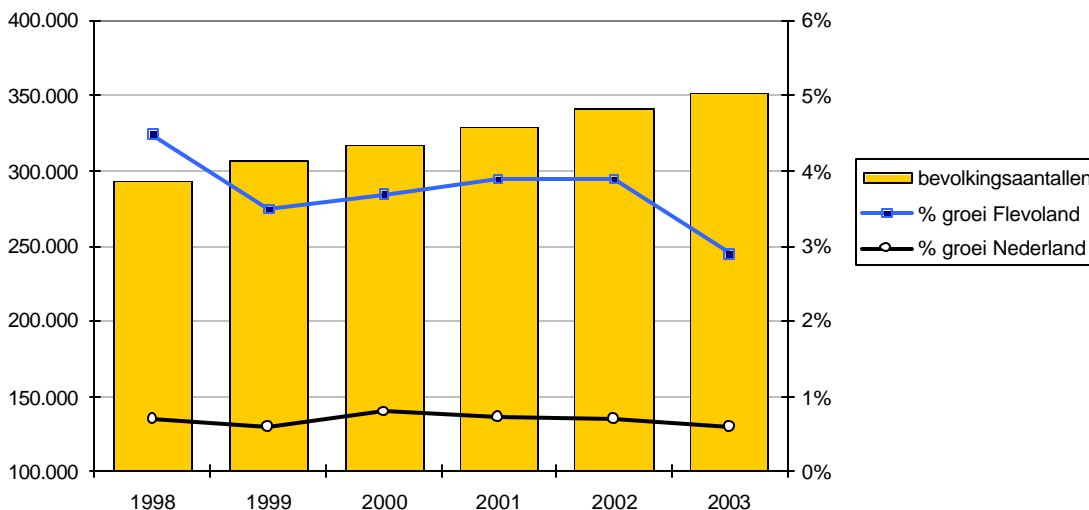
De bevolking in Flevoland groeit snel. Tussen de zes Flevolandse gemeenten zijn verschillen waarneembaar wat betreft het groeitempo en de aard van de groei. In het eerste deel van dit hoofdstuk wordt ingegaan op de bevolkingsontwikkeling van de provincie als geheel (paragraaf 1.2) en van de afzonderlijke gemeenten daarbinnen (paragraaf 1.3).

Om een goed werkgelegenheidsbeleid te kunnen voeren is inzicht in de ontwikkeling van de beroepsbevolking nodig. In het tweede deel van dit hoofdstuk wordt aandacht geschonken aan dit deel van de bevolking. Er wordt kort ingegaan op de groei van de beroepsbevolking (1.4) en de arbeidsparticipatie (1.5). Vervolgens wordt aandacht besteed aan allochtonen (1.6), het opleidingsniveau (1.7) en de pendel (1.8). Het hoofdstuk wordt afgesloten met conclusies.

1.2 Bevolking

In 2002 is de Flevolandse bevolking met bijna 10.000 (2,9%) personen toegenomen. Hiermee was de bevolkingsgroei ongeveer een procentpunt lager dan voorgaande jaren. Ondanks deze afgenomen groei heeft de provincie Flevoland nog steeds de snelst groeiende bevolking van Nederland. Het landelijke groeicijfer daalde in 2002 van 0,7% naar 0,6% (figuur 1.1).

Figuur 1.1 Stand van de bevolking per 1 januari 1998-2003, Flevoland en groei van de bevolking 1998-2003, Flevoland en Nederland

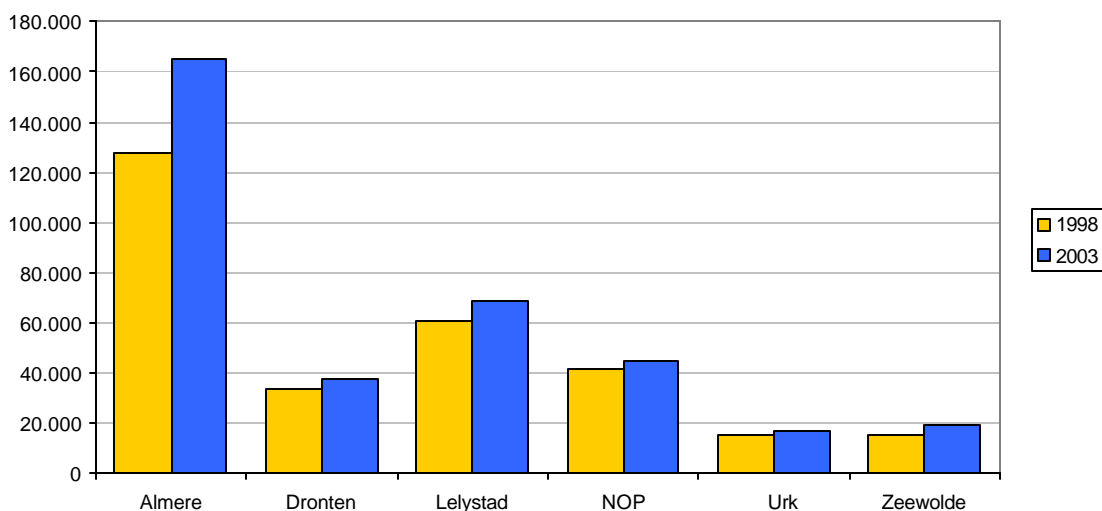
Bron: Provincie Flevoland, CBS

1.3 Regionale spreiding

Almere herbergt met 165.000 inwoners op 1 januari 2003 bijna de helft (47%) van alle Flevolandse inwoners. In Lelystad, de tweede grote gemeente van Flevoland, woont een vijfde van de inwoners van Flevoland (bijna 70.000 inwoners). Net als in 2001 bevindt eenderde van de bevolking zich verspreid over de andere vier gemeenten (figuur 1.2).

Zowel Almere als Lelystad kenden een bevolkingstoename van 4%. De groei in Almere ligt hiermee twee procentpunten lager dan in 2001. De andere gemeenten kenden in 2002 een groei die onder het provinciaal gemiddelde lag. Opvallend is dat de bevolking in Zeewolde, waar de gemiddeld jaarlijkse bevolkingsgroei tussen 1997 en 2002 op ruim 6% lag, in 2002 met 1% toenam. De afname van de bevolkingsgroei in Almere en Zeewolde hangt samen met de dalende woningbouwproductie. In 2002 zijn in Almere 1.800 woningen opgeleverd, terwijl de verwachte realisatie op 3.000 woningen lag.

Figuur 1.2 Aantal inwoners per gemeente in 1998 en 2003, Flevoland, per 1 januari (absoluut)

Bron: Provincie Flevoland

1.4 Beroepsbevolking

De Flevolandse beroepsbevolking is in 2002 met 4% toegenomen tot 164.000 personen. Hiermee lag de groei ruim een procentpunt boven de totale bevolkingsgroei. De groei van 6.000 personen werd door evenveel mannen als vrouwen veroorzaakt. De groei van het aantal vrouwen in de beroepsbevolking is met 5% minder hard gestegen dan vorig jaar. Ook het aantal mannen in de beroepsbevolking kende een lagere groei (1%) (figuur 1.3).

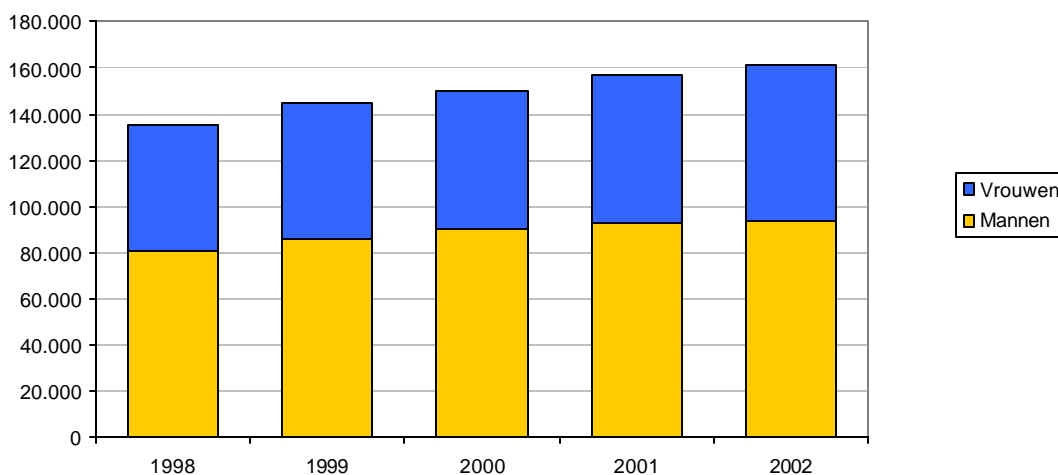
1.5 Arbeidsdeelname

In 2002 is er geen verandering gekomen in de bruto participatiegraad¹. De arbeidsdeelname in Flevoland lag nog steeds op 70% en daarmee boven het landelijke gemiddelde van 68% in 2001. De mannelijke deelname in Flevoland lag op 82%, dat is 3 procentpunten hoger dan

¹ De bruto participatiegraad is het aandeel van de beroepsbevolking (werkzaam en werkloos) in de bevolking van 15 tot 65 jaar.

het landelijke cijfer in 2001. Het percentage verschil voor de vrouwen was kleiner (57% in Flevoland, 56% landelijk gezien).

Figuur 1.3 Ontwikkeling van de beroepsbevolking, Flevoland, 1998-2002 (absoluut)

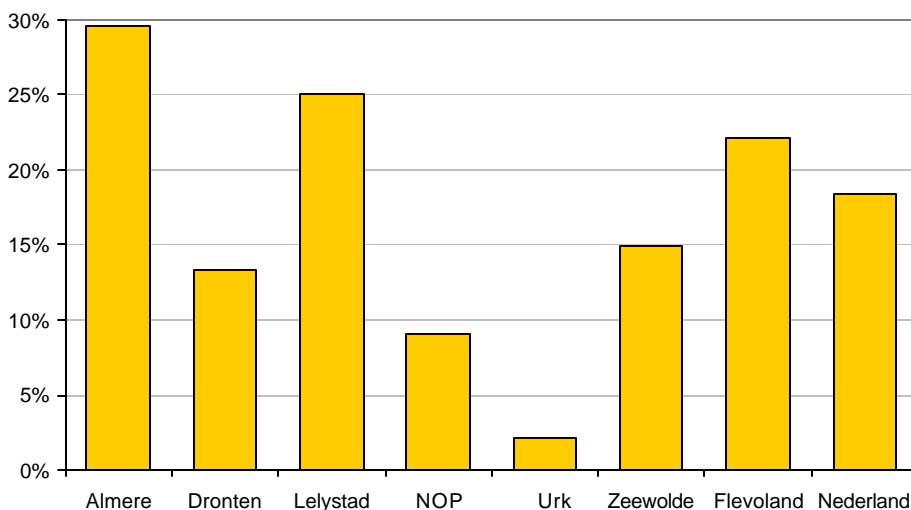

Bron: Provincie Flevoland

1.6 Allochtonen

In Flevoland behoorde op 1 januari 2002 22% tot de allochtone bevolking². Dit lag iets boven het landelijk gemiddelde van 18%. De meeste allochtonen bevonden zich in Almere. Hier woonden 47.000 personen van niet-Nederlandse afkomst. Dit komt neer op bijna 30% van de totale bevolking in Almere. In Lelystad was een kwart van allochtone afkomst. Het aandeel allochtonen was het kleinst op Urk (figuur 1.4).

Figuur 1.4 Allochtonen in de bevolking, Flevoland, 2002 (procentueel)

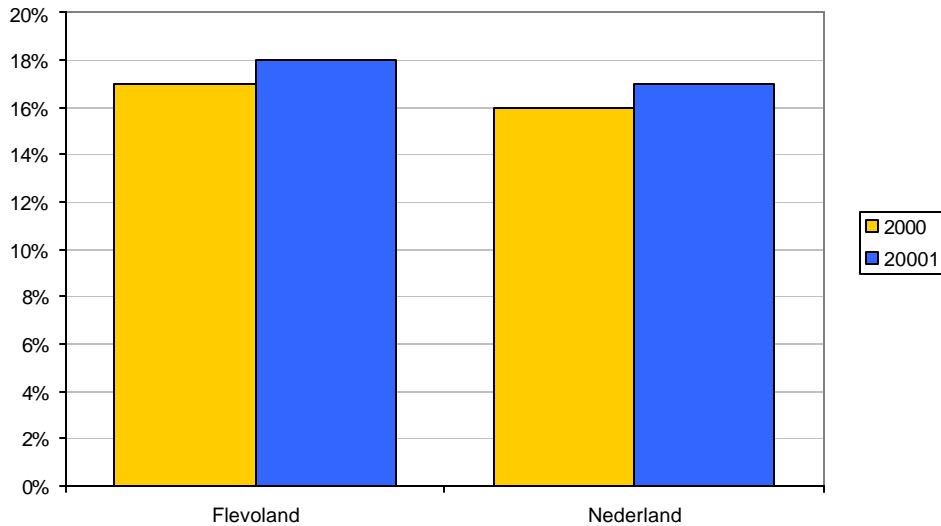
Bron: CBS

Het aandeel allochtonen in de Flevolandse beroepsbevolking lag lager dan het aandeel in de totale bevolking. In 2001 was 18% van de beroepsbevolking van allochtone afkomst. Ten

² Het CBS rekent personen tot de allochtonen als ten minste één ouder in het buitenland geboren is.

opzichte van 2000 is dit aandeel een procentpunt toegenomen. In Nederland was in 2001 17% van de beroepsbevolking van niet-Nederlandse afkomst (figuur 1.5).

Figuur 1.5 Allochtonen in de beroepsbevolking, Flevoland en Nederland, 2000 en 2001 (procentueel)

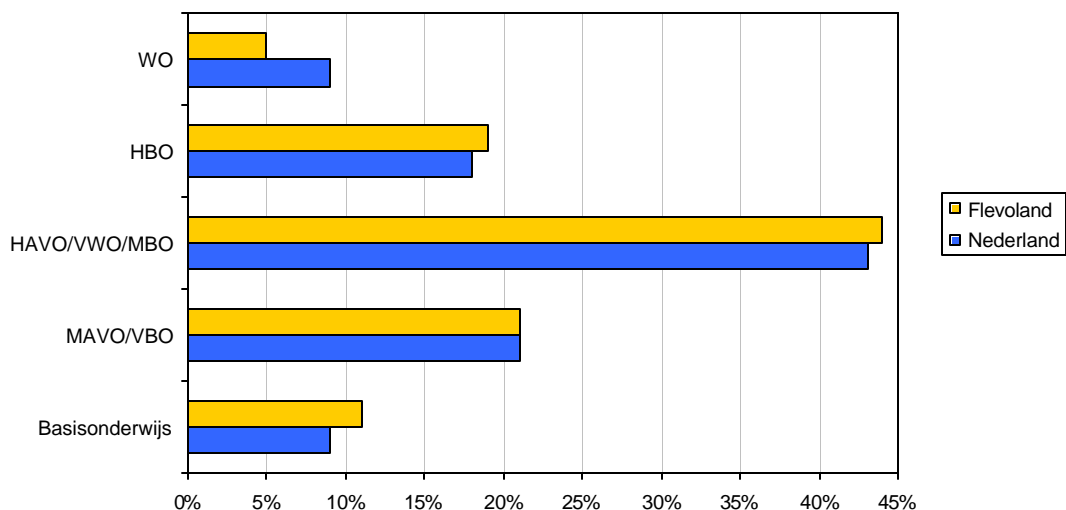

Bron: CBS

1.7 Opleidingsniveau

Hoewel de Flevolandse beroepsbevolking gemiddeld lager opgeleid is dan de Nederlandse beroepsbevolking, zijn de verschillen kleiner geworden (figuur 1.6). Er bestaat in Flevoland nog steeds een oververtegenwoordiging van personen met alleen basisonderwijs en personen met een middelbare opleiding (HAVO/VWO/MBO). Maar in 2001 lag het aandeel HBO-ers in de beroepsbevolking in Flevoland (19%) voor het eerst hoger dan in Nederland (18%). Het aandeel academici in Flevoland lag echter onder het landelijk gemiddelde. Hierdoor bleef het aandeel hoger opgeleiden (HBO of WO) ondervertegenwoordigd. Bijna een kwart (24%) van de Flevolandse beroepsbevolking was hoger opgeleid tegenover 27% in Nederland.

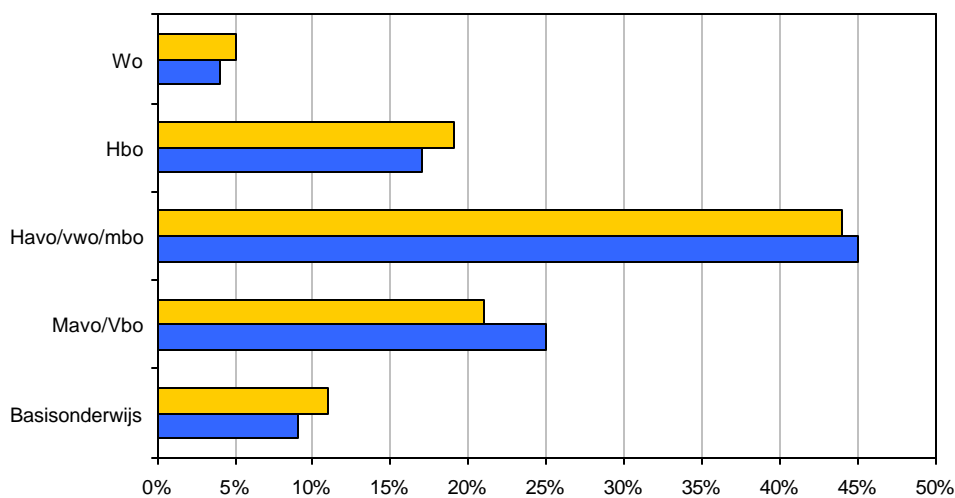
Figuur 1.6 Opleidingsniveau van de beroepsbevolking, Flevoland en Nederland, 2001 (procentueel)

Bron: CBS

Hoewel het aandeel hoger opgeleiden in vergelijking met Nederland ondervertegenwoordigd was, is het aandeel in de Flevolandse beroepsbevolking toegenomen (figuur 1.7). In 2000 lag het aandeel hoger opgeleiden nog op 21%. Met name de universitair geschoolden zijn toegenomen. De groei bedroeg 33%. In absolute zin is het aantal WO-ers met 2.000 personen toegenomen tot 8.000.

Figuur 1.7 Opleidingsniveau van de beroepsbevolking, Flevoland, 2000 en 2001 (procentueel)

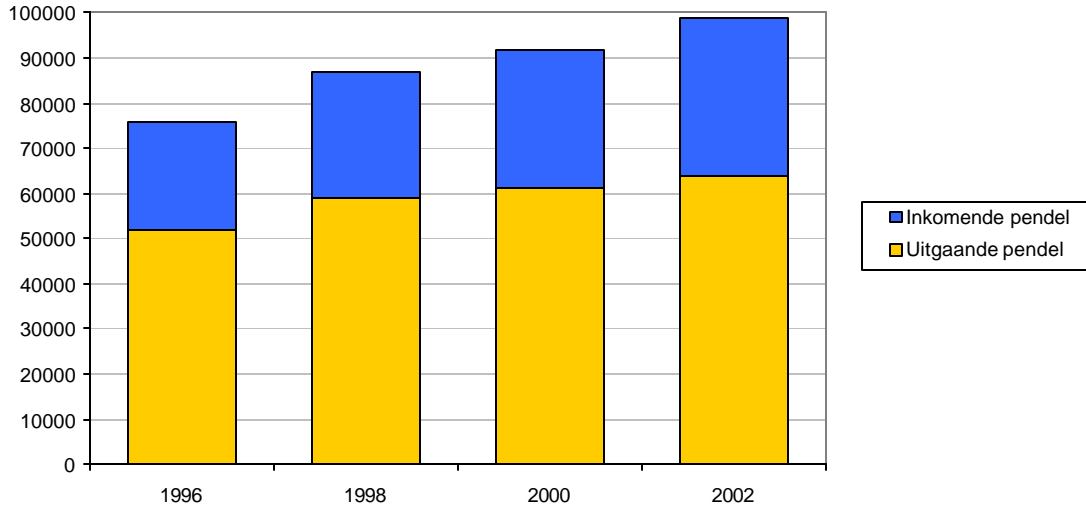
Bron: CBS

1.8 Pendel

De grote omvang van het woon-werkverkeer is kenmerkend voor de Flevolandse arbeidsmarkt. De totale pendel bestond in 2002 uit 98.900 personen. Daarvan was met name de uitgaande pendel aanzienlijk. In 2002 waren er 64.000 personen die dagelijks naar hun werk buiten de provincie gingen. De inkomende pendel was met 34.900 personen (inclusief

interne pendel) een stuk minder groot. Toch is de inkomende pendel (48%) sinds 1996 relatief gezien harder gegroeid dan de uitgaande pendel (23%). Absoluut gezien is de uitgaande pendel (12.000 personen) in deze periode iets meer toegenomen dan de inkomende pendel (11.700 personen) (figuur 1.8).

Figuur 1.8 Pendelbalans Flevoland, 1996-2002 (absoluut)

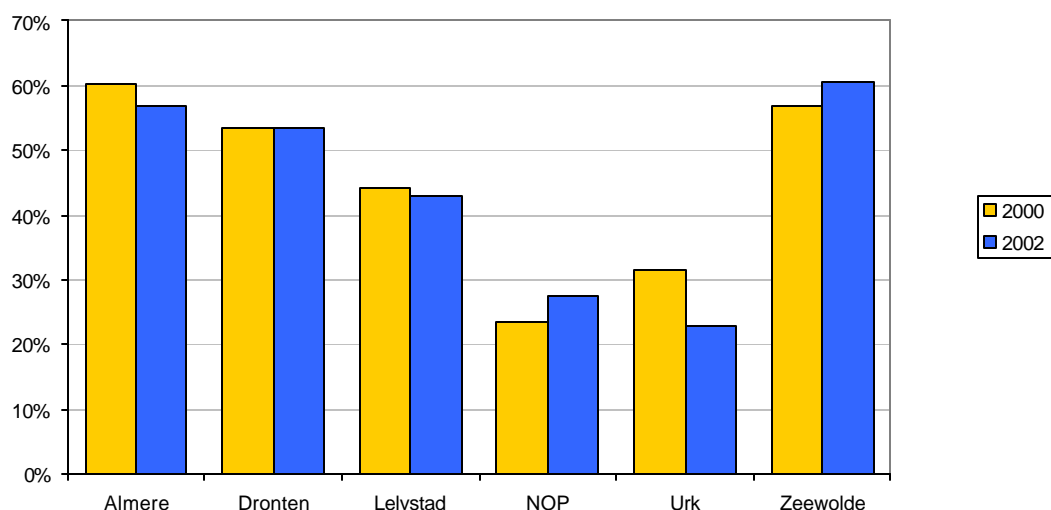
Bron: Provincie Flevoland

Ruim eenderde van de inkomende pendelstroom was afkomstig uit Noord-Holland, waarvan 46% uit Amsterdam. Daarnaast komen veel pendelaars die in Flevoland werken uit Gelderland (17%) en Overijssel (16%).

Tussen 1996 en 2002 is het aantal mensen dat woont en werkt in Flevoland met 54% toegenomen. Als gevolg van de toegenomen werkgelegenheid werkten in 2002 92.300 Flevolandse in hun eigen provincie. Het aandeel van de werkzame beroepsbevolking dat in Flevoland werkt stijgt licht. Van de werkzame beroepsbevolking had 59% een werkplek in Flevoland tegenover 58% in 2000.

Zes op de tien werkzame personen uit Zeewolde hadden een baan buiten de gemeente. Ook Almere kende een groot aandeel forensen, al is dit aandeel sinds een aantal jaar aan het afnemen. In Lelystad en Urk is het aantal pendelaars tussen 2000 en 2002 ook afgenomen (figuur 1.9).

Figuur 1.9 Uitgaande pendel als aandeel van de werkzame beroepsbevolking, per gemeente, 2000 en 2002

Bron: Provincie Flevoland

De inkomende en interne pendel in bijna alle gemeenten bestaat voor het grootste deel uit forensen die van buiten Flevoland komen. Alleen op Urk is de meerderheid van de inkomende en interne pendel (54%) afkomstig uit Noordoostpolder. In Almere en Dronten is respectievelijk 19% en 17% afkomstig uit Lelystad. Terwijl in Lelystad bijna eenderde van de inkomende en interne pendel afkomstig is uit Dronten (tabel 1.1).

Tabel 1.1 Aandeel van de inkomende en interne pendel per gemeente, 2002

Woonplaats	Werkplek					
	Almere	Dronten	Lelystad	Noordoostpolder	Urk	Zeewolde
Almere	-	3	13	2	2	13
Dronten	5	-	29	8	8	11
Lelystad	19	17	-	7	6	12
Noordoostpolder	2	15	12	-	54	4
Urk	0	2	2	13	-	1
Zeewolde	2	3	3	0	1	-
Buiten Flevoland	72	60	47	70	29	59
Totaal	100	100	100	100	100	100

Bron: Provincie Flevoland

1.9 Conclusie

Flevoland heeft een snel groeiende bevolking. In 2002 nam het aantal inwoners in Flevoland met 3% toe tot 351.500 inwoners. Hoewel de bevolkingsgroei iets lager was dan voorgaande jaren door een stagnerende woningbouwproductie, lag deze nog ruimschoots boven het landelijk gemiddelde van 0,6%. Almere en Lelystad kenden de grootste bevolkingsgroei. In beide plaatsen gezamenlijk woont tweederde van de Flevolandse bevolking

De Flevolandse beroepsbevolking is iets harder gegroeid (4%) dan de totale bevolking. De groei kwam voor rekening van evenveel mannen als vrouwen. De arbeidsdeelname in Flevoland lag zowel bij mannen als vrouwen hoger dan het landelijk gemiddelde.

Het aandeel allochtonen in de beroepsbevolking en in de totale bevolking, ligt in Flevoland iets hoger dan in Nederland. Met name Almere en Lelystad kennen een hoog aandeel allochtonen, terwijl op Urk en in Noordoostpolder het percentage allochtonen ver onder het landelijk gemiddelde ligt.

De verschillen tussen het opleidingsniveau van de Flevolandse beroepsbevolking en de Nederlandse beroepsbevolking worden kleiner. Hoewel het aandeel hoger opgeleiden in vergelijking met Nederland ondervertegenwoordigd was, is het aandeel HBO-ers en WO-ers in de beroepsbevolking van Flevoland toegenomen.

Op een beroepsbevolking van 164.000 personen in 2002 zijn in totaal 114.000 fulltime banen beschikbaar. De verhouding tussen het aantal fulltime banen en personen uit de beroepsbevolking ligt al een aantal jaar op hetzelfde niveau.

Door het tekort aan banen heeft een aanzienlijk deel van de werkzame beroepsbevolking (41%, 64.000 personen) een baan buiten de provincie. Daarnaast heeft 59% van de werkzame beroepsbevolking een baan in Flevoland. Dit aandeel is ten opzichte van vorig jaar licht gestegen. Het aandeel pendelaars in de beroepsbevolking verschilt sterk per gemeente. In Almere en Zeewolde wonen veel mensen die buiten de provincie werken.

2. WERKGELEGENHEID

2.1 Inleiding

Na de hoge groeicijfers in de tweede helft van de negentiger jaren kende de Nederlandse economie in 2001 voor het eerst een aanmerkelijke daling van de groei. Dit leidde tot een daling van de groei van de werkgelegenheid, die ook in Flevoland was terug te vinden. De economische vooruitzichten zijn momenteel nog ongunstiger. Eind 2002 zijn de verwachtingen voor de economische groei door het Centraal Planbureau opnieuw naar beneden bijgesteld. Het ziet er naar uit dat er in 2003 sprake zal zijn van een lichte economische groei. Deze economische situatie heeft onmiskenbaar zijn weerslag op de groei van de werkgelegenheid in Flevoland. Zo groeide de werkgelegenheid in 2002 maar met 4%, waar in 2001 nog 7% werd genoteerd.

Om een gezonde regionaal-economische ontwikkeling te bevorderen, streeft de provincie Flevoland ernaar 90% van de beroepsbevolking een arbeidsplaats binnen de provincie te bieden. Om dit te kunnen bereiken is het van groot belang dat de groei van de beroepsbevolking en de groei van de werkgelegenheid ten minste gelijke tred houden. In hoofdstuk 1 is al geconstateerd dat de beroepsbevolking nog steeds in een redelijk hoog tempo groeit. In dit hoofdstuk wordt bekeken hoe de werkgelegenheid zich in de afgelopen vijf jaar heeft ontwikkeld. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van gegevens uit de provinciale statistiek voor de werkgelegenheid. Waar mogelijk worden de ontwikkelingen in Flevoland vergeleken met de Nederlandse situatie.

In de analyse wordt een onderscheid gemaakt naar fulltime arbeidsplaatsen, parttime arbeidsplaatsen en flexibele arbeidsplaatsen (uitzendwerk). De definities van fulltime en parttime arbeidsplaatsen zijn in 1999 aangepast aan de definities van het CBS om de vergelijkbaarheid van cijfers van de verschillende instanties te vergroten. Sindsdien worden banen van 12 uur of meer per week tot de fulltime banen gerekend³.

De ontwikkeling van het aantal fulltime arbeidsplaatsen in de afgelopen vijf jaar is onderwerp van paragraaf 2.2. In de volgende paragrafen wordt deze ontwikkeling ontleed naar bedrijfstak (2.3), geslacht (2.4), gemeente (2.5) en grootteklasse van de bedrijfsvestiging (2.6). De parttime werkgelegenheid komt aan bod in paragraaf 2.7. Vervolgens wordt aandacht besteed aan twee andere vormen van arbeid, namelijk flexibele arbeid (2.8) en gesubsidieerde arbeid (2.9). In paragraaf 2.10 wordt het aantal openstaande vacatures besproken. Tot slot worden in paragraaf 2.11 de conclusies op een rij gezet.

2.2 Fulltime arbeidsplaatsen

De grote groei van de werkgelegenheid is voorbij. Flevoland telde op 1 april 2002 114.200 fulltime arbeidsplaatsen. Ten opzichte van 2001 is dit een groei van 3.900 arbeidsplaatsen, oftewel 4%. Het groeipercentage ligt hiermee een stuk lager dan voorgaande jaren. De afgelopen drie jaar was er sprake van een jaarlijks gemiddelde groei van ruim 8%.

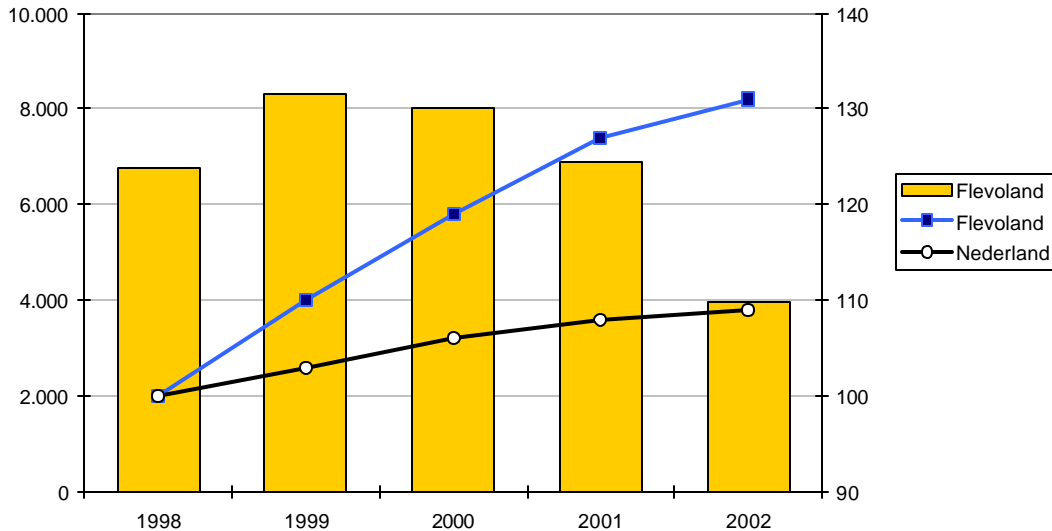
Het aantal fulltime arbeidsplaatsen is sinds 1998 met 31% toegenomen. De afgelopen vijf jaar nam de beroepsbevolking met 21% toe. Ondanks dat de werkgelegenheid sterker groeit dan de beroepsbevolking, is er sprake van een tekort aan 50.000 arbeidsplaatsen.

---

³ Volgens het CBS werkte in 2001 een fulltimer gemiddeld 33,5 uur per week.

Naast fulltime banen wordt een gedeelte van de arbeidsplaatsen vervuld door parttimers. Per 1 april 2002 werden 25.250 arbeidsplaatsen ingenomen door deeltijders. In paragraaf 2.7 wordt nader ingegaan op de ontwikkeling van de parttime werkgelegenheid.

Figuur 2.1 Jaarlijkse groei van het aantal fulltime arbeidsplaatsen*, Flevoland (absoluut), groei-index Flevoland en Nederland (1998=100), 1998-2002

*1998 =15 uur per week, vanaf 1999 =12 uur per week
Bron: Statistiek van de Werkgelegenheid Flevoland, CBS

2.3 Fulltime arbeid naar bedrijfstak

Bij de analyse van de werkgelegenheidsontwikkeling per bedrijfstak wordt een onderscheid gemaakt tussen de verzorgende sector en de stuwende sector⁴. Stuwende bedrijfstakken genereren namelijk vaak inkomsten van buiten de provincie, terwijl dit voor verzorgende bedrijfstakken maar in zeer beperkte mate geldt. Instellingen en bedrijven in de verzorgende sector hebben een verzorgende functie en zijn vooral gericht op consumenten uit de (nabije) omgeving. De ontwikkeling van de verzorgende sector wordt in belangrijke mate bepaald door ontwikkelingen in de omvang en samenstelling van de bevolking.

Op 1 april 2002 besloeg de verzorgende sector 43.350 arbeidsplaatsen, een groei van 9% ten opzichte van 2001. De groei lag een stuk hoger dan in 2001 (5%) en werd voor een belangrijk deel veroorzaakt door de groei in de niet-commerciële dienstverlening. Deze bedrijfssector groeide met 9% en was niet alleen de grootste, maar ook de snelst groeiende bedrijfstak. Dat de werkgelegenheid vrijwel alleen in de zorg en bij de overheid nog groeide, past in de constatering van het CBS dat de groei van de werkgelegenheid vrijwel tot stilstand is gekomen. Daarnaast groeide ook de detailhandel en horeca met 4%.

De stuwende sector kende het afgelopen jaar een groei van 1%, terwijl van 1998 tot 2001 de gemiddeld jaarlijkse groei 9% was. De grootste werkverschaffer in de stuwende sector is de financiële en zakelijke dienstverlening. Hoewel er ten opzichte van 2001 sprake was van een afname van 1%, waren er in deze sector nog 21.200 arbeidsplaatsen. De industrie, ook een belangrijke werkverschaffer in de stuwende sector, is met 3% toegenomen en telde 14.250

⁴ De verzorgende sector bestaat uit de bedrijfstakken niet-commerciële dienstverlening (overheidsinstellingen, onderwijs en gezondheidszorg), horeca en detailhandel. De stuwende sector bestaat uit landbouw en visserij, industrie en nutsbedrijven, bouwnijverheid, groothandel, vervoer en communicatie, financiële en zakelijke dienstverlening

banen. Daarmee vertoont zij een ander beeld dan landelijk waar de industriële werkgelegenheid krimpt.

De snelst groeiende bedrijfstak in de stuwende sector was de bouw. In 2002 maakte deze sector een groei door van 7% waardoor het aantal banen op 7.450 kwam te liggen. Gezien de grote bouwactiviteiten in de provincie een logische ontwikkeling, maar voor de nabije toekomst wordt minder groei verwacht. De bouwstroom haperde fors in 2001 en 2002, waardoor bijvoorbeeld in Almere de verwachte realisatie van 3.000 woningen bij lange na niet gehaald is (in 2002 1.800 opgeleverde woningen).

Tabel 2.1 Ontwikkeling van de fulltime werkgelegenheid naar bedrijfstak*, Flevoland, 2001-2002 en Nederland, 2002

Bedrijfstakken		Flevoland			Nederland	
		2001	2002	% groei	aandeel 2002	aandeel 2002
Stuwende sector	Landbouw en visserij	8.250	8.150	-1%	8%	4%
	Industrie en nutsbedrijven	13.900	14.250	3%	13%	15%
	Bouwnijverheid	6.950	7.450	7%	7%	7%
	Groothandel	9.750	9.800	1%	9%	7%
	Vervoer en communicatie	5.000	5.050	1%	5%	7%
	Financiële en zakelijke dienstverlening	21.450	21.250	-1%	19%	19%
Verzorgende sector	Detailhandel en horeca	11.650	12.550	8%	11%	12%
	Niet-commerciële dienstverlening	28.250	30.800	9%	28%	29%
Totaal		105.200	109.300	4%	100%	100%

* Fulltime werkgelegenheid exclusief uitzendbureaus (Flevoland 2001: 5.100 banen, 2002: 4.950 banen)

Bron: Statistiek van de Werkgelegenheid Flevoland, LISA

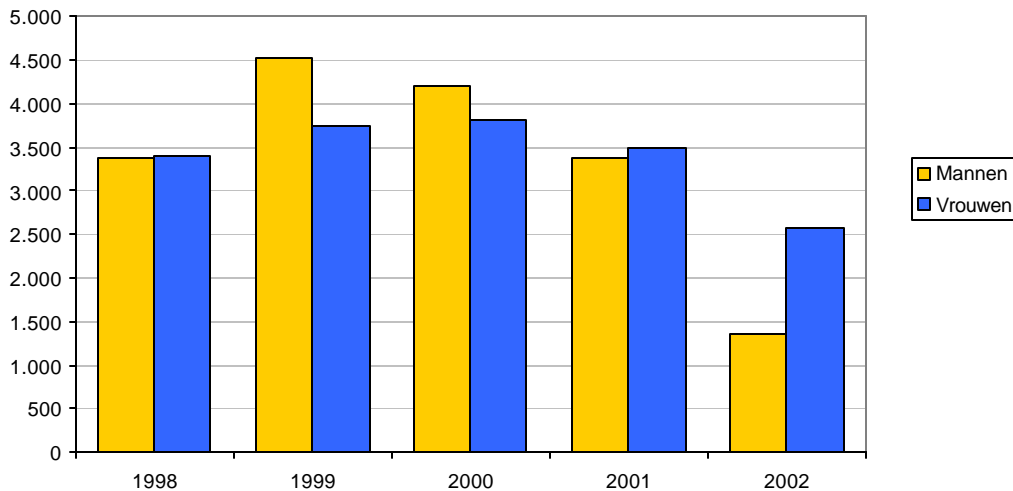
Vorig jaar werd op deze plaats nog vermeld dat het opmerkelijk was dat de verzorgende sector in Flevoland de afgelopen jaren minder hard gegroeid was dan de stuwende sector. In 2002 is de situatie precies omgekeerd. De stuwende sector scoorde toch nog beter dan in Nederland als geheel, waar het LISA een inkrimping in de marktsector constateerde. Dit is belangrijk omdat de stuwende sector van groot belang is voor de vitaliteit van de Flevolandse economie. Bedrijven in deze sector hebben namelijk een aantrekkende werking op kapitaal van buiten de provincie, hetgeen weer gunstige effecten kan hebben voor de werkgelegenheid in Flevoland. Hierdoor kan groei van de stuwende bedrijvigheid een belangrijke rol spelen in het terugdringen van het tekort aan arbeidsplaatsen in de provincie. De ontwikkeling van de stuwende bedrijvigheid wordt ook gezien als een graadmeter voor de concurrentiepositie van de provincie, aangezien in deze sector moet worden geconcurrereerd met andere regio's. Het feit dat de groei van de stuwende sector afgenomen is, past in het landelijke beeld dat het economisch klimaat ongunstig is.

Uitzendorganisaties worden tot de zakelijke dienstverlening gerekend maar worden hier apart vermeld. Van 1995 tot 1999 is het aantal werknemers bij uitzendbureaus (uitzendkrachten en eigen personeel) explosief toegenomen. Na een hoogtepunt van 5.500 banen in 1999 is dit aantal echter weer gedaald tot 4.950 in 2002. In paragraaf 2.8 'flexibele arbeid' wordt nader ingegaan op de uitzendbranche.

2.4 Fulltime arbeid naar geslacht

Net als in de voorgaande jaren nam het aantal voltijdbanen voor vrouwen relatief gezien sneller toe dan voor mannen. In 2002 groeide het aantal door vrouwen bezette arbeidsplaatsen met 6%, terwijl de groei voor mannen 2% bedroeg (figuur 2.2). Het aandeel van de werkende vrouwen in de totale werkgelegenheid is tussen 2001 en 2002 weer met een procentpunt gestegen en bedraagt nu 40%.

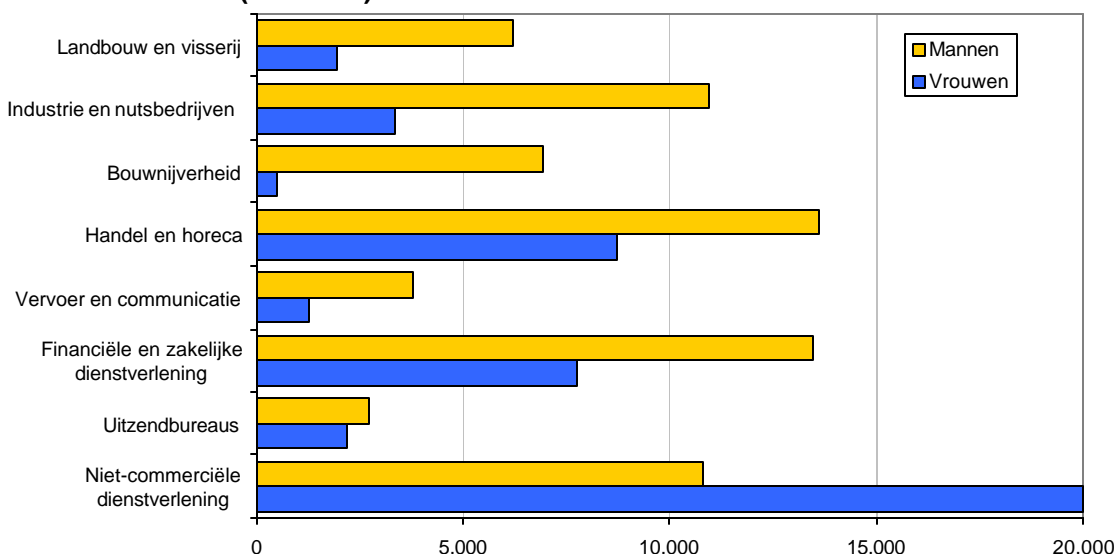
Figuur 2.2 Groei van het aantal fulltime* arbeidsplaatsen naar geslacht, Flevoland 1998-2002 (absoluut)

*1998 =15 uur per week, vanaf 1999 =12 uur per week
Bron: Statistiek van de Werkgelegenheid Flevoland

Opnieuw was in bijna alle bedrijfstakken het aandeel mannen groter dan het aandeel vrouwen. Alleen in de niet-commerciële dienstverlening (gezondheidszorg, onderwijs) waren meer vrouwen (65%) dan mannen werkzaam (figuur 2.3). In deze bedrijfssector was de banengroei van vrouwen het grootst (12%). De niet-commerciële dienstverlening wordt het minst door de economische recessie getroffen. De bouw was voor mannen de bedrijfssector met de grootste banengroei (7%).

Figuur 2.3 Aantal fulltime arbeidsplaatsen naar geslacht, per bedrijfstak, Flevoland, 2002 (absoluut)

Bron: Statistiek van de Werkgelegenheid Flevoland

2.5 Fulltime arbeid naar gemeente

Iedere gemeente heeft expliciet in haar collegeprogramma opgenomen, dat zij een gevarieerd aanbod van werkgelegenheid wil, zoveel mogelijk passend bij de samenstelling van de beroepsbevolking. Daarvoor wil men zoveel mogelijk ruimte geven aan de reeds aanwezige bedrijven, maar ook bedrijven aantrekken die elders in de knel zitten. Dat vereist echter wel onderlinge afstemming op het gebied van promotie en acquisitie om niet bedrijven van elkaar af te vangen. Daarnaast is structuurversterking nodig. Zo wil bijvoorbeeld Urk haar werkgelegenheidsbasis verbreden om minder afhankelijk te worden van de visindustrie. Ook de kleinschalige bedrijvigheid is als bron van werkgelegenheid onderkend. Zo wil Almere extra aandacht besteden aan kleinschalige bedrijvigheid. Ook zijn er economische nota's in voorbereiding (Lelystad en Dronten) c.q. net afgerond (Noordoostpolder).

Almere neemt nog steeds het grootste aandeel van de groei van het aantal voltijdbanen voor haar rekening (56%). Vergeleken met 2001 (13%) is de groei van het aantal banen in Almere minder hard gegroeid (5%). In 2002 is op Urk het aantal banen met 10% gestegen. Dit werd deels veroorzaakt door de administratieve correctie van het CBS in de visserijtelling en deels door de groei van werkgelegenheid in sectoren bouwnijverheid, vervaardiging van voedingsmiddelen, gezondheids- en welzijnszorg, en overige zakelijke dienstverlening. In de overige gemeenten lag de groei tussen de 1 en 4%.

De groei van het aantal arbeidsplaatsen in Flevoland lag tussen 1998 en 2002 op 31%. Almere (46%) en Urk (42%) waren de grootste groeiers. Zeewolde en Lelystad stonden op de derde en vierde plaats. Deze gemeenten kenden de afgelopen 5 jaar een groei van respectievelijk 34% en 24%. In Dronten (17%) en Noordoostpolder (14%) is het aantal fulltime arbeidsplaatsen het minst gestegen.

Tabel 2.2   Ontwikkeling van de fulltime werkgelegenheid naar gemeente, Flevoland, 2001-2002

Gemeente	2001	2002	groei	% groei	% groei 1998-2002
Almere	46.300	48.500	2.200	5%	46%
Dronten	9.700	10.050	350	4%	17%
Lelystad	25.600	26.000	400	2%	24%
Noordoostpolder	17.800	18.050	250	1%	14%
Urk	5.000	5.500	500	10%	42%
Zeewolde	5.900	6.100	200	3%	34%
Flevoland	110.300	114.200	3.900	4%	31%

Bron: Statistiek van de Werkgelegenheid Flevoland

2.6   Fulltime arbeid naar grootteklasse van de bedrijfsvestiging

In 2002 telde het kleinbedrijf⁵ in Flevoland 26.600 arbeidsplaatsen (25%), 46.200 mensen werkten in het middenbedrijf (43%) en 34.500 mensen in het grootbedrijf (32%) (figuur 2.4). Het aantal arbeidsplaatsen in het grootbedrijf is in 2002 toegenomen met 700. Deze groei van 2% was een stuk lager dan de afgelopen jaren. In 2000 en 2001 nam het aantal arbeidsplaatsen in het grootbedrijf met 11% toe. Het middenbedrijf is in 2002 met 7% iets meer toegenomen dan in 2001 (5%). Ook de groei van het kleinbedrijf was in 2002 groter dan vorig jaar (4% in 2002 tegenover 2% in 2001).

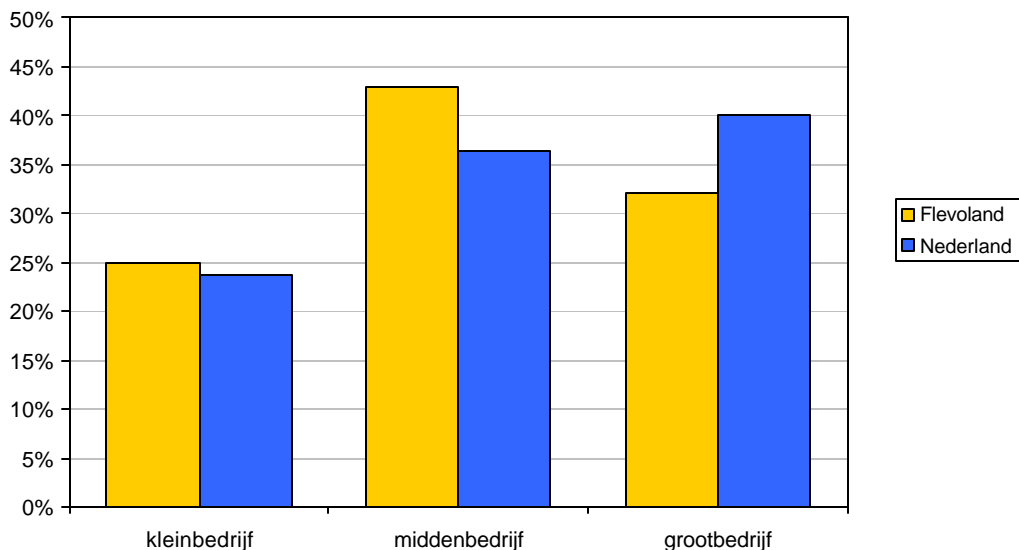
Vergeleken met Nederland is nog steeds sprake van een ondervertegenwoordiging van het grootbedrijf in Flevoland en een oververtegenwoordiging van het middenbedrijf.

Net als in 2001 was de groei in het grootbedrijf absoluut gezien het grootst in de niet-commerciële dienstverlening (1.750). Ook in relatieve zin was de niet-commerciële dienstverlening een van de sectoren met de grootste groei (12%). Daarnaast kende de bouw een grote banengroei (27%, 300 banen).

In het middenbedrijf heeft de industrie ook een groei in het aantal arbeidsplaatsen doorgemaakt (8%). Ook de groei van de niet-commerciële dienstverlening (7%) lag hoger dan provinciale groei (4%). In het kleinbedrijf was er in alle sectoren sprake van een groei tussen de 3% en 5%.

⁵Tot het kleinbedrijf worden hier gerekend: vestigingen met minder dan 10 werkzame personen, middenbedrijf: vestigingen met 10 tot en met 99 werkzame personen, grootbedrijf: vestigingen met meer dan 99 werkzame personen.

Figuur 2.4 Aantal fulltime arbeidsplaatsen naar grootteklasse van de vestiging, Flevoland en Nederland, 2002 (procentueel)

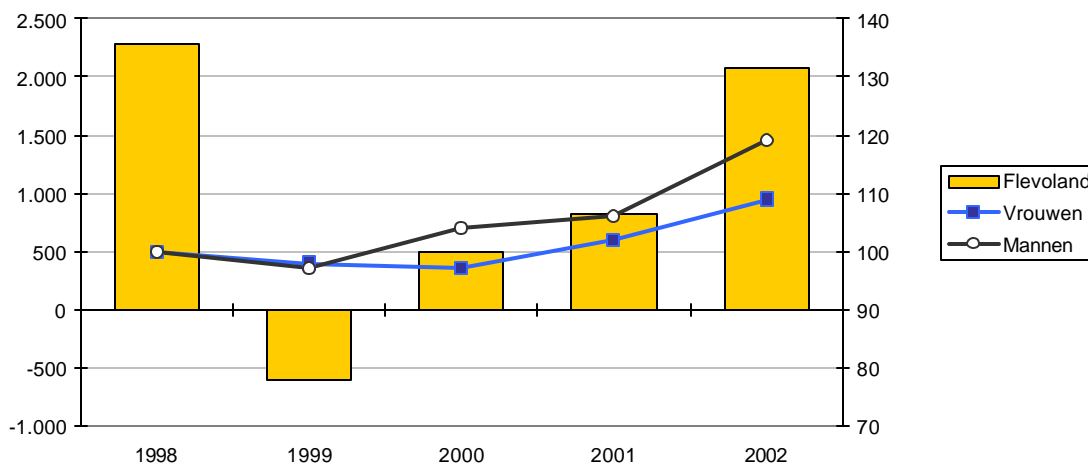

Bron: Statistiek van de Werkgelegenheid Flevoland; LISA

2.7 Parttime arbeidsplaatsen

De parttimers namen in 2002 18% van de totale werkgelegenheid van Flevoland voor hun rekening. Het aantal parttime arbeidsplaatsen is ten opzichte van 2001 met 9% toegenomen. Op 1 april 2002 telde Flevoland 25.250 parttimers (figuur 2.5). Een mogelijke verklaring voor deze toename kan zijn dat in tijden van een afnemende economische groei er meer parttime dan fulltime vacatures worden aangeboden. Eenderde van alle deeltijdbanen was te vinden in de handel en horeca. Daarnaast kenden de niet-commerciële dienstverlening (28%) en de financiële en zakelijke diensten (24%) ook een relatief hoog aantal parttimers. Het aantal parttimers als percentage van het totaal aantal banen was het grootst in de handel en horeca, waar 27% parttime werkte. Dit aandeel was het laagst in de bouw (3%) waar nauwelijks parttimers werken.

Figuur 2.5 Jaarlijkse groei van het aantal parttime* arbeidsplaatsen, absoluut en groei-index (1998=100) naar geslacht, Flevoland, 1998-2002⁶

*1998 =15 uur per week, vanaf 1999 =12 uur per week
Bron: Statistiek van de Werkgelegenheid Flevoland

Net als voorgaande jaren wordt 60% van de deeltijdbanen ingenomen door vrouwen. Er waren kleine verschillen tussen de bedrijfstakken ten aanzien van de parttimers naar geslacht, op de niet-commerciële dienstverlening na. In deze sector was van alle parttimers 78% vrouw. Dit werd met name veroorzaakt door de gezondheidszorg, waar 92% van de deeltijdbanen bezet werd door een vrouw.

2.8 Flexibele arbeid

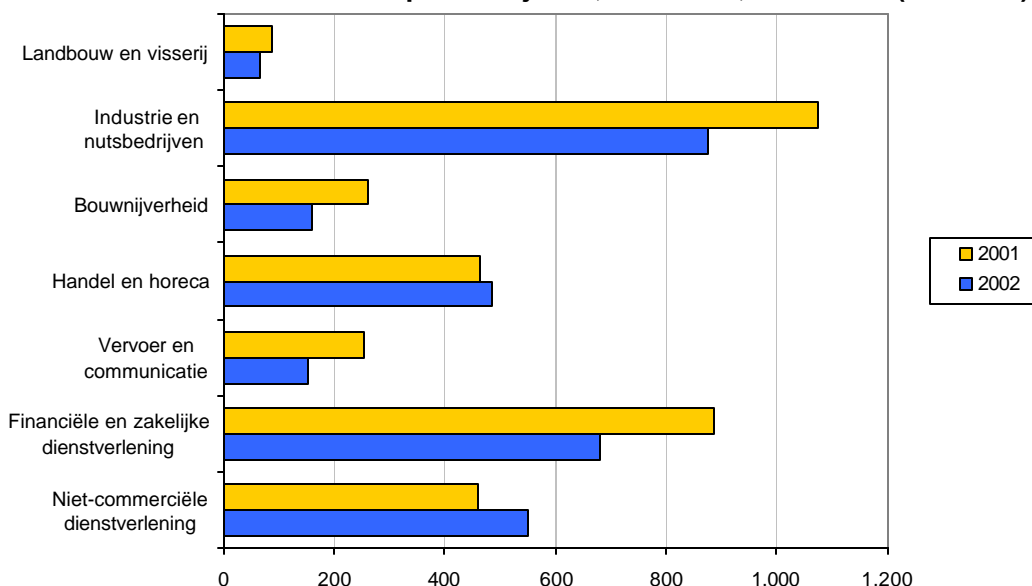
Flexibele arbeiders zijn personen met een dienstverband korter dan een jaar zonder toezegging van een vaste aanstelling. Hieronder vallen uitzendkrachten, oproepkrachten en invalkrachten. Flexibele arbeid is in de loop van de negentiger jaren van de vorige eeuw uitgegroeid tot een structureel onderdeel van de arbeidsmarkt.

In 2002 kon 4% van het aantal banen tot de flexibele arbeid gerekend worden. Dit komt neer op 4.950 personen die werkzaam zijn voor of bij een uitzendbureau. Sinds het hoogtepunt van 1999 (5.500 banen) is het aantal uitzendbanen afgenomen. Vorig jaar werd dit nog verklaard door de krapte op de arbeidsmarkt. Hierdoor krijgen werknemers eerder een vast contract aangeboden. Een jaar later is echter eerder sprake van een ruime arbeidsmarkt waardoor er minder gebruik gemaakt wordt van flexibele arbeid.

Drie op de tien flexibele arbeiders waren werkzaam in de industrie. Daarnaast was bijna een kwart van de uitzendkrachten werkzaam in de financiële en zakelijke diensten. De twee sectoren waarin het aantal uitzendkrachten in 2002 toenam zijn de niet-commerciële diensten (19%) en de handel en horeca (5%) (figuur 2.6).

⁶ 1999 definitiewijziging; de grens tussen fulltime en parttime ligt vanaf 1999 op 12 uur in plaats van 15 uur.

Figuur 2.6 Aantal uitzendkrachten per bedrijfstak, Flevoland, 2001-2002 (absoluut)

Bron: Statistiek van de Werkgelegenheid Flevoland

2.9 Gesubsidieerde arbeid

De overheid heeft gesubsidieerde arbeidsplaatsen gecreëerd voor mensen die om de een of andere reden geen regulier dienstverband kunnen krijgen. Er wordt onderscheid gemaakt tussen ID-banen (In en doorstroombanen ofwel de vroegere Melkertbanen), WIW-banen (Wet Inschakeling Werkzoekenden) en de Wsw-banen (Wet sociale werkvoorziening). ID-banen zijn volledig gesubsidieerde banen met als doel het creëren van werkgelegenheid voor langdurig werklozen, die zo mogelijk worden toegeleid naar de reguliere arbeidsmarkt. De banen zijn beschikbaar voor instellingen die het algemeen belang dienen zonder winstoogmerk. Nevendoel van de ID-regeling is dan ook het verbeteren van de maatschappelijke dienstverlening.

De WIW heeft als doel langdurig werklozen, uitkeringsgerechtigden en werkloze jongeren sneller aan een baan te helpen. WIW-banen zijn tijdelijk gesubsidieerde banen, waarbij de WIW'er ofwel in dienst van de gemeente komt en wordt gedetacheerd bij een werkgever tegen een (oplopende) vergoeding ofwel in dienst komt van een werkgever, die daarvoor een subsidie ontvangt.

Wsw-banen tenslotte zijn volledig gesubsidieerde banen voor mensen die alleen in staat zijn om arbeid te verrichten in een beschermde werkomgeving. De Wsw'er heeft de mogelijkheid om in een sociaal werkvoorzieningsbedrijf te werken of met begeleiding bij een reguliere werkgever.

Met ongeveer 2000 arbeidsplaatsen was de gesubsidieerde arbeid goed voor krap 2% van de werkgelegenheid in Flevoland. Ten opzichte van 2001 is het aantal gesubsidieerde banen met 1% toegenomen. De meeste gesubsidieerde arbeid bevond zich in Almere (37%). Ook in Noordoostpolder en op Urk (samen 29%) en Lelystad (26%) waren veel gesubsidieerde banen te vinden (tabel 2.3).

Tabel 2.3 Aantal gesubsidieerde arbeidsplaatsen, WIW en WSW, per gemeente, 1998-2002*

	Almere	Dronten	Lelystad	NOP/ Urk	Zeewolde	Flevoland
1998	367	98	436	225	6	1132
1999	442	90	356	396	4	1288
2000	475	100	391	383	4	1353
2001	492	105	350	379	5	1331
2002	503	98	343	391	8	1343

* exclusief ID-banen, ruim 600 in 2002

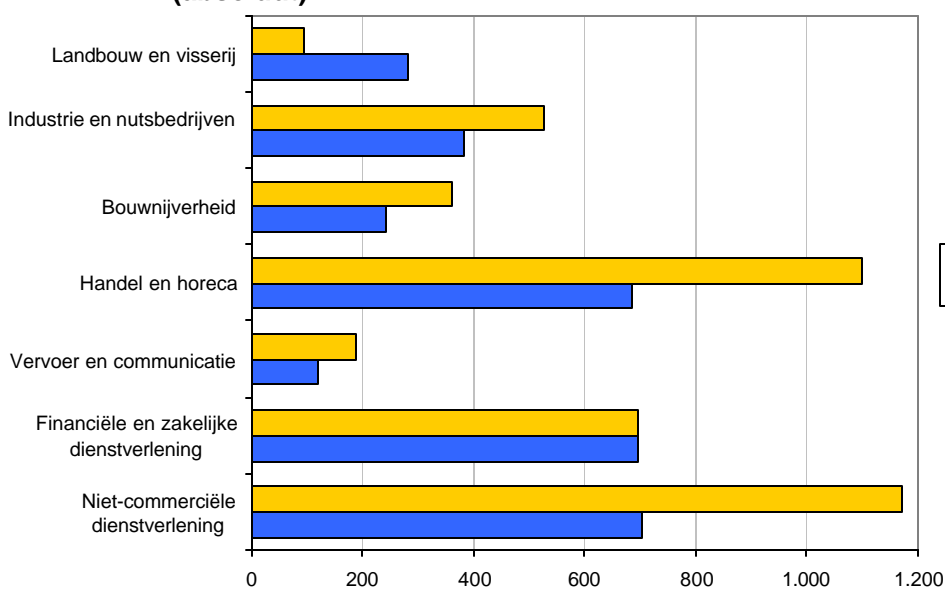
Bron: Provincie Flevoland en RPA

2.10 Vacatures

Ruim een jaar geleden hadden bedrijven nog moeite om de openstaande vacatures te vervullen. Daarin is door de verslechterde economische situatie duidelijk verandering gekomen. Na jaren van oververhitting en toenemende werkdruk ontspant de arbeidsmarkt weer, waarbij wel de dreiging van een toenemende werkloosheid bestaat. Ook het aantal vacatures daalt sterk. Twee jaar geleden telde het MKB in Nederland nog 180.000 vacatures, inmiddels is dat aantal geslonken tot 72.000 vacatures blijkt uit een recent onderzoek van MKB Nederland. Dat neemt niet weg dat er toch altijd nog moeilijk vervulbare vacatures overblijven.

Ook in Flevoland is in 2002 het aantal geregistreerde vacatures bij het CWI met 1.050 afgenomen tot 3.100 (-25%). Het aantal vacatures is het sterkst afgenomen in de niet-commerciële dienstverlening (-40%) en in de handel en horeca (-38%) (figuur 2.7).

Figuur 2.7 Geregistreerde vacatures naar bedrijfssector, Flevoland, 2001-2002 (absoluut)

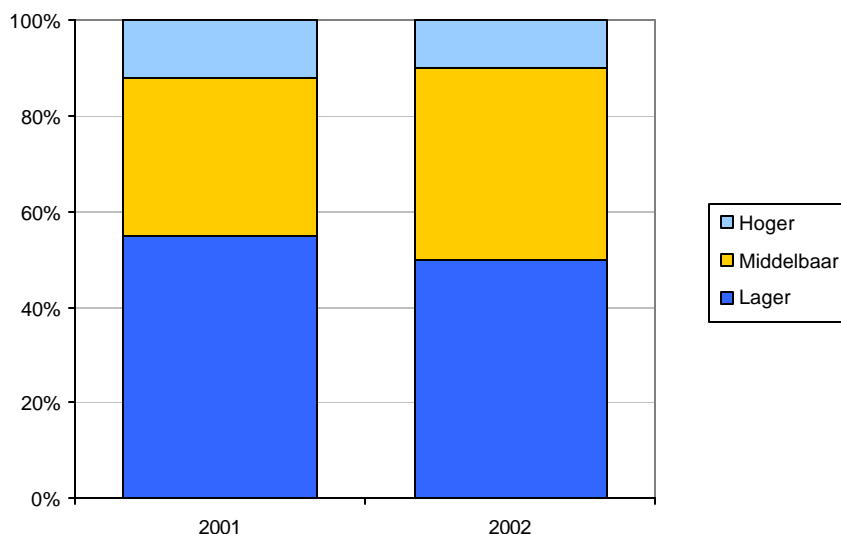

Bron: CWI

Op 1 januari 2003 stonden er ruim 900 vacatures open, waarvan 550 (60%) langer dan drie maanden. Van de openstaande vacatures met een gevraagde opleiding op middelbaar niveau stond 50% langer dan drie maanden open.

Al is in de openstaande vacatures de vraag naar lagere opleidingen gedaald ten opzichte van 2001, toch besloeg deze vraag in 2002 nog 50% (figuur 2.8). Het grote aantal openstaande vacatures met een vraag naar een laag opleidingsniveau kan worden verklaard door de werkgelegenheidsontwikkeling. De groei van de werkgelegenheid doet zich vooral voor in sectoren waarin voornamelijk lager geschoolden werkzaam zijn. De verwachting is dat dit wel zo zal blijven, maar dat de vraag naar hogere opleiding in vacatures ook zal toenemen. De vraag in vacatures naar een middelbaar opleidingsniveau is gestegen van 33% naar 40%. De vacatures met een vraag naar een hbo of universitaire opleiding is iets afgenomen tot 10%.

Figuur 2.8 Aandeel vacatures naar opleidingsniveau⁷, Flevoland, 2001-2002

Bron: CWI Midden West Nederland

2.11 Conclusie

De grootste groei van de werkgelegenheid is voorlopig voorbij. Het aantal arbeidsplaatsen is 4% gegroeid tot 114.200 op 1 april 2002. Het groeipercentage ligt hiermee een stuk lager dan voorgaande jaren. Voor de komende jaren ziet het er niet naar uit dat de werkgelegenheid snel zal groeien. Het CPB verwacht een zeer minieme groei.

In 2001 groeide de stuwende sector nog harder dan de verzorgende sector. In 2002 was de situatie precies omgekeerd. De stuwende sector groeide met 1%, terwijl de verzorgende sector met 9% toenam. De stuwende bedrijvigheid is een belangrijke indicator voor de concurrentiepositie van de provincie. Ondanks de veel lagere groei nam zij toch nog sneller toe dan in Nederland als geheel. Desondanks was de snelle afname van de groei verontrustend. Deze afnemende groei van het aantal banen in de stuwende sector werd deels gecompenseerd door een groei in de verzorgende sector. Ook het CPB voorspelde deze ontwikkeling. Met name in de zorg en het onderwijs is er nog een grote inhaalslag te maken.

Het aantal voltijdbanen voor vrouwen neemt relatief gezien nog altijd sneller toe dan voor mannen. Het aandeel vrouwen in de totale werkgelegenheid is met 1% gestegen en ligt nu

⁷ Tot lager opleidingsniveau wordt gerekend: MAVO/VBO en lager, middelbaar: MBO/HAVO/VWO, hoger: HBO/WO

op 40%. Vrouwen worden steeds meer opgenomen in het arbeidsbestel. Ook in 2002 groeide het aantal vrouwen met een baan sneller dan het aantal mannen met een baan .

Almere is nog altijd de gemeente met het grootste aandeel van de groei van de werkgelegenheid. Toch was ook hier een afname van de groei te zien van 13% (2001) naar 5% (2002).

De slechtere arbeidsmarkt had ook gevolgen voor het uitzendwerk. Het aantal mensen dat bij of voor een uitzendbureau werkt, is in 2002 afgenomen tot 4%. Daarentegen is het aantal mensen dat parttime werkt met 9% toegenomen.

3. HET BEDRIJFSLEVEN IN FLEVOLAND

3.1 Inleiding

De ontwikkeling van de werkgelegenheid, zoals beschreven in het vorige hoofdstuk, is sterk afhankelijk van de ontwikkeling van het bedrijfsleven. In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de vitaliteit van het Flevolandse bedrijfsleven. Hierbij wordt de situatie in Flevoland afgezet tegen de bedrijfseconomische ontwikkeling van het bedrijfsleven in heel Nederland. Om de vitaliteit van het regionale bedrijfsleven in kaart te brengen houden alle Kamers van Koophandel in Nederland jaarlijks de Enquête Regionale BedrijfsOntwikkeling (ERBO). De ERBO⁸ is een onderzoek naar de kracht van het regionale bedrijfsleven en verschaft informatie over omzet, export, bedrijfsresultaat, rendement op het eigen vermogen en investeringen. Aan de hand van deze vijf bedrijfseconomische variabelen wordt in dit hoofdstuk een beeld geschetst van het Flevolandse bedrijfsleven.

In dit hoofdstuk wordt achtereenvolgens ingegaan op de omzet (paragraaf 3.2), de export (3.3), het bedrijfsresultaat en het rendement op het eigen vermogen (3.4) en de investeringen (3.5). De laatste paragraaf (3.6) vormt de conclusie.

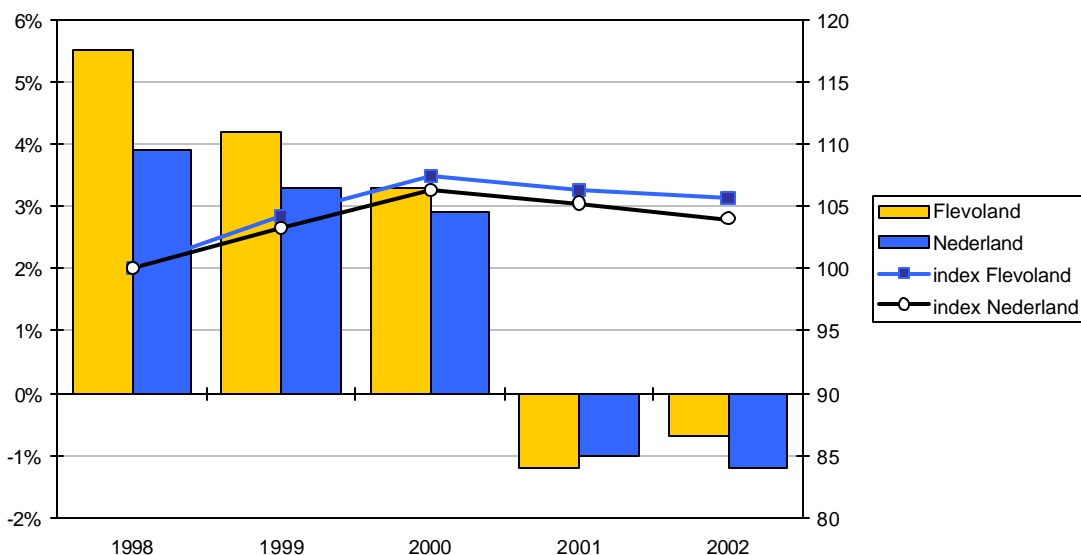
3.2 Omzet

De belangrijkste graadmeter voor de conjuncturele ontwikkeling is de omzet. Als de nominale omzetontwikkeling wordt gecorrigeerd voor de prijsontwikkelingen ontstaat een beeld van de reële omzetontwikkeling. Deze cijfers geven de werkelijke ontwikkeling van het omzetvolume weer. In 2001 is een omslagpunt in de economie bereikt waarbij de reële omzet voor het eerst sinds 1993 gedaald is. Dit is een indicatie dat de economische recessie zich laat voelen. Immers, er is minder geproduceerd omdat er minder vraag was vanwege verslechterde economische vooruitzichten. In 2002 kende de reële omzet een daling van 0,7%. In tegenstelling tot 2001 is deze daling iets minder groot dan het landelijk gemiddelde in 2002 (-1,2%) (figuur 3.1). Dit zou er op kunnen duiden dat het bedrijfsleven in Flevoland in 2002 iets minder last heeft gehad van de economische teruggang.

---

⁸ De ERBO is een gestratificeerde steekproef. Alle bedrijven boven de 50 werknemers worden integraal benaderd en bedrijven met minder dan 50 werknemers steekproefsgewijs. De non-profit sector, het bank- en verzekeringswezen en agrarische bedrijven die geen BV of NV vorm hebben, zijn niet opgenomen in de steekproef. De respons op de ERBO schommelt zowel in Nederland als in Flevoland rond de 60%. Dit is voldoende om statistisch betrouwbare uitspraken te kunnen doen.

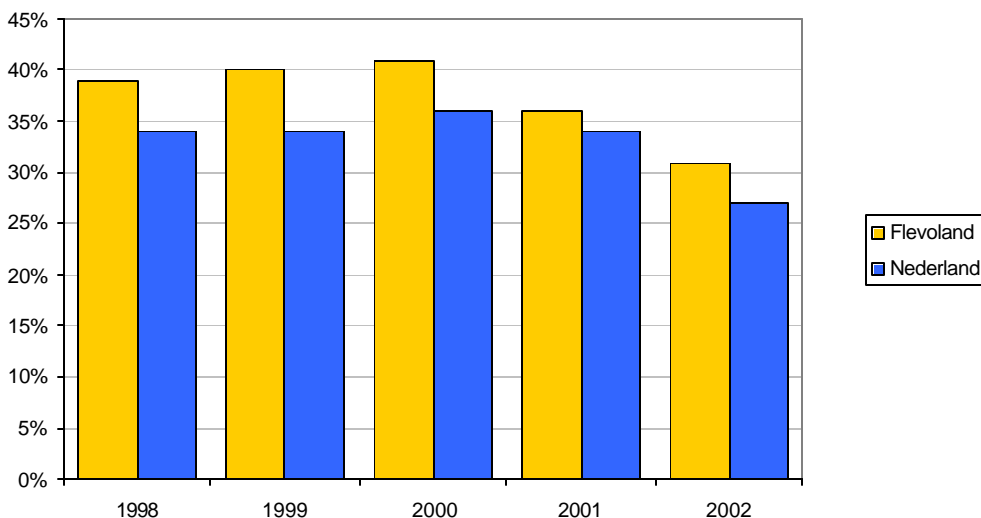
Figuur 3.1 Groei van de reële omzet van het bedrijfsleven, Flevoland en Nederland, procentueel en geïndexeerd, 1998-2002 (index 1998=100)

Bron: Kamer van Koophandel Flevoland, ERBO

Het percentage bedrijven met omzetgroei is ook in 2002 gedaald en ligt momenteel op het niveau van 1995 (figuur 3.2). In Flevoland zag 31% van de bedrijven de omzet stijgen tegenover 27% in Nederland. Dit is een daling van respectievelijk 5 en 7 procentpunten ten opzichte van 2001. Een teken van de huidige economische tegenwind is dat het aantal bedrijven met een omzetsdaling aanzienlijk is toegenomen. Een kwart van de Flevolandse bedrijven kende in 2002 een afname van de omzet, tegenover 12% in 2001. In Nederland lag dit aandeel met 21% iets lager.

Figuur 3.2 Percentage bedrijven met een toename van de reële omzet, Flevoland en Nederland, 1998-2002

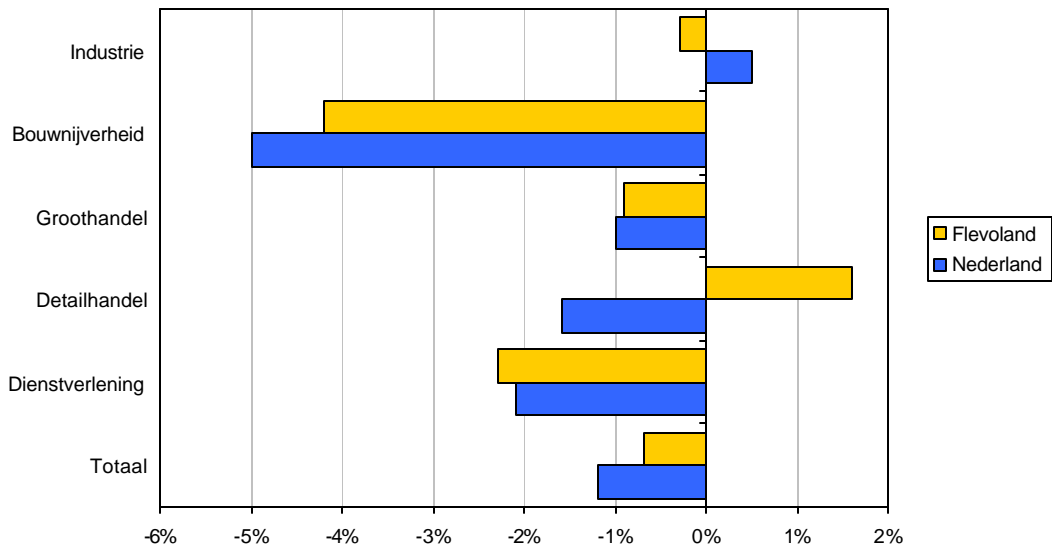

Bron: Kamer van Koophandel Flevoland, ERBO

De economische recessie is in alle bedrijfssectoren zichtbaar. Alleen in de detailhandel was het afgelopen jaar sprake van een groei van de reële omzet (1,6%) (figuur 3.3). In 2001 was in deze sector nog sprake van een forse daling van de omzet. In hoeverre zich hier de

invoering van de euro laat gelden is moeilijk na te gaan, maar dit zou zeker een reden kunnen zijn. Landelijk gezien nam in 2002 alleen de reële omzet in de industrie toe (0,5%).

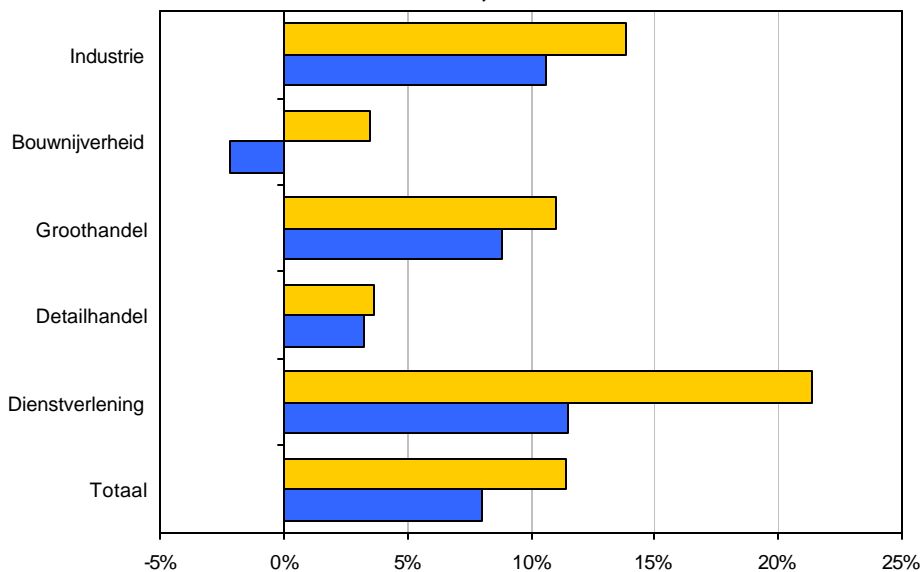
Figuur 3.3 Groei van de reële omzet van het bedrijfsleven naar bedrijfstak, Flevoland en Nederland, 2002

Bron: Kamer van Koophandel Flevoland, ERBO

In de periode 1998-2002 was de omzetgroei in Flevoland in elke sector hoger dan het landelijk gemiddelde. De snelle groei van de werkgelegenheid en de bevolking in de provincie was hier de oorzaak van. De dienstensector kende de grootste omzetgroei (21%). Ook landelijk gezien was dit de sterkst groeiende sector (12%). Daarnaast vertoonden de industrie en de groothandel eveneens een grote groei van de omzet.

Figuur 3.4 Groei van de reële omzet van het bedrijfsleven naar bedrijfstak, Flevoland en Nederland, 1998-2002

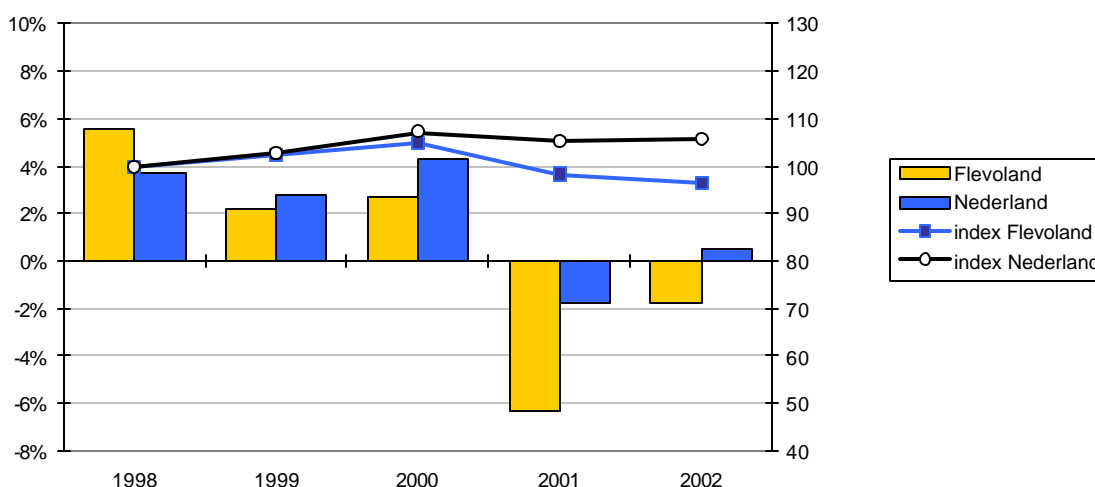
Bron: Kamer van Koophandel Flevoland, ERBO

3.3 Export

De ontwikkeling van de export⁹ biedt inzicht in de prestaties van het Nederlandse bedrijfsleven in internationaal verband. Ook in deze paragraaf worden reële cijfers gehanteerd (gecorrigeerd voor de nationale prijsontwikkeling). Deze cijfers hebben geen betrekking op de detailhandel, de horeca, de makelaardij en de overige dienstverlening, aangezien in deze bedrijfstakken geen export plaatsvindt.

Na de daling van het exportvolume in 2001, is in 2002 de export opnieuw afgenomen (figuur 3.5). Wel was de daling met 2% minder sterk dan in 2001. Landelijk gezien is de export in 2002 licht gestegen. Hierdoor is het verschil tussen de geïndexeerde groeicurves van Flevoland en Nederland nog iets groter geworden. De exportafname in Flevoland is het gevolg van een daling bij de kleinere bedrijven die minder risico durven te nemen.

Figuur 3.5 Groei van de export van het bedrijfsleven, Flevoland en Nederland, procentueel en geïndexeerd, 1998-2002 (index 1998=100)

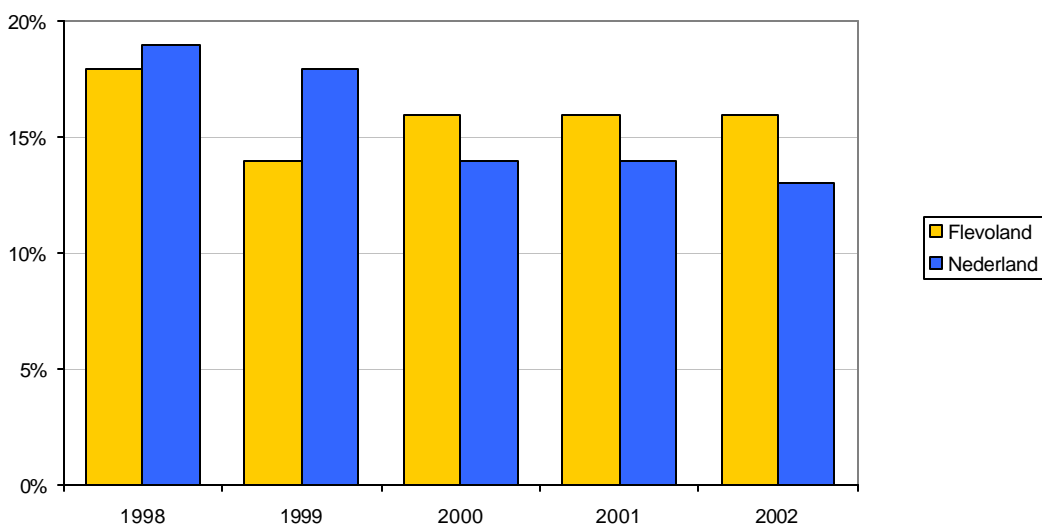
Bron: Kamer van Koophandel Flevoland, ERBO

Slechts twee bedrijfstakken kenden in 2002 een groei van de export, namelijk de bouw en de dienstverlening. Dit zijn echter niet de bij uitstek exporterende sectoren, maar eerder verzorgende bedrijfstakken. De twee belangrijkste bedrijfstakken voor de export zijn de industrie en de groothandel. Deze leden in 2002 onder de slechte economische omstandigheden. De export daalde in beide bedrijfstakken met respectievelijk 1% en 2%.

Het aandeel Flevolandse bedrijven dat exporteert is al sinds 2000 stabiel met 16%. Landelijk gezien daalde het percentage exporterende bedrijven echter met 1% naar 13% (figuur 3.6).

⁹ Export wordt hier gedefinieerd als dat deel van de omzet dat bij buitenlandse opdrachtgevers is gerealiseerd, door levering van zowel goederen als diensten.

Figuur 3.6 Percentage bedrijven dat exporteert, Flevoland en Nederland, 1998-2002

Bron: Kamer van Koophandel Flevoland, ERBO

3.4 Bedrijfsresultaat en rendement

Het bedrijfsresultaat en het rendement geven een indicatie van de economische ontwikkeling in een regio. Het percentage bedrijven dat in 2002 winst gemaakt heeft is met 6 procentpunten afgenomen tot 82% (tabel 3.1). Hiermee is hetzelfde niveau bereikt als in 1993. Landelijk daalde het aandeel met 3 procentpunten tot 86%. De winstgevendheid van het Flevolandse bedrijfsleven daalt daarmee sneller dan in Nederland. Een ontwikkeling die goed in de gaten gehouden moet worden.

De sterkste daling van het aandeel winstgevende bedrijven deed zich voor in de bouw (-10%). Desondanks had deze sector met 89% het hoogste percentage bedrijven met een positief bedrijfsresultaat. De hausse in de bouw is gezien de lagere bouwproductie dan ook voorbij. Met name de stijgende grondprijzen gecombineerd met duurdere arbeidskosten zetten de winstmarge onder druk. Zowel in Flevoland als in Nederland was het aandeel bedrijven in de industrie met een goed bedrijfsresultaat het laagst. Door het sterke exportkarakter lijdt deze sector het meest van de tegenvallende vraag in de wereld.

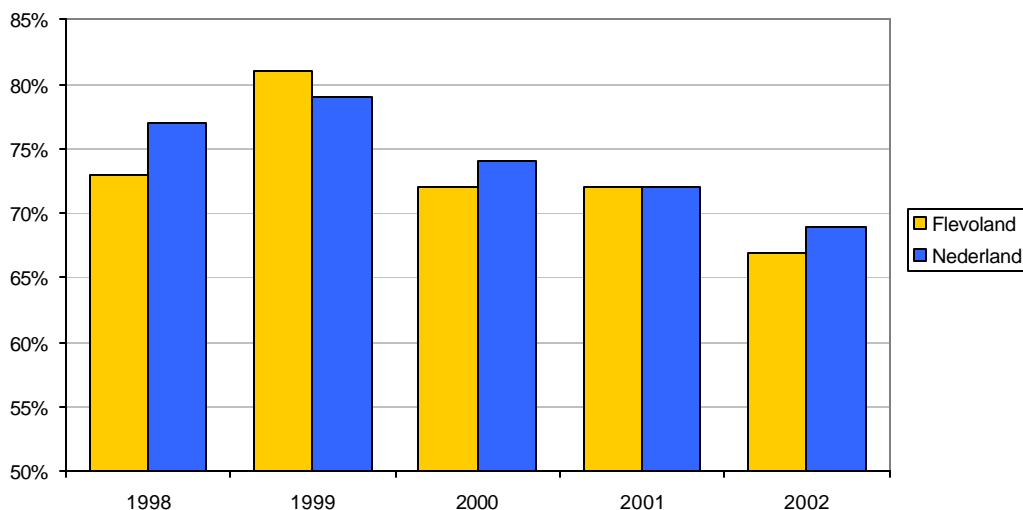
Tabel 3.1 Percentage bedrijven met een positief bedrijfsresultaat naar bedrijfstak, Flevoland en Nederland, 2001-2002

Bedrijfstak	Flevoland		Nederland	
	2001	2002	2001	2002
Industrie	84%	79%	86%	83%
Bouwnijverheid	99%	89%	95%	90%
Groothandel	90%	83%	89%	86%
Detailhandel	89%	84%	91%	88%
Diensten	87%	80%	89%	86%
Totaal bedrijfsleven	88%	82%	89%	86%

Bron: Kamer van Koophandel Flevoland, ERBO

Het percentage bedrijven dat tevreden is over het behaalde rendement, is in 2002 dan ook afgenomen, 67% tegenover 72% in 2001. Landelijk gezien waren ook minder bedrijven tevreden over het behaalde rendement, al is dit aandeel minder snel afgenomen dan in Flevoland (figuur 3.7).

Figuur 3.7 Percentage bedrijven met voldoende rendement, Flevoland en Nederland, 1998-2002

Bron: Kamer van Koophandel Flevoland, ERBO

In alle bedrijfstakken was sprake van een daling van de tevredenheid over het bedrijfsresultaat (tabel 3.2). Deze daling was het sterkst in de bouw (-9%) en de detailhandel (-8%). Landelijk gezien nam de tevredenheid met name af in de bouw (-6%) en de groothandel (-5%). Met name in de dienstverlenende sector en in de detailhandel lag de tevredenheid over het behaalde bedrijfsresultaat in Flevoland lager dan in Nederland.

Tabel 3.2 Percentage bedrijven met voldoende rendement naar bedrijfstak, Flevoland en Nederland, 2001-2002

Bedrijfstak	Flevoland		Nederland	
	2001	2002	2001	2002
Industrie	63%	68%	67%	63%
Bouwnijverheid	85%	76%	83%	77%
Groothandel	70%	67%	70%	65%
Detailhandel	73%	65%	71%	69%
Diensten	74%	67%	74%	71%
Totaal bedrijfsleven	72%	67%	72%	69%

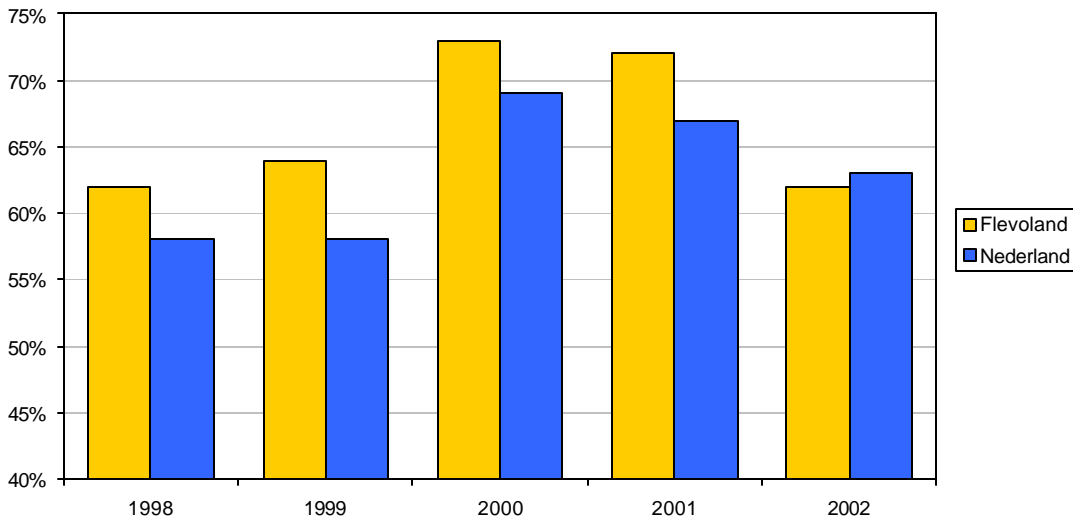
Bron: Kamer van Koophandel Flevoland, ERBO

3.5 Investerings¹⁰

De investeringsontwikkeling is een belangrijke graadmeter voor het vertrouwen van ondernemers in de economie. Bij gunstige economische vooruitzichten zullen de investeringen over het algemeen toenemen. Wanneer de toekomst onzeker is zal de bereidheid tot investeringen kleiner zijn.

In 2001 is er een einde gekomen aan een jarenlange groei van het aandeel bedrijven met investeringen. De daling is in 2002 pas echt duidelijk ingezet. Afgelopen jaar daalde het aandeel bedrijven met investeringen met maar liefst 10 procentpunten. Landelijk was de afname 4 procentpunten. Hierdoor kwam Flevoland voor het eerst sinds jaren onder het Nederlands gemiddelde terecht (figuur 3.8). Deze ontwikkeling was een gevolg van het dalend aandeel bedrijven dat winst maakt en dat tevreden is over het behaalde bedrijfsresultaat. Daardoor worden voorgenomen investeringen uitgesteld wat vooral negatieve gevolgen heeft voor de kapitaalgoederen producerende sectoren zoals metaalbedrijven.

Figuur 3.8 Percentage bedrijven met investeringen, Flevoland en Nederland, 1998-2002

Bron: Kamer van Koophandel Flevoland, ERBO

Ondanks de afname van 10 procentpunten was de industrie nog steeds de sector waarin het meest geïnvesteerd werd. Om de concurrentiestrijd vol te houden wordt daar vooral in arbeidsbesparende machines en productieprocessen geïnvesteerd. Het aandeel investerende bedrijven is het sterkst afgenomen in de bouw (14%) en de groothandel (-13%). De investeringen in de bouw lagen in Flevoland met 64% van de bedrijven 5 procentpunten onder het Nederlands gemiddelde. Voor een provincie waarin relatief veel wordt gebouwd is dit een ongunstige ontwikkeling. Ook in de dienstverlening en detailhandel blijft in Flevoland het aantal investerende bedrijven onder het landelijk gemiddelde.

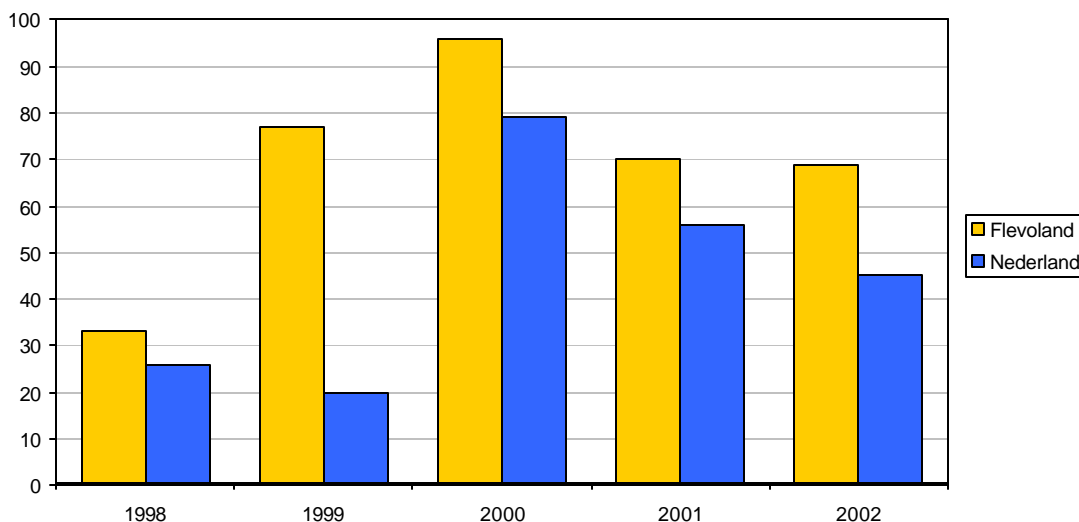
¹⁰ In de ERBO worden alleen investeringen in vaste activa meegenomen (grond, machines, gebouwen). Sommige investeringen worden dus niet meegenomen (grondstoffen, voorraden, debiteuren). Tevens gaat het in de ERBO alleen om investeringen door bestaande bedrijven.

3.6 Ondernemersvertrouwen

Het vertrouwen van ondernemers in de toekomst kan worden vastgesteld aan de hand van de index van het ondernemersvertrouwen. Deze index wordt berekend op basis van vier economische indicatoren uit de ERBO-enquête: omzet, export, investeringen en werkgelegenheid. Voor elke indicator wordt het vertrouwen uitgedrukt als het verschil tussen de bedrijven met verwachte toename en de bedrijven met verwachte afname.

Ondanks de tegenvallende resultaten in 2002 zijn de verwachtingen van de Flevolandse bedrijven voorzichtig positief te noemen. Landelijk gezien daalde deze indicator met 11 punten, terwijl in Flevoland de afname 1 punt was. Ondanks de economische ontwikkelingen zien de meeste ondernemers de toekomst met vertrouwen tegemoet.

Figuur 3.9 Index ondernemersvertrouwen, Flevoland en Nederland, 1998-2002

Bron: Kamer van Koophandel Flevoland, ERBO

3.7 Conclusie

De omslag die het bedrijfsleven in 2001 heeft doorgemaakt, is in 2002 duidelijk doorgezet. De reële omzet is opnieuw gedaald. De afname bedroeg 0,7% en is hiermee iets minder dan in 2001. Landelijk gezien was de daling van de omzet groter, namelijk 1,2%. Op de detailhandel na, was in alle bedrijfstakken sprake van een negatieve omzetontwikkeling. Toch zag nog bijna eenderde van de bedrijven (31%) de omzet het afgelopen jaar stijgen. Het aandeel bedrijven waarvan de omzet is gedaald, verdubbelde echter tot 25%. Zoals al eerder werd vermeld, is de ontwikkeling van de werkgelegenheid sterk afhankelijk van de ontwikkeling van het bedrijfsleven. De huidige omzetontwikkeling zal voor een stagnatie van de werkgelegenheid zorgen in het bestaande bedrijfsleven.

Het exportvolume is met 2% afgenomen. Landelijk steeg het exportvolume echter licht, waardoor het verschil in export tussen Flevoland en Nederland scherper is geworden. Flevoland kende alleen in de bouw (10%) en de dienstverlening (0,7%) een stijging van het exportvolume. Landelijk gezien daalden deze sectoren juist.

Het aantal winstgevendende bedrijven is in 2002 eveneens afgenomen tot 82% en lag hiermee iets onder het landelijk gemiddelde. De bouw had zowel in Flevoland als in Nederland, ondanks de sterke daling in deze sector, het hoogste aandeel bedrijven met een positief

bedrijfsresultaat. Deze sector kende dan ook het hoogste aandeel ondernemers dat tevreden is over het behaalde rendement.

Was er vorig jaar nog sprake van een lichte daling in de investeringsbereidheid, in 2002 is de daling fors te noemen. Het aandeel investerende bedrijven nam met maar liefst 10 procentpunten af tot 62%. Hiermee kwam Flevoland voor het eerst sinds jaren onder het Nederlands gemiddelde terecht. De daling kwam met name voor rekening van de bouw en de groothandel. De industrie blijft de sector waarin het meest geïnvesteerd wordt.

Ondanks de tegenvallende resultaten in 2002 zijn de verwachtingen van de Flevolandse bedrijven voorzichtig positief te noemen. Ondanks de economische tegenwind zien de meeste ondernemers de toekomst met vertrouwen tegemoet.

4. BEDRIJVENDYNAMIEK

4.1 Inleiding

De economie van Flevoland is voortdurend in beweging. De bedrijvendynamiek is van grote invloed op de regionale economie. Er worden nieuwe bedrijven opgericht en bestaande bedrijven worden opgeheven. Er zijn bedrijven van buiten de provincie die verhuizen naar Flevoland. Daarnaast zijn er Flevolandse bedrijven die de provincie verlaten. In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de veranderingen in het aantal bedrijfsvestigingen.

In paragraaf 4.2 wordt de ontwikkeling van het aantal bedrijfsvestigingen geschetst. Hierbij wordt gebruik gemaakt van gegevens uit het provinciale vestigingenregister. Vervolgens komt in paragraaf 4.3 de netto groei van het aantal bedrijven aan bod. Hierbij zijn de mutatiebalansen van de Kamer van Koophandel Flevoland de gegevensbron. Deze mutatiebalansen zijn ook het uitgangspunt van de netto groei naar bedrijfstak (paragraaf 4.4) en de netto groei naar gemeente (paragraaf 4.5). De conclusie sluit het hoofdstuk af (4.6).

4.2 Aantal vestigingen

Om de ontwikkeling van het totaal aantal bedrijfsvestigingen in de provincie in kaart te brengen wordt gebruik gemaakt van het provinciale vestigingenregister. Het handelsregister van de Kamer van Koophandel is minder geschikt omdat niet alle economische activiteiten inschrijvingsplichtig zijn¹¹ en derhalve niet een compleet beeld verkregen wordt van de ontwikkeling van bedrijfsvestigingen.

Een tweede verschil tussen beide registers is dat het provinciale vestigingenregister alleen vestigingen bevat waar betaalde arbeid wordt verricht. In het handelsregister van de Kamer van Koophandel staan echter ook vestigingen ingeschreven waar geen betaalde arbeid wordt verricht, zoals holdings.

Afgelopen jaar is het aantal bedrijfsvestigingen met 850 (4,4%) toegenomen. Op 1 april 2002 bedroeg het aantal bedrijfsvestigingen 20.400. De groei is in vergelijking met vorig jaar weer iets aangetrokken. Toen bedroeg de toename 2,5%, terwijl de gemiddeld jaarlijkse groei tussen 1997 en 2001 5% bedroeg.

De bedrijfstak vervoer en communicatie is het afgelopen jaar met 14% toegenomen, terwijl de groei vorig jaar nog 4% was. In de afgelopen vijf jaar is deze sector met 39% toegenomen. Ook de bouwnijverheid was opnieuw een bedrijfstak die een groei heeft doorgemaakt. Het aantal bouwbedrijven nam met 12% toe. Deze bedrijfstak kent sinds 1998 een groei van 57%¹².

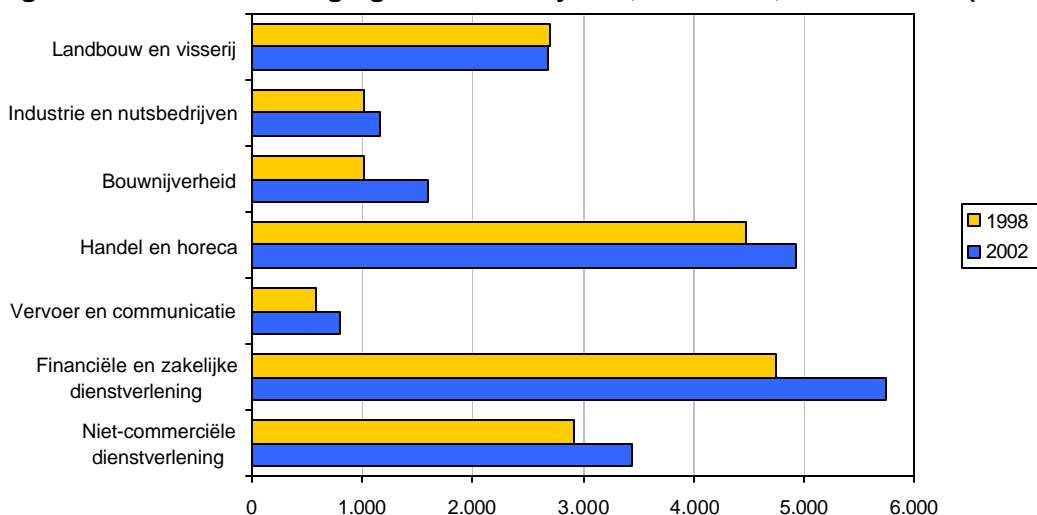
---

¹¹ Economische activiteiten waarvoor geen inschrijvingsplicht bij de Kamer van Koophandel geldt zijn:

- vrije beroepen;
- overheidsbedrijven en publiekrechtelijke lichamen;
- ondernemingen in de landbouw en visserij met een natuurlijk persoon als eigenaar;
- straathandel in de vorm van venten.

¹² Bij deze groei kunnen wel twee kanttekeningen geplaatst worden, die in de vorige publicaties ook zijn genoemd. Beide bedrijfstakken zijn in absolute zin vrij kleine bedrijfstakken, waardoor de groei procentueel gezien hoog uitvalt. Daarnaast geldt voor de bouwnijverheid dat een aanzienlijk deel van de nieuwe vestigingen uit zelfstandigen zonder personeel (oftewel ZZP-ers) bestaat, die zelf een bedrijfje hebben opgericht om als onderaannemer voor grote bouwbedrijven te werken.

Figuur 4.1 Aantal vestigingen naar bedrijfstak, Flevoland, 1998 en 2002 (absoluut)

Bron: Statistiek van de Werkgelegenheid Flevoland

De financiële en zakelijke dienstverlening (21%) en de niet commerciële dienstverlening (18%) hebben de afgelopen vijf jaar ook een forse groei doorgemaakt (figuur 4.1). De toename bedroeg in de industrie en de handel en horeca respectievelijk 14% en 10%. Net als vorig jaar kende de landbouw en visserij als enige bedrijfstak een daling van het aantal vestigingen (-1%). De financiële en zakelijke dienstverlening was met 5.750 vestigingen absoluut gezien de grootste bedrijfstak van Flevoland. De handel en horeca stond met 4.950 vestigingen op de tweede plaats.

Tabel 4.1 Aantal bedrijfsvestigingen naar grootteklasse*, Flevoland, 2001 en 2002

	2001		2002		groei 2001-2002	
	aantal	aandeel	aantal	aandeel	absoluut	procentueel
Kleinbedrijf	15.200	89%	16.000	89%	800	5%
Middenbedrijf	1.750	10%	1.796	10%	46	3%
Grootbedrijf	145	1%	144	1%	-1	-1%

* 2.424 bedrijven zijn niet ingedeeld naar grootteklasse, dit zijn hoofdzakelijk agrarische bedrijven
Bron: Provincie Flevoland

De meeste bedrijfsvestigingen (89%) behoorden tot het kleinbedrijf¹³. Deze verdeling naar grootteklasse is al jaren onveranderd. Het aantal kleine bedrijven nam met 5% toe. Ook in het middenbedrijf was er sprake van een lichte groei. Het grootbedrijf is het afgelopen jaar zelfs wat afgenomen. Slechts 1% van de vestigingen behoorde tot het grootbedrijf. Dit waren met name bedrijven in de niet-commerciële diensten (38%), financiële en zakelijke diensten (22%) en industrie (17%) die meer dan 100 werknemers in dienst hebben.

De landelijke verdeling van het aantal bedrijfsvestigingen naar grootteklasse kwam overeen met het Flevolandse beeld. Landelijk gezien is het klein- en midden bedrijf in 2002 iets minder snel toegenomen (2% en 1%). Het grootbedrijf nam in tegenstelling tot Flevoland met 1% toe. Dit beeld wijkt af wanneer wordt gekeken naar het aantal arbeidsplaatsen naar grootteklasse (paragraaf 2.6). Hierbij is een ondervertegenwoordiging zichtbaar van het grootbedrijf ten opzichte van de landelijke gegevens. Het aandeel grote bedrijven komt overeen met de landelijke gegevens, maar het aantal arbeidsplaatsen in het grootbedrijf is relatief laag vergeleken met Nederland.

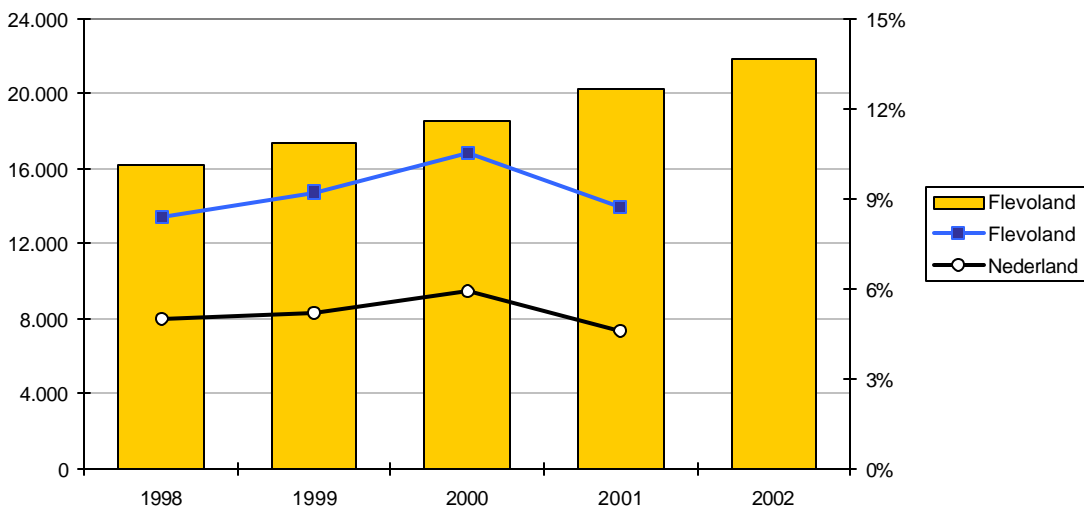
¹³ Tot het kleinbedrijf worden hier vestigingen gerekend met minder dan 10 werkzame personen, tot het middenbedrijf vestigingen met 10 tot 100 personen en tot het grootbedrijf vestigingen met 100 personen of meer.

4.3 Netto groei

De verslechtering van het economisch klimaat is ook merkbaar in de groei van het aantal bedrijfsvestigingen in Flevoland. Door de groei in 2001 met 8,7% kwam het aantal bij de Kamer van Koophandel ingeschreven bedrijven op 1 januari 2002 op 21.772. In totaal kwamen er 3.750 bedrijven bij en verdwenen er 2.000. Dit is een netto groei van 1.750 bedrijven. De netto groei lag hiermee bijna 2% lager dan in 2000. Ondanks deze daling ligt het groeipercentage van Flevoland nog ruimschoots boven het landelijke gemiddelde, dat in 2001 afnam van 5,9% naar 4,6% (figuur 4.2). Flevoland is nog altijd de provincie met veruit het hoogste relatieve groeisaldo.

De natuurlijke aanwas is het verschil tussen het aantal opgerichte vestigingen en het aantal opgeheven vestigingen. In 2001 zijn er 3.000 bedrijven opgericht. Hoewel dit een toename betekent van 9% ten opzichte van 2000, was er vanaf 1998 sprake van een gemiddelde jaarlijkse groei van 14%. Het aandeel van de starters in de nieuwe oprichtingen was 47%. De overige nieuw opgerichte bedrijven zijn filialen van bestaande bedrijven.

Figuur 4.2 Aantal ingeschreven vestigingen bij de Kamer van Koophandel Flevoland, per 1 januari 1998-2002 en procentuele groei van het aantal vestigingen, Flevoland en Nederland, 1998-2001

Bron: Kamer van Koophandel Flevoland

Het aantal opheffingen in 2001 is ten opzichte van 2000 sterk gestegen. In 2001 zijn 1.550 bedrijven opgeheven, 38% meer dan in 2000. Samen met de afnemende groei van het aantal oprichtingen leidt dit tot een dalende natuurlijke aanwas. De natuurlijke aanwas was in 2001 met 1.450 bedrijven 11% lager dan in 2000. Toch bepaalde de natuurlijke aanwas voor het overgrote deel (82%) de netto groei van de bedrijvigheid. Het overige deel van de netto groei wordt bepaald door het migratiesaldo.

Het migratiesaldo geeft het verschil weer tussen het aantal bedrijven dat zich in Flevoland gevestigd heeft en het aantal bedrijven dat vertrokken is. In 2001 is de immigratie gestegen met 8%. Dit percentage is vergelijkbaar met het aandeel van de immigratie in 2000. Ook de emigratie is sterk toegenomen. Nam de emigratie in 2000 nog met 5% toe, in 2001 was de toename 17%. De toename van de emigratie leidde tot een lager migratiesaldo dan in 2000. Het vestigingsoverschot was met 300 bedrijven 3% lager.

Tabel 4.2 Oprichting, opheffing, immigratie en emigratie van bedrijven in Flevoland, 1998-2001 (absoluut)

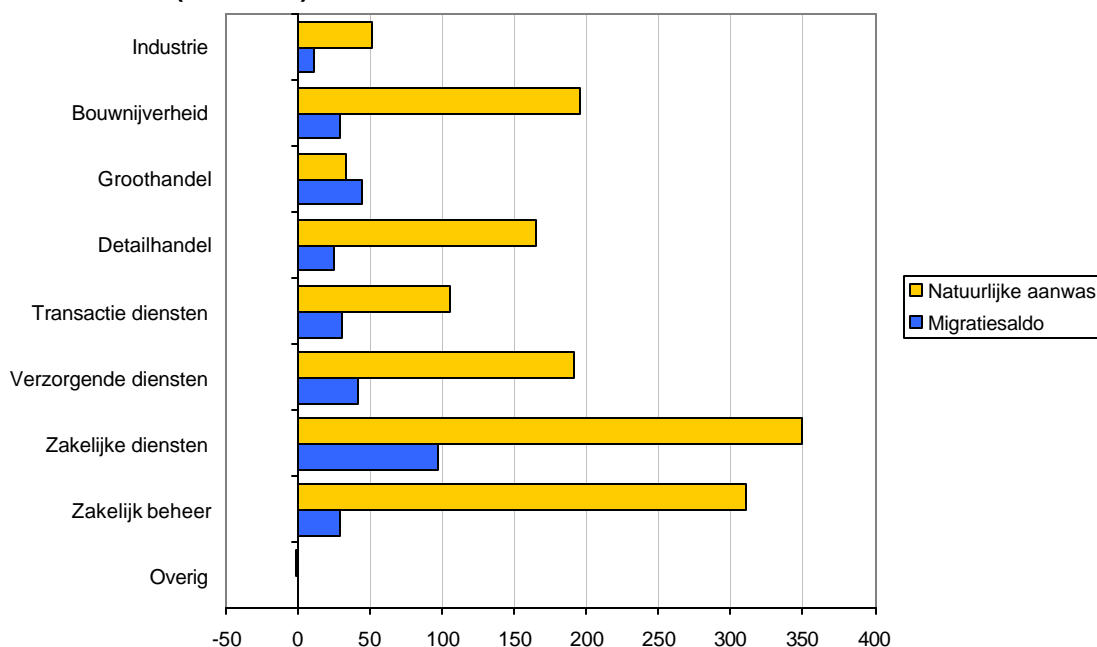
	1998	1999	2000	2001
Oprichtingen	2.111	2.387	2.743	2.978
<i>waarvan starters</i>	1.044	1.234	1.389	1.410
Opheffingen	1.012	1.085	1.113	1.541
Immigratie*	715	661	706	765
Emigratie*	450	368	387	454
Netto groei	1.364	1.595	1.949	1.748

* Immigratie en emigratie zijn inclusief verplaatsingen binnen Flevoland
Bron: Kamer van Koophandel Flevoland

4.4 Netto groei naar bedrijfstak¹⁴

Door de ongunstige economische situatie is de netto groei in Flevoland ten opzichte van 2000 afgenomen. Slechts in twee van de negen door de Kamer van Koophandel onderscheiden bedrijfstakken nam de netto groei toe. De detailhandel kende in 2001 een netto groei van 20%. De netto groei van de bouwnijverheid nam met 11% toe (figuur 4.3). De bedrijfstak die de grootste afnemende netto groei kende was de groothandel. De netto groei nam met liefst 44% af.

Figuur 4.3 Migratiesaldo en natuurlijke aanwas naar bedrijfstak, Flevoland, 2001 (absoluut)

Bron: Kamer van Koophandel Flevoland

In vrijwel alle bedrijfstakken was de natuurlijke groei groter dan het vestigingsoverschot en droeg de natuurlijke aanwas voor 78% of meer bij aan de totale netto groei. Alleen de

¹⁴ De kamers van koophandel hanteren voor de mutatiebalansen een bedrijfstakindeling volgens de Bedrijfsindeling Kamer van Koophandel en Fabrieken 1995 (BIK '95).

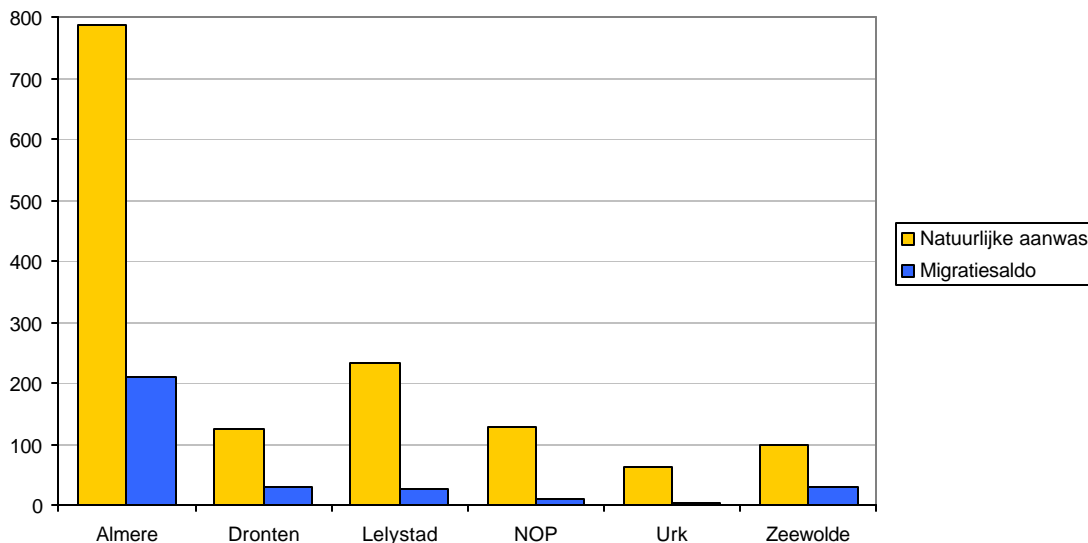
groothandel vormt hierop een uitzondering. In deze categorie werd de toename voor 56% bepaald door de migratie.

4.5 Netto groei naar gemeente

Net als voorgaande jaren heeft Almere de grootste netto groei (figuur 4.4). Deze gemeente nam met een toename van 1.000 bedrijven 57% van de netto groei van heel Flevoland voor haar rekening. Lelystad volgde op afstand met een groei van 258 bedrijven, wat een aandeel betekent van 15% in de provinciale toename. In alle gemeenten was er sprake van een daling van de netto groei. Deze afname was het grootst in Lelystad en Dronten, waar de netto groei met respectievelijk 26% en 17% afnam ten opzichte van 2000.

De netto groei werd in alle gemeenten met name door de natuurlijke aanwas bepaald en in mindere mate door het migratiesaldo. In Zeewolde (24%), Almere (21%) en Dronten (19%) was het aandeel van het migratiesaldo het grootst. In de andere gemeenten lag het aandeel van het migratiesaldo onder de 10%. Opvallend is dat voorgaande jaren het migratiesaldo in Noordoostpolder en op Urk rond 1% schommelde. In 2001 lag dit aandeel in deze gemeenten respectievelijk op 7% en 5%. Deze verschillen werden veroorzaakt door de kleine absolute aantallen in deze gemeenten.

Figuur 4.4 Migratiesaldo en natuurlijke aanwas per gemeente, Flevoland, 2001 (absoluut)

Bron: Kamer van Koophandel Flevoland

De bedrijven die zich in 2001 in Flevoland hebben gevestigd waren voornamelijk afkomstig uit Amsterdam en Gooi- en Eemland (tabel 4.3). Almere was veruit de populairste vestigingsplaats, met name voor bedrijven uit Amsterdam. Van de bedrijven koos 62% voor deze gemeente. Lelystad (13%), Dronten (10%) en Zeewolde (9%) vingen grotendeels het overige deel van de immigrerende bedrijven op.

De bedrijven die uit Dronten, Noordoostpolder en Urk vertrokken, kozen vaker Noord- en Oost-Nederland als bestemmingsgebied. Vertrekkende bedrijven uit Almere, Lelystad en Zeewolde gingen voornamelijk richting de Randstad.

Tabel 4.3 Aantal geïmmigreerde vestigingen naar herkomstgebied en bestemmingsgemeente, 2001 (absoluut)

	Van Noord-Nederland	Regio Zwolle	Gelderland, Veluwe, Twente	Gooi- en Eemland	Amsterdam	Utrecht, Rivierenland	West-Nederland	Zuid-Nederland	Totaal
Naar Almere	18	10	25	132	193	27	55	15	475
Dronten	4	10	21	12	9	7	9	6	78
Lelystad	5	5	12	20	24	12	15	9	102
Noordoostpolder	12	6	5	3	5	2	-	5	38
Urk	-	-	2	-	2	1	2	-	7
Zeewolde	1	1	17	28	3	7	7	1	65

Bron: Kamer van Koophandel Flevoland

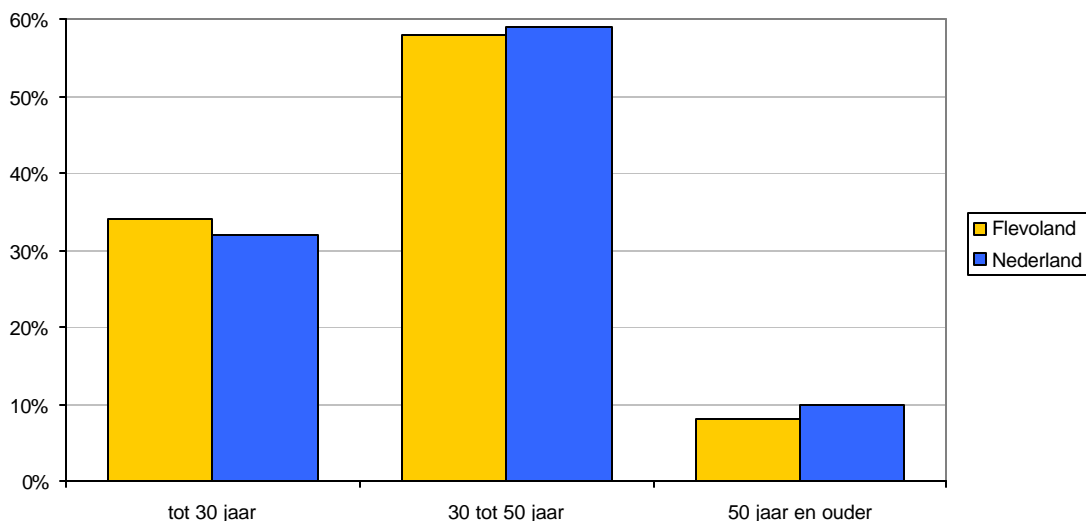
Net als voorgaande jaren verplaatsten de meeste bedrijven binnen de eigen gemeente. Van alle verplaatsingen binnen Flevoland vond 88% binnen de gemeentegrenzen plaats. Dit bleek ook uit het onderzoek van de provincie Flevoland 'De economie van Flevoland'. Van de 16% van de bedrijven die binnen twee jaar van plan was te verhuizen, wilde 13% binnen de gemeentegrenzen blijven. Van de bedrijven die wilden verhuizen heeft tweederde aangegeven dat het ontbreken van fysieke uitbreidingsmogelijkheden het voornaamste knelpunt was bij de huidige bedrijfsvoering. Verder kwam naar voren dat bij kleine en middelgrote bedrijven en bij bedrijven in de zakelijke dienstverlening het percentage verhuizers hoger dan gemiddeld was.

4.6 Startende ondernemers

Een startende ondernemer is een persoon die een nieuw bedrijf vestigt en die in het jaar voorafgaande aan de start nog niet zelfstandig economisch actief was. In 2001 hebben in Flevoland 1.533 startende ondernemers 1.410 nieuwe bedrijven opgericht. Dit betekent in vergelijking met 2000, toen 1.520 ondernemers een nieuw bedrijf vestigenden, een lichte toename van 1%. Dit in tegenstelling tot Nederland, waar sprake was van een afname van 9%.

In Flevoland startten ondernemers jonger dan in Nederland. De gemiddelde leeftijd waarop een starter begint, was met 34,8 jaar iets lager dan het landelijk gemiddelde van 35,7 jaar. Van de startende ondernemers was 34% jonger dan 30 jaar, tegenover 32% in Nederland (figuur 4.5). Het aandeel starters boven de 50 jaar was juist in Nederland iets groter (10%) dan in Flevoland (8%).

Figuur 4.5 Leeftijd van startende ondernemers, Flevoland en Nederland, 2001

Bron: Kamer van Koophandel Flevoland

In Flevoland was 19% van de startende ondernemers van niet-Nederlandse afkomst. In Nederland was dit aandeel 18%. Van de Flevolandse starters van niet-Nederlandse afkomst is bijna een kwart in Suriname geboren. Daarnaast is relatief een groot aantal niet-Nederlandse starters in Turkije en Marokko geboren (beide 9%).

In Flevoland starten relatief meer vrouwen dan in Nederland. Van de startende ondernemers was 29% vrouw, tegenover 26% in Nederland.

4.7 Conclusie

Het aantal vestigingen met betaalde arbeid is met een groei van 4% de 20.000 ruim gepasseerd. Maar toch liet de afnemende economische groei ook in Flevoland zijn sporen na. Zo kende Flevoland in 2001 een netto groei van 1.750 bedrijven. Het groeipercentage was met 8,7% bijna 2% lager dan in 2000. Deze afname kwam in alle zes gemeenten voor. Ondanks deze daling lag het groeipercentage in Flevoland nog steeds een stuk boven het Nederlandse gemiddelde, dat overigens ook afnam. De positie van Flevoland in een minder presterend economisch klimaat bleef dus goed.

De afnemende netto groei gold voor bijna alle door de Kamer van Koophandel onderscheiden bedrijfstakken. Alleen in de detailhandel en de bouwnijverheid was er sprake van een toenemende netto groei. Dit kan misschien verklaard worden door het verzorgende karakter van deze bedrijfstakken. De bevolkingsgroei bleef immers hoog in Flevoland.

In 2001 zijn er 3.000 bedrijven opgericht. De bouw en de verzorgende diensten kenden onder de oprichters het hoogste aandeel starters. Het aandeel starters in de zakelijke dienstverlening is afgenomen, mogelijk omdat er sprake was van een verzadigde markt. In vergelijking met Nederland valt op dat startende ondernemers in Flevoland jonger, vaker vrouw en vaker van niet-Nederlandse afkomst zijn.

Het jaar 2001 kende een afnemende groei van het aantal oprichtingen. Met een sterke stijging in het aantal opheffingen zorgde dit voor een dalende natuurlijke aanwas. Dit paste in het landelijke beeld dat in economisch slechtere tijden minder mensen de stap maken om een eigen bedrijf te beginnen. Immers in het begin worden er veel kosten gemaakt, terwijl er geen zekerheid bestaat over de inkomsten. Een teruglopende omzet is bij jonge bedrijven vaak funest, omdat er nog geen reserves zijn opgebouwd om mindere tijden te kunnen overleven. Dat verklaart ook het hoge aantal opheffingen. Uit cijfers van het CBS blijkt dat er

in 2002 16% meer faillissementen zijn uitgesproken dan een jaar eerder. Deze ontwikkeling hangt ook samen met de teruglopende economische groei.

Toch bepaalde de natuurlijke aanwas nog voor 82% de netto groei. De overige 18% werd bepaald door het migratiesaldo. De immigratie nam minder sterk toe dan de emigratie waardoor er een lager migratiesaldo ontstond dan in 2000. Dat is op zich een slecht teken omdat Flevoland zich altijd ontpopt heeft als een gebied waar bedrijven zich goed kunnen vestigen. Nader onderzoek naar de motieven van het hoger wordende vertrek lijkt dan ook gewenst.

De zich nieuw in Flevoland gevestigde bedrijven waren voornamelijk afkomstig uit Amsterdam en Gooi- en Eemland. Almere was veruit de populairste vestigingsplaats. Deze gemeente zorgde voor meer dan de helft van de netto groei in Flevoland. De emigrerende bedrijven uit het oosten en noorden van Flevoland, vertrokken richting Noord- en Oost-Nederland. Vertrekkende bedrijven uit Almere, Lelystad en Zeewolde gingen voornamelijk richting de Randstad. Net als voorgaande jaren verplaatsten de meeste bedrijven in Flevoland binnen de eigen gemeente.

5. WERKLOOSHEID

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt eerst een korte uitleg gegeven over de reorganisatie van de structuur voor arbeidsbemiddeling en sociale zekerheid. Vervolgens wordt nagegaan hoe de aard en samenstelling van de niet werkzame werkzoekenden is veranderd. Nadat in paragraaf 5.3 de algemene ontwikkeling van de werkloosheid besproken is, worden in de volgende paragrafen de specifieke kenmerken van het NWW-bestand behandeld. Allereerst komt de werkloosheid op gemeentelijk niveau aan bod (5.4), gevolgd door de verdeling naar geslacht (5.5), leeftijd (5.6), opleiding (5.7) en etniciteit (5.8). Ten slotte wordt ingegaan op de aard van de werkloosheid. Hierbij wordt gekeken naar de inschrijfduur (5.9) en de fasering (5.10). In paragraaf 5.11 worden de conclusies getrokken.

5.2 Structuur arbeidsbemiddeling en sociale zekerheid

Met de invoering van de wet SUWI (Structuur Uitvoering Werk en Inkomen) per 1 januari 2002 is de organisatiestructuur voor de arbeidsbemiddeling en de sociale zekerheid ingrijpend gewijzigd. De doelstellingen van de nieuwe uitvoeringsstructuur zijn: werk boven uitkering, een klantgerichte dienstverlening en een rechtmatige uitvoering.

Arbeidsvoorziening is per 1 januari 2002 opgeheven. De Centra voor Werk en Inkomen (CWI's) hebben de publieke taken van de arbeidsbureaus overgenomen. Daarnaast zijn de CWI's ook verantwoordelijk geworden voor het verzamelen en toetsen van de gegevens ten behoeve van een uitkeringsaanvraag.

Alle uitvoeringsinstellingen (Gak, GUO, Cadans, SfB en USZO) zijn per 2002 opgegaan in het UWV (Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen). Het UWV blijft verantwoordelijk voor de beoordeling van het recht op een WW- of WAO-uitkering, voor het verstrekken van de uitkering en voor het innen van (werkgevers)premies. De gemeenten blijven verantwoordelijk voor de beoordeling en het verstrekken van de bijstandsuitkeringen.

In de nieuwe structuur is ook het principe van marktwerking geïntroduceerd: reïntegratietaken worden door gemeenten en UWV zoveel mogelijk aanbesteed bij (private) reïntegratiebedrijven.

Om de betrokkenheid en inbreng van de werkgevers, werknemers, gemeenten en provincie op het gebied van arbeidsmarktbeleid te garanderen, zijn op regionaal niveau de Regionale Platforms voor Arbeidsmarktbeleid gecreëerd. In Flevoland heeft dit geresulteerd in het Regionaal Platform Arbeidsmarkt Flevoland (RPA Flevoland), een orgaan waarin de verschillende partijen samenwerken om knelpunten op de arbeidsmarkt op te lossen. Op nationaal niveau is de Raad voor Werk en Inkomen (RWI) ingesteld, die voorstellen en adviezen uitbrengt aan het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid op het brede terrein van werk en inkomen.

5.3 Aantal niet-werkende werkzoekenden

Werkloosheid wordt op verschillende manieren gemeten. De twee meest gangbare definities voor het voeren van economisch beleid zijn de geregistreerde werkloosheid (GWL) en de niet-werkende werkzoekenden (NWW). De GWL-cijfers worden verkregen op basis van een

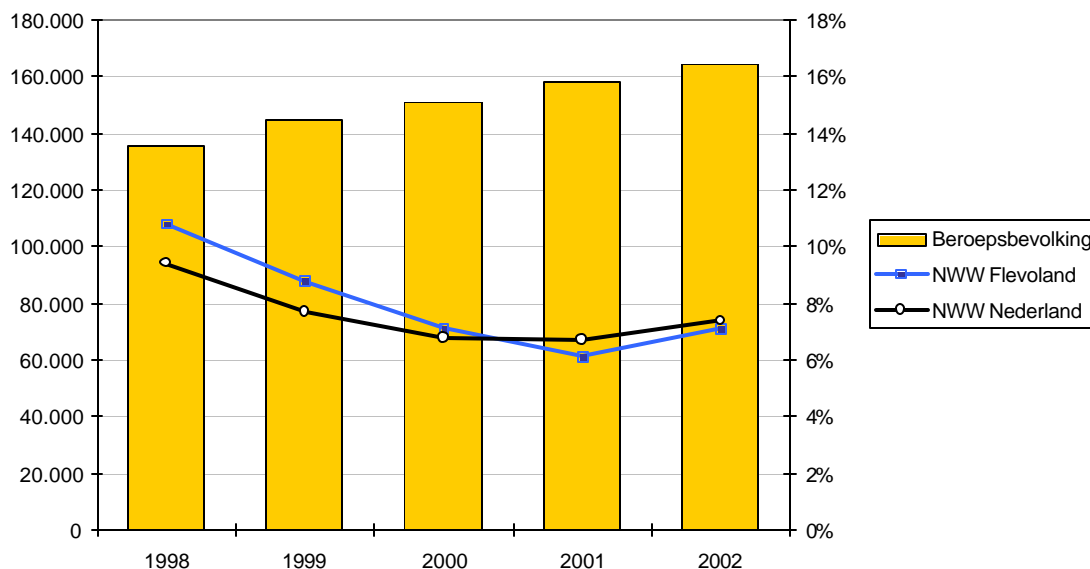
steekproef en zijn alleen op provinciaal niveau beschikbaar. Hierdoor zijn deze cijfers minder geschikt voor dit onderzoek. Daarom wordt hier gebruik gemaakt van gegevens uit het NWW-bestand, dat wordt gehanteerd door de Centra voor Werk en Inkomen (CWI).

Het door de CWI gebruikte NWW-bestand is beter geschikt voor dit onderzoek omdat het bestaat uit integrale tellingen van het CWI, waarbij het aantal ingeschreven personen het uitgangspunt vormt. Dit betekent dat de gegevens op gemeentelijk niveau beschikbaar zijn. Bovendien wordt bij beleidsmaatregelen op het gebied van arbeidsmarkt steeds vaker gebruik gemaakt van dit bestand¹⁵.

In hoofdstuk 2 kwam al naar voren dat de werkgelegenheid in 2002 minder sterk gegroeid is dan in voorgaande jaren. Bij een groeiende beroepsbevolking heeft dit uiteraard gevolgen voor het aantal werkzoekenden. Voor het eerst sinds jaren is het aantal niet-werkende werkzoekenden (hierna: NWW-ers) in Flevoland weer toegenomen. In 2002 kwamen er 2.250 NWW-ers bij, een stijging van 23%. Op 31 december 2002 bedroeg het aantal NWW-ers in Flevoland 11.900. Hierdoor is het aandeel NWW-ers in de beroepsbevolking weer toegenomen tot 7% (figuur 5.1).

In Nederland is het aantal NWW-ers met 12% minder hard gestegen dan in Flevoland. Hierdoor is het verschil in het aandeel NWW-ers tussen Flevoland en Nederland kleiner geworden.

Figuur 5.1 Beroepsbevolking, Flevoland (absoluut) en percentage niet-werkende werkzoekenden, Flevoland en Nederland, 1998-2002

Bron: CWI, Statistiek van de Werkgelegenheid Flevoland, CBS

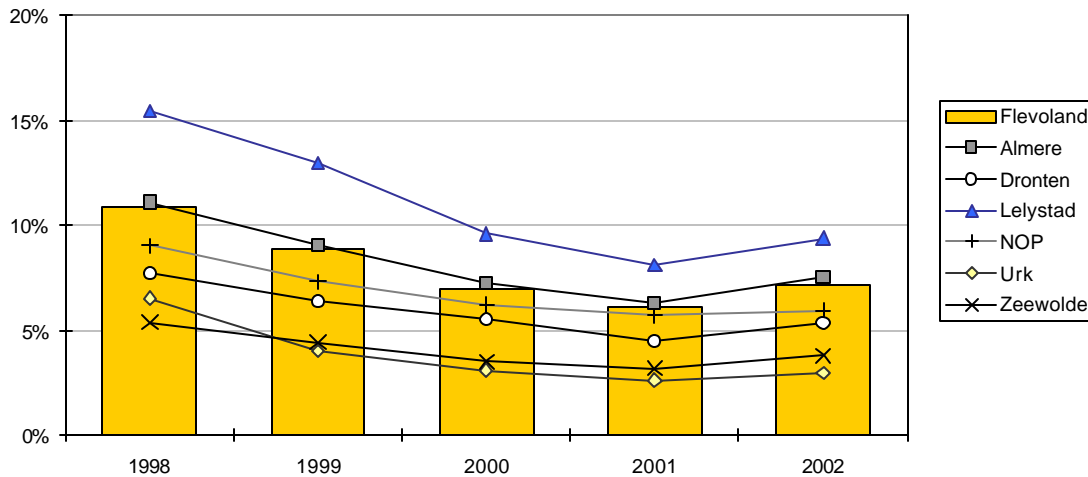
5.4 Niet-werkende werkzoekenden naar gemeente

Meer dan de helft van alle NWW-ers woonde in Almere. En ruim een kwart van de NWW-ers was gehuivest in Lelystad. In de steden bevond zich dus 80% van het aantal NWW-ers. In beide plaatsen lag het aandeel NWW-ers boven het provinciale gemiddelde (ruim 9% in

¹⁵ Het niet-werkende werkzoekenden (NWW)-bestand: dit bestaat uit personen die niet meer dan 12 uur per week werken, die wel staan ingeschreven bij een Centrum voor Werk en Inkomen, maar niet noodzakelijkerwijs binnen twee weken beschikbaar hoeven te zijn. Dit in tegenstelling tot de geregistreeerde werklozen die binnen twee weken beschikbaar moeten zijn voor een betaalde arbeidsplaats.

Lelystad en 8% in Almere). De toename van het aandeel NWW-ers werd dan ook vooral door deze twee gemeenten veroorzaakt.

Figuur 5.2 Aandeel niet-werkende werkzoekenden in de beroepsbevolking per gemeente, Flevoland, 1998-2002

Bron: CWI, Statistiek van de Werkgelegenheid Flevoland

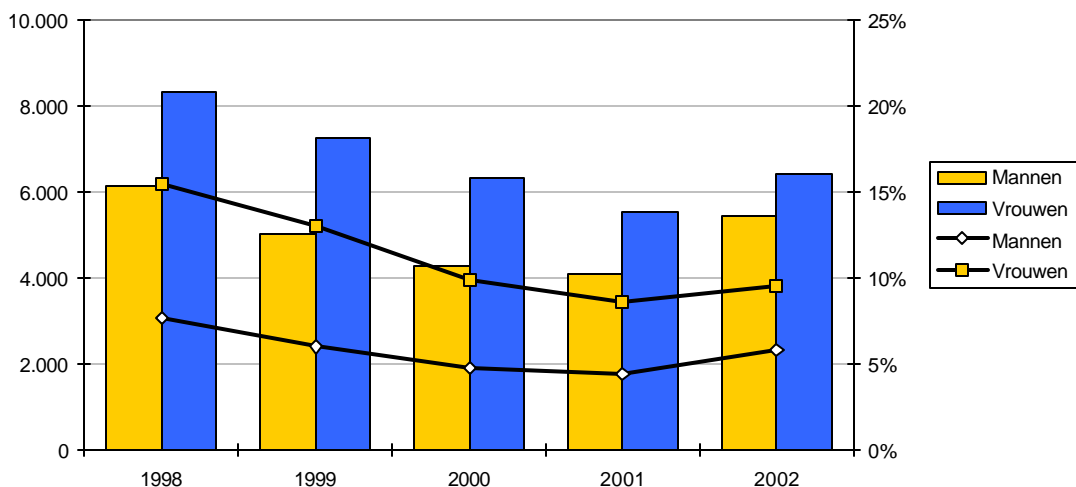
In 2002 is het percentage NWW-ers in Almere en Lelystad met ruim een procentpunt toegenomen. De groei van het aantal NWW-ers deed zich dus vooral voor in de steden waar zich van oudsher de kwetsbare groepen concentreren. In de vier andere gemeenten lag het aandeel NWW-ers onder het provinciale gemiddelde. Ook de toename van het aantal NWW-ers bleef onder die van de stedelijke gemeenten Almere en Lelystad.

5.5 Niet-werkende werkzoekenden naar geslacht

Er zijn nog altijd meer vrouwelijke dan mannelijke werkzoekenden. Toch wordt het verschil tussen de werkloosheid van mannen en vrouwen kleiner. In Flevoland stonden in 2002 6.400 vrouwen en 5.500 mannen geregistreerd als NWW-er. Vergeleken met 2001 is het aantal vrouwelijke NWW-ers met 16% toegenomen en het aantal werkzoekende mannen met 34%.

Van de vrouwelijke beroepsbevolking was 10% werkzoekend. In 2001 lag dit percentage nog op 9%. Het aandeel mannelijke NWW-ers in de beroepsbevolking is in deze periode gestegen van 4% naar 6% (figuur 5.3). Het kleiner wordend verschil is deels een gevolg van het feit dat de vrouwelijke beroepsbevolking al enkele jaren sterker groeit dan de mannelijke beroepsbevolking. Vrouwen werken met name in de non-profit sector (gezondheidszorg, onderwijs), welke veel minder getroffen wordt door de huidige economische teruggang. Ook dat kan een reden zijn voor het sterker groeiende aantal mannelijke NWW-ers.

Figuur 5.3 Niet-werkende werkzoekenden, absoluut en in percentage van de beroepsbevolking naar geslacht, Flevoland, 1998-2002

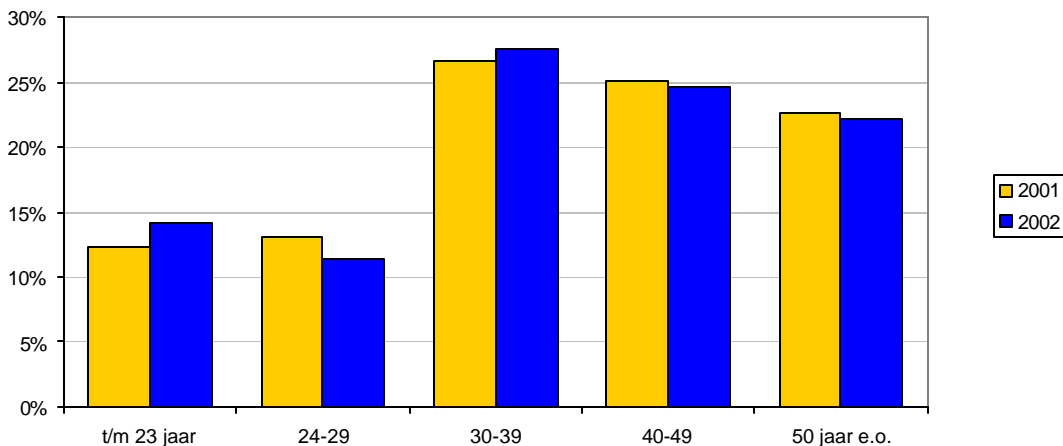

Bron: CWI, Statistiek van de Werkgelegenheid Flevoland

5.6 Niet-werkende werkzoekenden naar leeftijd

De stijging van het aantal werkzoekenden was in alle leeftijdsklassen zichtbaar. De procentuele toename was het grootst in de categorie t/m 23 jaar (42%). Dit duidt op een toenemende werkloosheid onder jongeren. De 30 t/m 39-jarigen kenden echter de grootste absolute groei met 700 personen. Deze groei lag met 27% boven het provinciale gemiddelde. Dit is ook de groep waar de arbeidsparticipatie erg hoog is. Opvallend is niet alleen het lage aandeel dat 24 t/m 29-jarigen hadden, maar vooral dat zij ook de laagste stijging vertoonden. Zij vormen een leeftijdsgroep, die blijkbaar goed in de markt ligt (figuur 5.4).

Figuur 5.4 Niet-werkende werkzoekenden naar leeftijdsklasse, Flevoland, 2001-2002 (procentueel, per 31 december)

Bron: CWI

In de verdeling van het aantal NWW-ers over de verschillende leeftijdsklassen naar gemeente zitten slechts kleine verschillen. Het aantal jonge werkzoekenden op Urk en in Lelystad lag iets boven het provinciale gemiddelde. Daarentegen was het aandeel in de jongste twee leeftijdsklassen in Zeewolde relatief laag. Opvallend is dat het aandeel 50-

plussers op Urk verhoudingsgewijs hoog was. Hierbij dient wel rekening worden gehouden met de kleine absolute aantallen op Urk en in Zeewolde.

5.7 Niet-werkende werkzoekenden naar opleiding

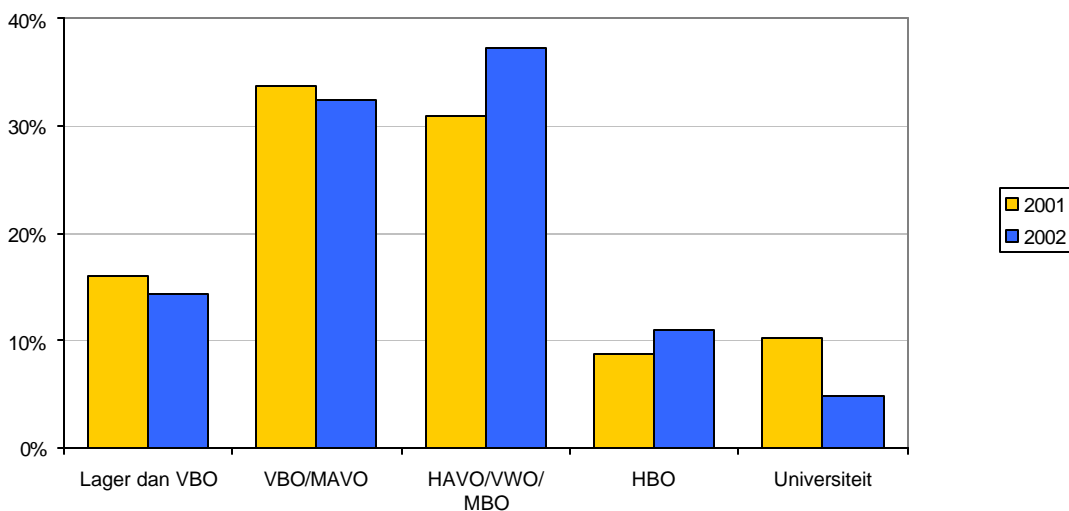
Ondanks de economische situatie hebben veel universitair opgeleide mensen een baan gevonden (figuur 5.5). Het aantal NWW-ers met een academische opleiding is bijna gehalveerd (-46%). In 2002 waren er 550 NWW-ers met een universitaire opleiding tegenover 1.050 in 2001. Dit is opvallend omdat het aantal mensen met een HBO-opleiding met hetzelfde percentage is toegenomen. Hierdoor nam het aandeel hoog opgeleide werkzoekenden in het totale NWW-bestand af van 19% naar 16%. Zij bevestigen het beeld dat hoger opgeleiden ook bij een moeilijke arbeidsmarkt meer kansen op werk hebben.

De NWW-ers met een MBO/HAVO/VWO-opleiding is met 38% fors toegenomen. De werkzoekenden met een dergelijke opleiding vormden in het totale NWW-bestand de grootste groep (37%).

De NWW-ers met een opleiding op MAVO/VBO-niveau en lager besloegen 47%. Dit aandeel is sinds 2000 toen het nog 53% was, aan het afnemen. De oorzaak kan zijn dat lager geschoolden zich veel makkelijker in hun werksituatie kunnen aanpassen omdat het vaak om ongeschoolde arbeid gaat. De vraag naar ongeschoolde arbeid blijft bestaan en de vacatures zijn hier vaak moeilijk vervulbaar. Anderzijds kan het er ook op duiden dat zij toch hun plek op de arbeidsmarkt weten te behouden omdat vooral in de indirecte sfeer wordt bezuinigd. Mensen die algemeen opgeleid zijn, zullen veel eerder uit het arbeidsproces verdwijnen dan mensen die een specifieke vakopleiding hebben gevolgd.

Urk kende de meeste laag opgeleide NWW-ers. Dit aandeel lag 10% boven het provinciaal gemiddelde. Het percentage hoog opgeleiden lag daarentegen 8% onder het gemiddelde. Voor de gemeente Zeewolde gold precies het tegenovergestelde.

Figuur 5.5 Niet-werkende werkzoekenden naar opleidingsniveau, Flevoland, 2001-2002 (procentueel, per 31 december)

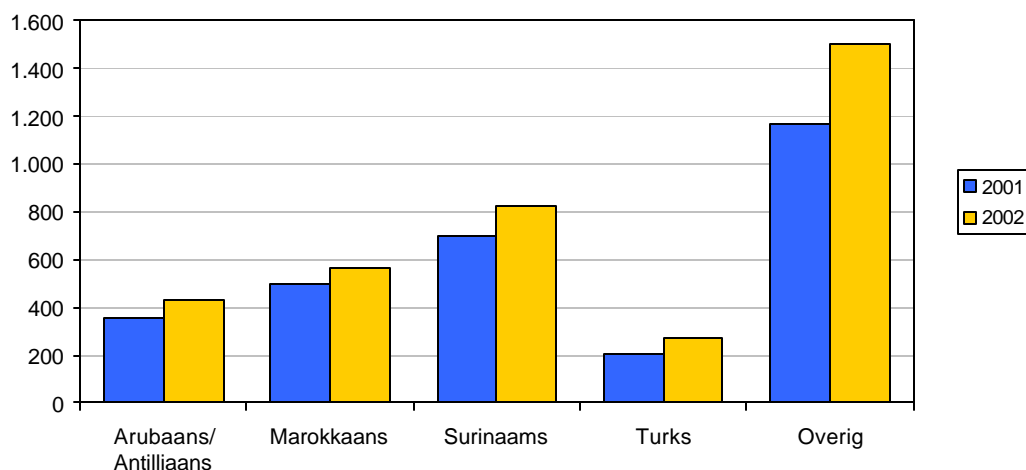
Bron: CWI

5.8 Niet-werkende werkzoekende minderheden

Allochtonen ondervinden nog altijd meer problemen bij het vinden van een baan dan autochtonen. De werkloosheid onder allochtonen is sterker toegenomen dan bij de rest van de bevolking. De allochtone NWW-ers zijn in 2002 met 27% toegenomen tegenover 23% voor de gehele provincie. Hierdoor is het aandeel allochtonen in het totale NWW-bestand met een procentpunt gestegen naar 32%. Het overgrote deel (88%) van deze allochtone NWW-ers woonde in Almere of Lelystad.

De verdeling van allochtone werkzoekenden naar etniciteit is al enkele jaren redelijk stabiel. Alle onderscheiden etnische groepen zijn in 2002 toegenomen. Surinamers vormden net als in 2001 de grootste groep in de niet-werkende werkzoekende allochtone bevolking. Bijna een kwart was van Surinaamse afkomst (figuur 5.6).

Figuur 5.6 Niet-werkende werkzoekende allochtonen naar etniciteit, Flevoland, 2001-2002 (absoluut, per 31 december)

Bron: CWI

5.9 Niet-werkende werkzoekenden naar inschrijfduur

De tijdsduur van de werkloosheid is een belangrijk onderscheid dat tussen de NWW-ers gemaakt moet worden. Bij werkloosheid langer dan één jaar wordt gesproken van langdurig werklozen. Voor deze groep geldt dat het steeds lastiger wordt om een baan te vinden omdat ze al een lange tijd buiten het arbeidsproces staan. In de loop der jaren is daarom een aantal maatregelen getroffen om langdurig werklozen weer aan de slag te helpen. Deze regelingen bieden langdurig werklozen de mogelijkheid om buiten de reguliere arbeidsmarkt om werk te vinden.

Hoewel sinds enkele jaren het aantal langdurig werklozen aan het dalen was, is in 2002 een omslagpunt bereikt. Het aantal langdurig werklozen is toegenomen met 4% en beslaat 4.900 mensen. Deze stijging deed zich vooral voor in Almere, Dronten en Zeewolde. In de andere drie gemeenten daalde het aantal langdurig werklozen.

Ondanks deze stijging is het aandeel langdurig werklozen verder afgenomen van 48% naar 41%. Dit komt omdat het aandeel NWW-ers die korter dan een jaar staan ingeschreven, door de verminderde economische vooruitzichten aanzienlijk is toegenomen. Dat geldt met name voor het percentage NWW-ers dat minder dan zes maanden staat ingeschreven (+28%). In 2001 kende deze groep, als gevolg van de stagnerende economische ontwikkeling, ook een behoorlijke toename. Zij fungeren als het ware als een thermometer op veranderingen in de economische ontwikkeling. In 2002 heeft een deel van deze groep nog steeds geen baan gevonden, zodat het aantal werkzoekenden met een inschrijfduur van zes tot twaalf maanden zelfs zeer sterk (92%) is gestegen.

5.10 Niet-werkende werkzoekenden naar fasering

Om meer zicht te krijgen op de kansen van (langdurig) werklozen op de arbeidsmarkt wordt de indeling naar inschrijfduur meer en meer losgelaten. Daarvoor in de plaats hanteren de Centra voor Werk en Inkomen de zogenaamde fase-indeling. Iedere werkzoekende die zich aanmeldt bij een CWI, wordt beoordeeld op de volgende drie hoofdpunten: beroep, opleiding/werkervaring en persoonlijke kenmerken. Op basis van de totaalscore wordt de werkzoekende ingedeeld in een fase, welke iets zegt over zijn of haar kansen op de arbeidsmarkt. De volgende vier fasen worden daarbij gehanteerd:

Fase 1: direct bemiddelbaar met een grote kans op werk.

Fase 2: na een kort arbeidsinpassingstraject bemiddelbaar.

Fase 3: na een lang arbeidsinpassingstraject bemiddelbaar.

Fase 4: (nog) niet bemiddelbaar, vaak door persoonlijke belemmeringen.

Van de werkzoekenden in fase 1 en fase 2 wordt verwacht dat zij binnen één jaar een werkplek zullen vinden. Bij de personen in fase 3 en fase 4 zal dit waarschijnlijk langer duren en meer inspanning vergen.

Ten opzichte van 2001 is in alle fasen het aantal werkzoekenden toegenomen. Deze groei was zowel absoluut (1.000 personen) als relatief (73%) het grootst in fase 3. In 2002 bevonden zich ruim 2.300 personen in fase 3. Haar aandeel in de verdeling van het NWW-bestand naar fase neemt toe van 14% naar 20% (tabel 5.1).

Ook in fase 4 steeg het aantal werkzoekenden in 2002 sterk met 800 personen (23%). Deze stijging van NWW-ers in fase 3 en 4 is zorgwekkend te noemen omdat zij een heel lang toeleidingstraject nodig hebben om weer op de arbeidsmarkt te kunnen functioneren. In een slecht draaiende economie is dat een bijna onmogelijke opgave. Ook het aantal werkzoekenden in fase 1 en 2 nam toe met respectievelijk 17% en 16%.

Bij de verdeling van de NWW-ers naar fase per gemeente valt op dat in Zeewolde aanzienlijk minder werkzoekenden in fase 3 en 4 zitten. Lelystad en Dronten kennen daarnaast een boven gemiddeld aantal personen in fase 4 .

Tabel 5.1 Percentage niet-werkende werkzoekenden naar fase, Flevoland en Nederland, 2001-2002 (per 31 december)

	Flevoland		Nederland	
	2001	2002	2001	2002
Fase 1	34%	32%	23%	25%
Fase 2	6%	6%	7%	9%
Fase 3	14%	20%	19%	22%
Fase 4	35%	35%	39%	35%
Nader te bepalen	11%	7%	11%	10%

Bron: CWI

5.11 Conclusie

De invloed van de afnemende economische groei laat zich ook in Flevoland merken. Het aantal niet werkende werkzoekenden is na een aantal jaren van daling, weer sterk aan het toenemen. Met name de kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt worden weer onevenredig getroffen. Toch is het opvallend dat voornamelijk het aandeel personen met een gemiddeld algemene opleiding (MBO/HAVO/VWO) sterker toeneemt dan het aandeel met een lagere (MAVO/VBO of lager) opleiding. Het lijkt erop dat vooral het indirecte personeel (kantoor, administratie, management) wordt getroffen .

Een ander gevolg is dat het aantal moeilijk bemiddelbare en vaak langdurig ingeschreven werkzoekenden niet gemakkelijk meer aan het werk kunnen komen. Zij worden geheel afhankelijk van gesubsidieerde banen en vrijwilligerswerk om nog enige arbeidservaring op te doen. Het schrikbeeld van de massawerkloosheid uit het begin van de jaren tachtig lijkt weer op te doemen, omdat met name de laatste maanden het aantal (massa)ontslagen snel toeneemt. Het CWI verwacht in 2003 in heel Nederland een toename met 150.000 werkzoekenden. Desondanks ligt op grond van de meest recente CBS statistieken de werkloosheid nog steeds onder het vaak gehanteerde evenwichtsniveau van 6%. Dat betekent dat er nog sectoren zijn (zorg, onderwijs, groothandel) waar gebrek is aan vakbekwaam personeel.

6. BEDRIJVENTERREINEN EN KANTOORLOCATIES

6.1 Inleiding

De ontwikkeling van de uitgifte en voorraad van het aantal hectare bedrijventerrein is een goede indicator voor de regionaal economische dynamiek. Het is belangrijk om naar de omvang en de kenmerken van de bedrijventerreinen in Flevoland te kijken, zeker nu de economische omstandigheden minder rooskleurig zijn.

Eerst wordt er ingegaan op de uitgifte en voorraad van bedrijventerreinen (6.2). Vervolgens komt de segmentering van bedrijventerreinen (6.3) en toekomstige bedrijventerreinen (6.4) aan bod. In paragraaf 6.5 wordt aandacht besteed aan kantoorlocaties. De conclusie sluit het hoofdstuk af (6.6).

6.2 Uitgifte en uitgeefbaar bedrijventerrein

In 2002 is 50 hectare bedrijventerrein uitgegeven. De uitgifte is aanzienlijk gedaald ten opzichte van 2001 en was gelijk aan de uitgifte in 2000. Toen werd deze daling verklaard door het niet tijdig beschikbaar hebben van uitgeefbaar bedrijventerrein door de lange planningshorizon. Nu kan deze daling verklaard worden door de slechter geworden economische omstandigheden. Gezien de economische vooruitzichten mag op dit moment niet verwacht worden dat de uitgifte van bedrijventerrein op korte termijn weer zal stijgen tot het niveau van 1998 en 1999 (tabel 6.1).

Tabel 6.1 Uitgifte bedrijventerrein naar gemeente, 1997-2002 (in netto hectare¹⁶)

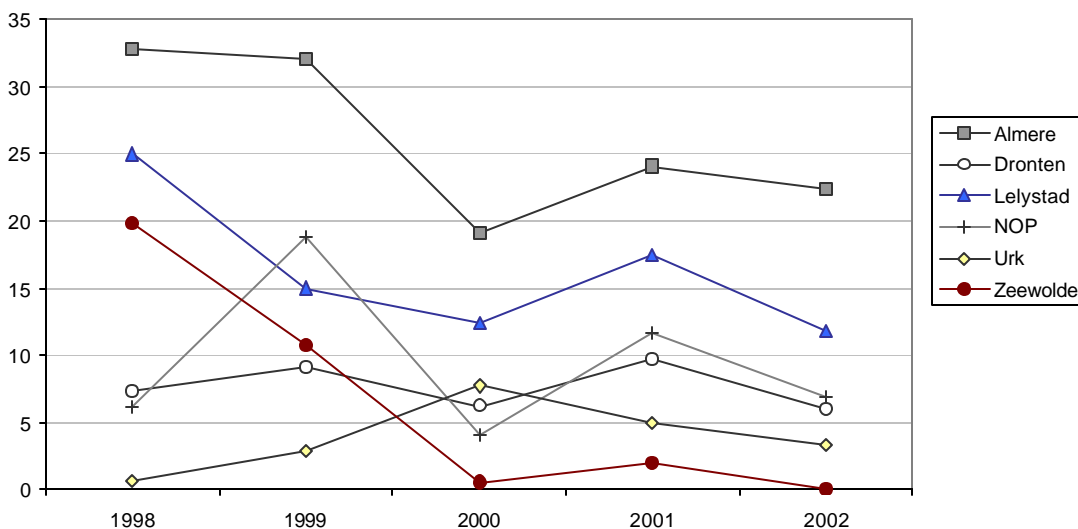
	1998	1999	2000	2001	2002
Almere	33	32	19	24	22
Dronten	7	9	6	10	6
Lelystad	25	15	12	17	12
Noordoostpolder	6	19	4	12	7
Urk	1	3	8	5	3
Zeewolde	20	11	1	2	0
Totaal	92	89	50	70	50

Bron: Provincie Flevoland, 2003

In bijna alle Flevolandse gemeenten is de uitgifte in 2002 fors gedaald ten opzichte van 2001 (figuur 6.1). In Zeewolde is in 2002 zelfs helemaal geen bedrijventerrein uitgegeven. Almere kende de kleinste daling. Hier was de uitgifte in 2002 2 hectare lager dan in het jaar daarvoor.

¹⁶ Het netto oppervlak van een bedrijventerrein is het totale oppervlak verminderd met de oppervlakte voor openbare voorzieningen, zoals wegen, groenstroken, water en dergelijke.

Figuur 6.1 Uitgifte per gemeente, Flevoland, 1998-2002 (in netto hectare)

Bron: Provincie Flevoland, 2003

Almere bepaalt voor een groot deel de hoogte van de provinciale uitgifte. Deze gemeente nam ruim eenderde (37%) van de uitgifte in Flevoland over de afgelopen vijf jaar voor haar rekening. Lelystad droeg in deze periode voor 23% bij aan de totale provinciale uitgifte. Het aandeel van Noordoostpolder (14%), Dronten (11%), Zeewolde (9%) en Urk (6%) lag een stuk lager.

In elke provincie wordt een gedeelte van het beschikbare oppervlak aan bedrijventerreinen in voorraad gehouden. Dit wordt gedaan om fluctuaties in de uitgifte op te vangen en om een gevarieerd aanbod te kunnen bieden. Bij de voorraad wordt nog een onderscheid gemaakt tussen terstond en niet-terstond uitgifbaar terrein.

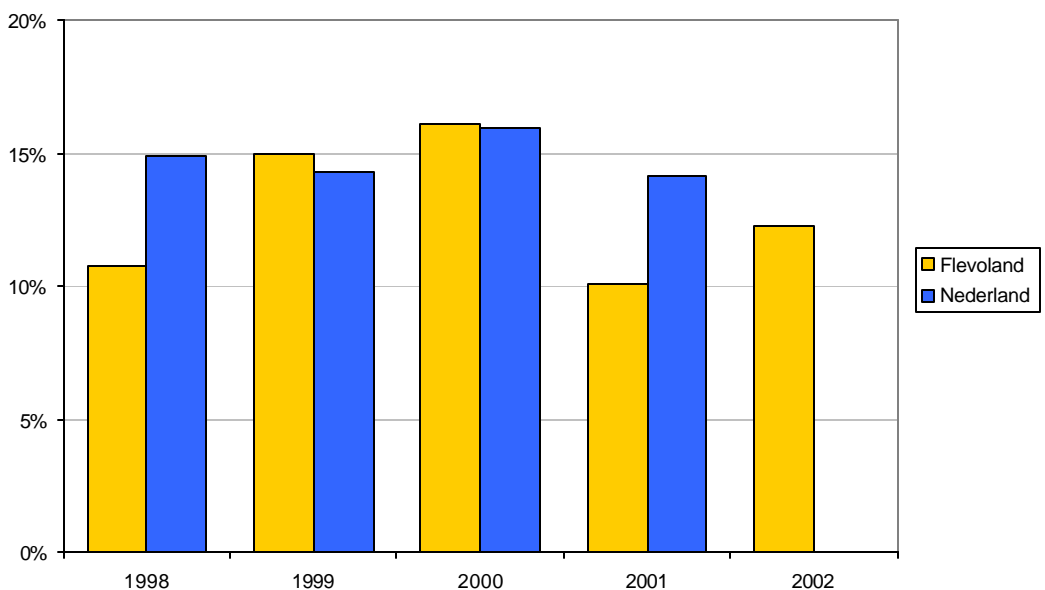
Volgens het Omgevingsplan van de provincie Flevoland moet er te allen tijde een ijzeren voorraad bedrijventerrein van viermaal de jaarlijkse uitgifte beschikbaar zijn. Over de periode 1995-2002 lag de gemiddelde voorraad onder de benodigde ijzeren voorraad. Voor de concurrentiepositie van Flevoland is het belangrijk dat de voorraad direct uitgifbaar te rein op peil gehouden wordt.

Eind 2002 bedroeg de totale voorraad uitgifbaar bedrijventerrein 600 hectare. Dit betekent, vergeleken met eind 2001, een toename van de voorraad van 5%. Van de voorraad was 233 hectare terstond en 366 niet-terstond beschikbaar. De voorraad direct uitgifbaar bedrijventerrein is voor het eerst sinds 1998 afgenomen. Terwijl de niet-terstond uitgifbare voorraad, na jaren van daling, sinds twee jaar aan het toenemen is.

In paragraaf 6.4 wordt ingegaan op de uitbreidingsplannen van de verschillende Flevolandse gemeenten.

In Flevoland lag in 1998 en 2001 de uitgifte van bedrijventerreinen als percentage van het totale uitgifbare oppervlak onder het landelijke percentage. Dit betekent dat er in Flevoland een grotere reservecapaciteit is dan in Nederland en dat de mogelijkheden om een bedrijventerrein uit te geven in Flevoland groter zijn dan gemiddeld in Nederland (figuur 6.2).

Figuur 6.2 Uitgifte bedrijventerreinen als percentage van totaal uitgeefbaar bedrijventerrein (netto), Flevoland 1998-2002 en Nederland, 1998-2001

Bron: Enquête bedrijventerreinen, RPD en provincies, 2002

Niet alleen de uitgifte van bedrijventerreinen is per gemeente verschillend. Ook de uitgeefbare voorraad verschilt per gemeente (tabel 6.2). Al is het aantal hectare uitgeefbaar terrein in Lelystad licht afgenomen, toch was de uitgeefbare voorraad in deze gemeente het grootst (270 hectare, inclusief 130 hectare Flevokust). In Noordoostpolder is de uitgeefbare voorraad fors toegenomen. Ten opzichte van 2001 is de uitgeefbare voorraad verdubbeld tot 125 hectare. Naast Noordoostpolder kende Zeewolde ook een stijging van de uitgeefbare voorraad. In de overige gemeenten is de uitgeefbare voorraad gedaald.

Op Urk (100%) en in Dronten (93%) is de directe beschikbaarheid van bedrijventerreinen het grootst. Dit betekent dat op Urk al het uitgeefbaar terrein terstond uitgeefbaar is. Absoluut gezien kennen Lelystad (93 hectare) en Dronten (50 hectare) de grootste oppervlakte uitgeefbaar terrein. In Zeewolde is slechts 5 hectare direct beschikbaar voor uitgifte.

Om een beter en actueler inzicht te krijgen in de voorraad bedrijventerreinen is door de provincie in samenwerking met de gemeenten het programma Bedrijventerreinen Monitoringsysteem (BTMS) opgezet. De bedoeling is dat via dit systeem inzicht wordt verkregen in bedrijventerreinen die in optie zijn gegeven of die voor goedkeuring bij het gemeentebestuur liggen. Dit systeem wordt inmiddels door alle gemeenten ingevoerd, zodat vanaf medio 2003 sneller en accurater inzicht kan worden gegeven in de direct beschikbare voorraad. Een betere afstemming tussen vraag en aanbod is daardoor mogelijk.

Tabel 6.2 Uitgeefbaar bedrijventerrein naar gemeente, 1998-2002 (in netto hectare)

		1998	1999	2000	2001	2002
Almere	terstond	70	54	81	64	39
	niet-terstond	118	110	55	55	55
Dronten	terstond	31	64	59	56	50
	niet-terstond	52	10	12	4	4
Lelystad	terstond	32	26	21	79	93
	niet-terstond	175	167	179	194	177
NOP	terstond	17	7	6	17	25
	niet-terstond	87	73	63	42	100
Urk	terstond	13	19	11	24	20
	niet-terstond	8	0	0	0	0
Zeewolde	terstond	10	5	6	4	5
	niet-terstond	0	0	0	30	30
Totaal	terstond	173	175	184	244	232
	niet-terstond	440	360	309	325	366

Bron: Provincie Flevoland, 2003

6.3 Segmentering

Het segmenteren van bedrijventerreinen wordt hier gedefinieerd als het bestemmen of inrichten van terreinen of een deel daarvan voor bedrijven met min of meer dezelfde activiteiten of kenmerken. De provincie Flevoland streeft naar een duidelijke segmentering van bedrijventerreinen. Dit beleid dient meerdere doelen. Ten eerste wordt bij de bestemming van de terreinen rekening gehouden met de natuurlijke en of bewoonde omgeving. Zo zullen lawaaige activiteiten niet naast een woonwijk gepland worden. Daarnaast kan door segmentering het aanbod beter afgestemd worden op de vraag. Door de inrichting, ligging en voorzieningen af te stemmen op de vraag wordt de aantrekkelijkheid van een bedrijventerrein als vestigingsplaats verhoogd.

De provincie Flevoland onderscheidt vier typen bedrijventerreinen:

Industrieterreinen: terreinen waar vestiging van alle soorten bedrijvigheid, inclusief milieuhinderlijke bedrijvigheid, is toegestaan (inrichtingen volgens Wet Milieubeheer categorie 3 t/m 5 en A-inrichtingen);

Gemengde terreinen: terreinen in categorie 2 t/m 4 volgens de Wet Milieubeheer, bestemd voor alle soorten bedrijvigheid;

Distributierreinen: terreinen die specifiek bestemd zijn voor transport-, distributie- en groothandelsbedrijven of distributieactiviteiten van productiebedrijven (inrichtingen volgens Wet Milieubeheer categorie 2 t/m 4) en

Hoogwaardige terreinen: terreinen die specifiek bestemd zijn voor bedrijven met hoogwaardige (productie- en/of R&D-) activiteiten of bedrijven die een (zeer) representatieve uitstraling behoeven (inrichtingen volgens Wet Milieubeheer categorie 2 t/m 3).

De meeste Flevolandse bedrijventerreinen behoren tot de categorie gemengd (tabel 6.3). Dit zijn vaak de wat oudere terreinen, waarbij bij de ontwikkeling geen sprake was van een specifieke functie. Sinds een aantal jaren verschijnen steeds meer terreinen die specifiek ontwikkeld zijn voor bepaalde typen bedrijven. Zo zijn De Vaart IV en VI in Almere, Noordersluis, Oostervaart en Flevokust in Lelystad echte industrieterreinen. Terreinen met een duidelijke distributiefunctie zijn de Luchthaven in Lelystad en Hollandse Kant in Almere.

Niet iedere gemeente kan elk type bedrijventerrein ontwikkelen. Regionale afstemming tussen gemeenten zou kunnen leiden tot een realisatie van een regionaal bedrijventerrein. De gemeenten Almere en Zeewolde hebben gezamenlijk een studie laten verrichten naar het opzetten en exploiteren van een bedrijventerrein op het kruispunt van de A6 en A27. Dit terrein zal een hoogwaardige bestemming krijgen.

Sinds een aantal jaar wordt via clustering van voornamelijk hoogwaardige bedrijven een aantal thematische bedrijventerreinen ontwikkeld. Een voorbeeld hiervan is het Geomaticapark in Noordoostpolder. Dit terrein biedt huisvesting aan hoogtechnologische bedrijven op het gebied van aardobservatie en aanverwante technologieën. Een ander voorbeeld is het Biosciencepark in Lelystad waar bedrijven zitten rondom de activiteiten van ID Lelystad (Instituut voor Diergeneeskunde). Verder heeft Dronten een Agropark en wordt in Almere het ICT Business & Science Park ontwikkeld.

Tabel 6.3 Bestaande en nog uit te geven terreinen*, naar segmenten en per gemeente, 1 januari 2003 (in netto hectare)

		INDUSTRIE	Gemengd	Distributie	Hoogwaardig	Totaal
Almere	<i>bestaand</i>	23	353	27	20	423
	<i>nog uit te geven</i>	55	39	0	0	94
Dronten	<i>bestaand</i>	-	147	-	-	147
	<i>nog uit te geven</i>	-	54	-	-	54
Lelystad	<i>bestaand</i>	131	145	15	-	291
	<i>nog uit te geven</i>	147	104	19	-	270
Noordoostpolder	<i>bestaand</i>	-	363	-	-	363
	<i>nog uit te geven</i>	-	125	-	-	125
Urk	<i>bestaand</i>	30	38	-	-	68
	<i>nog uit te geven</i>	5	15	-	-	20
Zeewolde	<i>bestaand</i>	-	107	-	6	113
	<i>nog uit te geven</i>	-	5	-	30	35
Flevoland	<i>bestaand</i>	184	1.153	42	26	1.405
	<i>nog uit te geven</i>	207	342	19	30	598

*Terstond en niet-terstond uitgeefbare terreinen

Bron: Provincie Flevoland, 2003

6.4 Toekomstige terreinen

In de behoefte aan nieuwe bedrijventerreinen kan op verschillende manieren worden voorzien. In eerste instantie kan worden geput uit de voorraad uitgeefbaar terrein. Daarnaast zullen echter ook nieuwe terreinen moeten worden ontwikkeld. Een derde mogelijkheid is het herstructureren van bestaande bedrijventerreinen, waarbij een efficiënter ruimtegebruik een belangrijk uitgangspunt is.

Bij de vraag naar bedrijfsruimte spelen verschillende factoren een rol. Voor een belangrijk deel hangt de ruimtevrage samen met de ontwikkeling van de economie. Daarnaast leidt de toenemende schaarste aan vrije grond in de Randstad tot een groeiende vraag naar bedrijfsruimte in Flevoland. Ten slotte zijn er ook nog andere ruimtelijke belangen in het geding. Door de hoge Flevolandse bevolkingsgroei zal namelijk ook de ruimtebehoefte voor woningbouw blijven groeien.

Tabel 6.4 In procedure zijnde bedrijventerreinen in Flevoland (in netto hectare)

	Bedrijventerrein	Netto oppervlak (in hectare)	Startjaar	Fasering
Almere	Stichtse Kant	135	2003	voorbereiding
	Almere Poort	57	2004	voorbereiding
	Rederij	3	2004	voorbereiding
	A6/A27 en A6/Vogelweg	440	2008	-
Dronten	Rendierweg	110	2006	locatie in studie
Lelystad	Bio-sciencepark	32	2002	voorontwerp
	Larserpoort - uitbreiding	30	2006	voorbereiding
Noordoostpolder	Ens	6*	2003	voorontwerp
	De Munt II, Fase II	48*	2003	voorbereiding
Urk	Zwolsehoek, Fase V	15	2004	vastgesteld
Zeewolde	Trekkersveld III	29	2005	voorbereiding
	Polderwijk	12	2006	voorbereiding
	A6/A27	-	2008	voorbereiding
Totaal Flevoland		917		

* In Noordoostpolder is het bruto oppervlak in hectare vermeld.
Bron: Provincie Flevoland, 2003

Vergeleken met begin 2002 is er ruim twee keer zoveel hectare toekomstig bedrijventerrein in procedure (tabel 6.4). Momenteel is er in Flevoland ongeveer 900 hectare terrein in procedure. Met name Almere en Zeewolde breiden hun areaal enorm uit met de mogelijke ontwikkeling van de terreinen bij de A6/A27. Ook Dronten wil met het terrein Rendierweg het bestaande areaal aanzienlijk uitbreiden.

6.5 Kantoorlocaties

De kantorenmarkt heeft de afgelopen jaren, met name in Almere, een sterke groei doorgemaakt. De economische tegenwind laat echter ook hier haar sporen na. In 2002 is een oppervlak van 9.000 m² gerealiseerd. Dit is aanzienlijk minder dan in voorgaande jaren. De

aanwezige kantooroppervlakte bedroeg begin 2003 538.000 m². Hiervan nemen Almere (339.000 m²) en Lelystad (179.000 m²) het grootste deel voor hun rekening.

In Almere is de kantorenmarkt recent in ruime mate op risico ontwikkeld. Momenteel is daar een groot deel nog van onverhuurd. Vorig jaar is op deze plek vermeld dat Almere Poort en het Zakencentrum de belangrijkste kantorenlocaties worden. Inmiddels wordt het streven van Almere om jaarlijks 40.000 tot 50.000 m² kantoorruimte te realiseren getemporeerd. Dit geldt met name voor de zojuist genoemde locaties. Het aanbod kantoren in Flevoland was in 2002 122.0000 m², dit is 40% hoger dan in 2001. Landelijk was de stijging 32% bij een aanbod van 4,7 miljoen m² in 2002. En het aanbod bedrijfsruimten steeg in Flevoland in 2002 met 63% tot 61.000 m² (Nederland +47%, 6 miljoen m²) (Vastgoedmarkt, 2003).

Almere verwacht 380.000 m² binnen 5 jaar te realiseren. In Lelystad zal circa 40.000 m² kantooroppervlak worden gerealiseerd in het kader van het nieuwe Stadshartplan.

Tabel 6.5 Kantoortvloeroppervlak in Flevoland per gemeente, 1 januari 2003 (in m²)

	Aanwezige kantoorvloeroppervlakte per 1-1-2003	Te realiseren vloeroppervlakte	Te realiseren binnen 5 jaar	Te realiseren na 5 jaar
Almere	339.000	689.000	380.000	309.000
Lelystad	179.000	87.000	37.000	50.000
Noordoostpolder	20.000	-	-	-
Totaal	538.000	776.000	417.000	359.000

Bron: Provincie Flevoland, 2003

6.6 Conclusie

Het aantal uitgegeven hectares bedrijventerrein is een belangrijke graadmeter voor de economische dynamiek. Gezien de economische omstandigheden is het dan ook niet vreemd dat de uitgifte van bedrijventerreinen in 2002 aanzienlijk lager is dan in het jaar daarvoor. Alle gemeenten lieten een daling van de uitgifte zien.

De totale voorraad uitgeefbaar bedrijventerrein bestond eind 2002 uit 599 hectare. De voorraad terstond uitgeefbaar terrein (233 hectare) is voor het eerst sinds 1998 gedaald. Daarentegen is de niet-terstond uitgeefbare voorraad (366 hectare) aan het toenemen.

Bij de ontwikkeling van bedrijventerreinen wordt steeds vaker uitgegaan van segmentering en clustering. In Flevoland worden vier typen terreinen onderscheiden: industrieterreinen, gemengde terreinen, distributieterreinen en hoogwaardige terreinen. Het merendeel van de bedrijventerreinen in de provincie bestaat uit gemengde terreinen. Sinds enkele jaren gaat bijzondere aandacht uit naar de ontwikkeling van hoogwaardige themaparken, zoals het Biosciencepark, het Agropark, het Geomaticapark en het Ecopark.

De Flevolandse kantoorlocaties bevinden zich met name in Almere en Lelystad. In 2002 is hier een aanzienlijk kleiner kantooroppervlak gerealiseerd dan in de jaren daarvoor. De economische situatie heeft duidelijk ook invloed op realisatie van kantoren.

7. THEMA: DE ARBEIDSMARKT OP KORTE TERMIJN

7.1 Inleiding

De arbeidsmarkt is aan het veranderen. Het aantal vacatures daalt, de werkloosheid neemt toe. Na jaren van economische voorspoed met een alsmaar groeiende werkgelegenheid lijkt het tij op de arbeidsmarkt te keren. Het Centraal Plan Bureau voorspelt in haar Macro-Economische Verkenningen zelfs een toename van de werkloosheid tot 395.000 personen in 2003. Welke gevolgen zal die ontwikkeling hebben voor Flevoland? In de vorige hoofdstukken is reeds uitgebreid ingegaan op de ontwikkeling van de bevolking, de werkgelegenheid en het bedrijfsleven. In dit themahoofdstuk wordt iets uitgebreider ingegaan op de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en werkgelegenheid op de korte termijn. Basis hiervoor is het rapport 'De arbeidsmarkt in Midden-West Nederland, 2002-2007' dat in opdracht van de Centra voor Werk en Inkomen is gemaakt.

In de volgende paragrafen zal allereerst worden ingegaan op de algemene ontwikkelingen op de arbeidsmarkt (7.2). In de paragrafen 7.3 en 7.4 zal achtereenvolgens worden ingegaan op de ontwikkelingen in de werkgelegenheid naar sector en de ontwikkelingen in de beroepsbevolking in Flevoland. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een conclusie (7.5).

7.2 Algemene ontwikkeling op de arbeidsmarkt

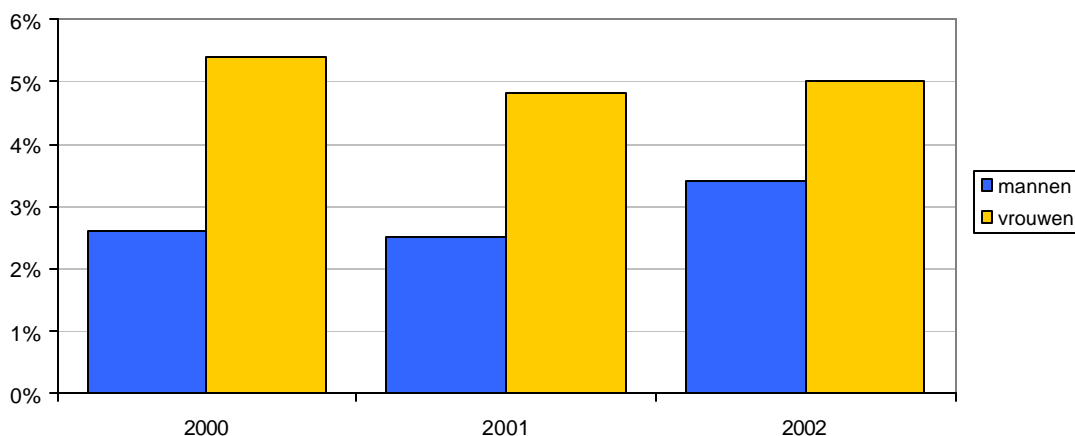
De eerste tekenen van conjuncturele afkoeling waren, achteraf bezien, reeds zichtbaar aan het begin van 2000. De werkloosheid begon echter pas op te lopen in april 2002. In 2002 vond dus de omslag plaats op de arbeidsmarkt. Hoewel begin 2001 de economische groei sterk terugviel, bleef de werkgelegenheid aanvankelijk onverminderd doorgroeien. Deze vertraagde reactie is een bekend verschijnsel. Immers de bedrijven houden de ingewerkte werknemers vaak langer in dienst dan strikt gezien nodig is. Bij een snel aantrekken van de economie kan een bedrijf dan weer snel inspelen op de aantrekkende economie. Toen echter in de loop van 2002 de economische groei vrijwel tot stilstand is gekomen, is ook aan de groei van de werkgelegenheid een einde gekomen.

In het tweede deel van de jaren negentig lag de groei van het aantal arbeidsplaatsen rond de 3% per jaar. Daarna is een aanzienlijke groeivertraging opgetreden. In 2001 groeide het aantal banen nog maar met 1,6%. In de komende jaren wordt in Nederland een nog lagere groei van de werkgelegenheid (gemeten in aantal banen van werknemers) verwacht die in 2003 rond de 0,0% zal liggen. De groei van de werkgelegenheid is in Nederland dus vrijwel tot stilstand gekomen. In het derde kwartaal van 2002 groeide de totale werkgelegenheid volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek nog maar met 0,2% vergeleken met dezelfde periode van het vorige jaar. In de marktsector krimpt over de hele linie de werkgelegenheid, op de sector handel, horeca en reparatie na, waar nog een lichte groei van 0,3% (gemeten in voltijdbanen) is. De krimp is het grootste in de industrie (- 2,5%) gevolgd door de financiële en zakelijke dienstverlening (-1,3%). Voor het eerst sinds lange tijd krimpt nu ook de werkgelegenheid in de bouw. Alleen in de zorg en bij de overheid groeit de werkgelegenheid nog. Algemeen wordt nu aangenomen dat de economie pas in 2004 weer zal aantrekken, waarna ook de werkgelegenheid weer zal toenemen.

De omslag op de arbeidsmarkt werd ook zichtbaar in het aantal vacatures dat vanaf de tweede helft van 2001 sterk aan het teruglopen is. Na zeven jaar daling stijgt de werkloosheid weer. Het schrikbeeld van de massawerkloosheid van de jaren tachtig komt weer naar boven. Hoewel velen vinden dat deze situatie nog erg ver verwijderd is, staan de signalen inmiddels wel op oranje.

Niet elke groep op de arbeidsmarkt wordt even zwaar getroffen. Zo steeg in Nederland de werkloosheid onder mannen meer dan die onder vrouwen. Het verschil in werkloosheid tussen mannen en vrouwen (bij mannen tweemaal zo laag als bij vrouwen) wordt kleiner (begin 2003: 3,4% voor de mannen en 5,0% voor de vrouwen) (figuur 7.1).

Figuur 7.1 Verdeling van de werkloosheid naar mannen en vrouwen in Nederland, 2000 - 2002

Bron: CBS Statline, 2003

Ook de stijging in de arbeidsdeelname van mensen van 50 jaar en ouder zette zich in 2002 voort. Van de 50-54 jarigen had 70% in 2002 een baan van 12 uur of meer. Zes jaar eerder was dat nog 60%

7.3 Werkgelegenheid naar sector, Midden-West Nederland en Flevoland

In het rapport 'De arbeidsmarkt in Midden-West Nederland 2002-2007'¹⁷ (september 2002) wordt een schets gegeven van de toekomstige ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Er worden drie scenario's geschetst:

- een hoog scenario met een economische groei van 2% in 2002 en 3% in 2003;
- een middenscenario met in 2002 en 2003 respectievelijk 1% en 2% economische groei; voor de periode vanaf 2004 tot en met 2007 is uitgegaan van een jaarlijkse economische groei van 2,5%;
- een laag scenario, waarin in 2002 de economie niet groeit en in 2003 een economische groei verondersteld wordt van 1%.

Het hoge scenario is gelet op de huidige economische situatie niet waarschijnlijk. Het middenscenario lijkt het meest relevant, al komt door de lagere groeiramingen van het CPB het lage scenario ook in beeld. Alleen het middenscenario is doorgerekend voor de periode 2004-2007, zodat niet kan worden aangegeven wat de verwachtingen zouden zijn als de economische groei in de periode 2004-2007 rond de 1% blijft zweven.

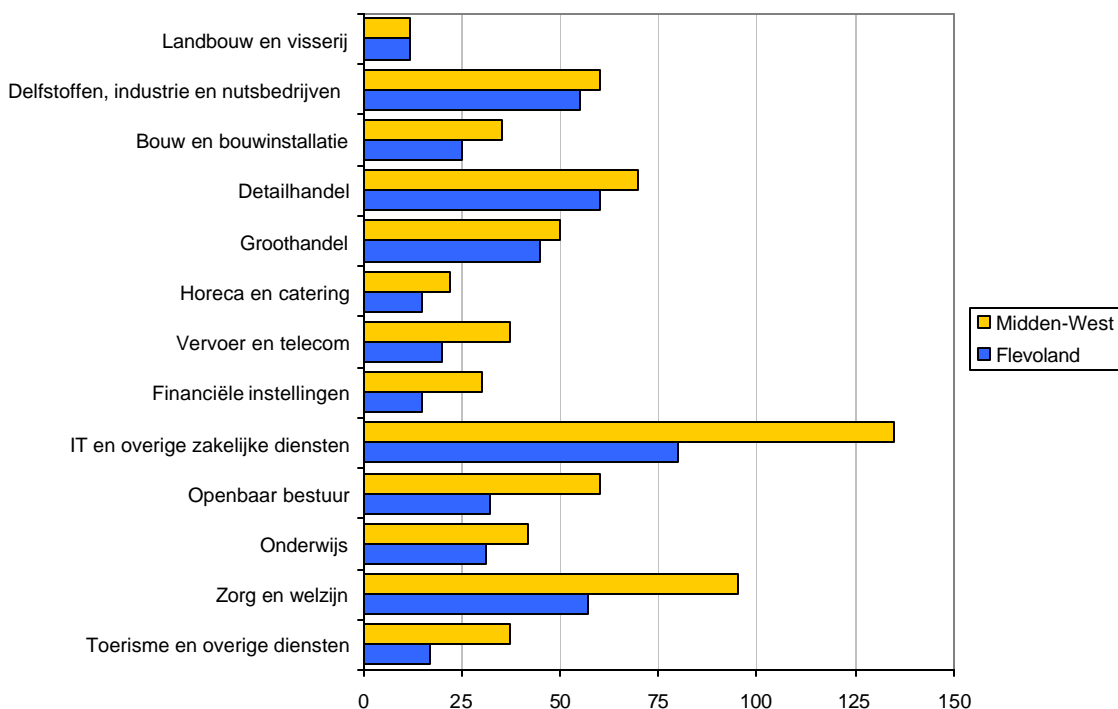
Regionaal zijn er nog al verschillende ontwikkelingen te zien. Zo ligt de verwachte economische groei in Flevoland voor de jaren 2002 en 2003 een stuk hoger dan in de overige regio's. Met een gemiddelde jaarlijkse groei van 1,7% in het lage scenario en 3,6% in het hoge scenario is zij verreweg het hoogste van de onderscheiden regio's. Dat geldt ook

¹⁷ Het onderzoek 'Regionale Arbeidsmarktprognose 2002-2007 is uitgevoerd door ECORYS-NEI, SEOR (Sociaal-Economisch Onderzoek en Ontwikkelingsassistentie Rotterdam; een onderdeel van de Erasmus Universiteit Rotterdam), TNO Inro en Bureau Louter in opdracht van het CWI.

voor de periode 2004-2007, waarin de gemiddelde jaarlijkse groei van de werkgelegenheid in Flevoland met 3% ruim boven het landelijke gemiddelde van 1,4% blijft.

Het aantal banen per 1.000 inwoners ligt in Flevoland nog altijd onder dat van andere gebieden (figuur 7.2). Zo telt Flevoland 463 banen per 1.000 inwoners van 15-64 jaar tegen 696 voor het district Midden-West (omvat behalve Flevoland ook de Gooi- en Vechtstreek, Eemland, West-Utrecht, Haaglanden en Rijn-Gouwe). Vooralsnog is Flevoland een typische forensenregio met een lage werkgelegenheidsfunctie. Dat geldt nog steeds voor alle sectoren, uitgezonderd de landbouw. Flevoland beschikt over goed ontsloten en goed verkavelde landbouwgrond. Daarbij zijn in de provincie belangrijke kenniscentra en onderzoeksinstituten gevestigd. Daardoor kan de landbouw in de provincie een landelijke voortrekkersrol vervullen. Juist in Flevoland zijn de condities aanwezig om extra waarde toe te voegen door nieuwe ontwikkelingen uit te denken en toe te passen op alle onderdelen van de landbouw zoals onder andere ten aanzien van gewassen, teelttechnieken, bodembescherming, verantwoorde ziektebestrijding en zaken met betrekking tot de biologische landbouw.

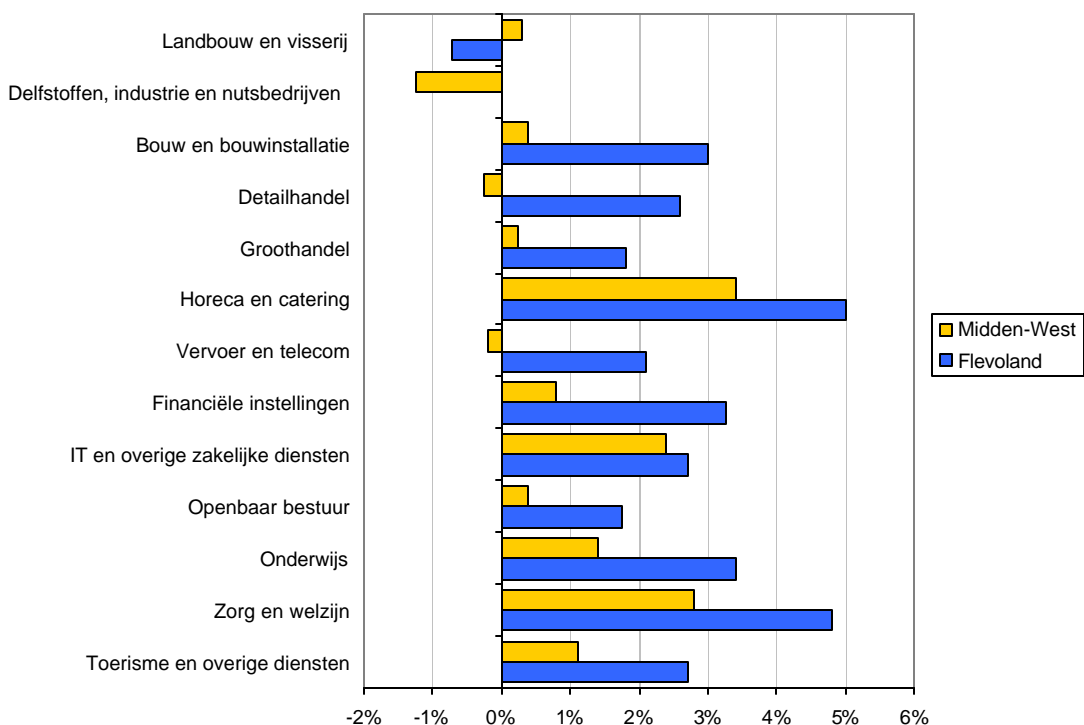
Figuur 7.2 Banen per 1.000 inwoners van 15-64 jaar per sector in 2003, Flevoland en Midden-West

Bron: De arbeidsmarkt in Midden-west Nederland, 2002 -2007, september 2002

Flevoland is wel bezig de achterstand in het aantal arbeidsplaatsen per 1.000 inwoners van 15-64 jaar in te halen. Flevoland kent een groei van het aantal banen van werknemers die duidelijk hoger is dan het districtsgemiddelde. Behalve in de land- en tuinbouw ligt de banengroei voor alle sectoren boven het districtsgemiddelde (figuur 7.3).

Figuur 7.3 Ontwikkeling banen van werknemers tussen 2001 en 2003 per sector, Flevoland en Midden-West

Bron: De arbeidsmarkt in Midden-West Nederland, 2002 -2007, september 2002

Het zijn vooral de verzorgende sectoren zoals horeca, catering, zorg en welzijn die nog zullen gaan groeien (stijging 5%). De industrie, de IT-sector en de overige zakelijke dienstverlening kennen vrijwel dezelfde groei als de hele regio. De andere sectoren kennen een groei die hier tussen in ligt. Toch blijft de verwachte groei achter bij de groei uit de periode 1997-2000. De verdere voorspellingen voor de periode 2004-2007 laten voor de sectoren waarin het grootste deel van de werkgelegenheid is te vinden een lichte achteruitgang of een bescheiden jaarlijkse groei zien (tabel 7.1). De voedings- en genotsmiddelenindustrie zal arbeidsplaatsen verliezen, evenals het openbaar bestuur. Daarentegen zal in de metaal en de detailhandel een lichte groei optreden van het aantal arbeidsplaatsen. De bouw maakt een pas op de plaats.

Tabel 7.1 Verwachte procentuele groei van de qua werkgelegenheid grotere bedrijfssectoren in Flevoland, 2004-2007

	aantal arbeidsplaatsen in 2002	verwachte jaarlijkse groei 2004-2007
Vervaardiging van voedingsmiddelen en dranken	3.610	-1,6
Vervaardiging van machines en apparaten	3.033	0,6
Bouwnijverheid	7.446	0
Groothandel	9.820	0,2
Detailhandel	8.261	1,9
Openbaar bestuur	6.559	-0,7

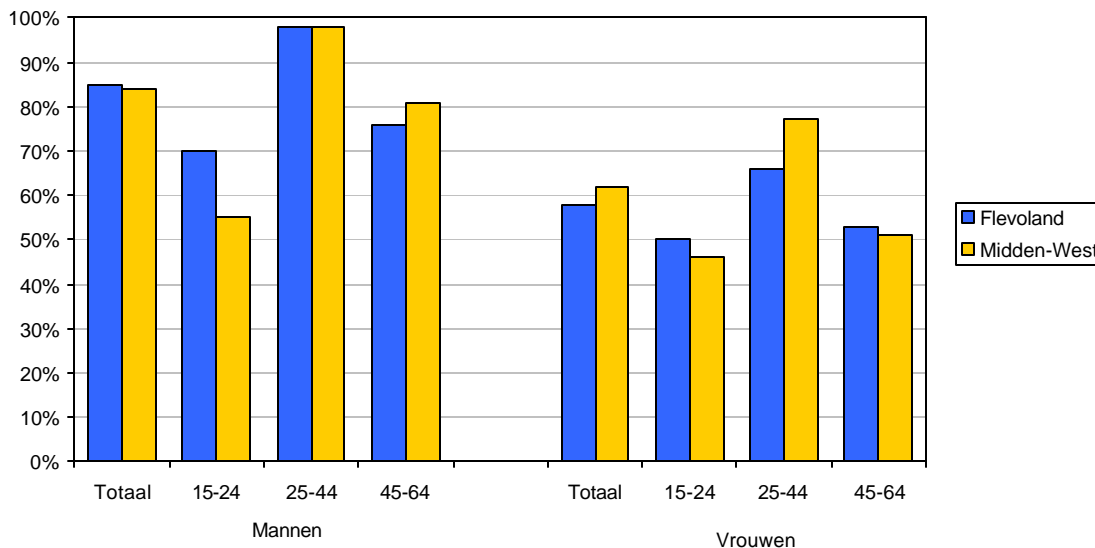
Bron: De arbeidsmarkt in Midden-West Nederland, 2002 -2007, september 2002

Volgens de berekeningen leidt de afnemende groei van het aantal arbeidsplaatsen ook tot minder vacatures, althans op de korte termijn. Het aantal vacatures daalt in het district in 2003 gemiddeld met 4%, terwijl in Flevoland het aantal vacatures het sterkst afneemt, namelijk met 5,8%. Hoewel Flevoland op de korte termijn dus relatief slecht presteert, behoort zij in de periode 2004-2007 tot de regio's met de grootste jaarlijkse procentuele toename van het aantal ontstane vacatures, namelijk 3,7% tegen landelijk 2,8%.

7.4 Toekomstige ontwikkeling beroepsbevolking, Midden-West Nederland en Flevoland

De bruto-participatiegraad (het aantal mensen tussen 15 en 65 jaar dat kan en wil werken) wordt voor Flevoland geschat op 70%, ruim boven het landelijke gemiddelde niveau, maar net iets onder het gemiddelde van het district Midden-West. Het negatieve verschil komt op naam van de vrouwen. Vrouwen in de leeftijdsgroep 25-44 jaar participeren minder dan gemiddeld (figuur 7.4). Het ontbreken van voldoende banen in de directe omgeving kan hiervoor een belangrijke oorzaak zijn.

Figuur 7.4 Bruto participatiegraad in 2003 naar geslacht en leeftijdsgroep, Flevoland en Midden-West

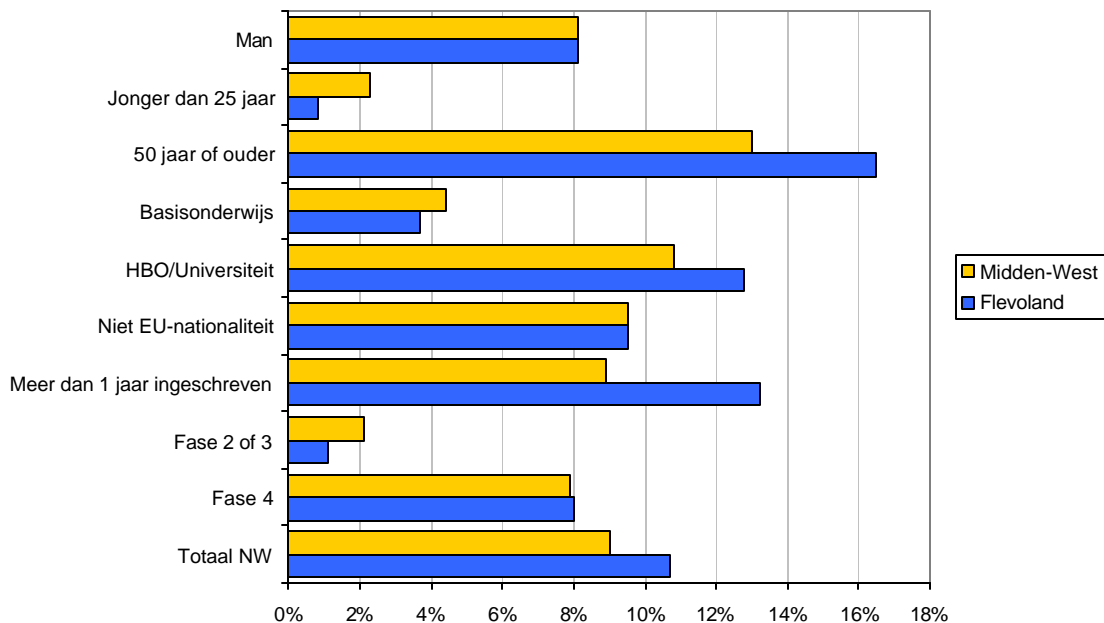
Bron: De arbeidsmarkt in Midden-West Nederland, 2002 -2007, september 2002

Bij de bruto participatie doet zich een merkwaardig verschijnsel voor in enkele leeftijdscategorieën. In Flevoland is het aandeel mannen tussen de 15-24 jaar dat deelneemt op de arbeidsmarkt (70%), beduidend hoger dan in geheel Midden-West Nederland. Oorzaak hiervan is zeer waarschijnlijk de relatief geringe aanwezigheid van hogere opleidingen in de provincie. Door het ontbreken van voldoende HBO en WO onderwijs zijn veel jongeren gedwongen de provincie te verlaten om zich elders als student in te laten schrijven. Deze verklaring wordt ingegeven door het feit dat uit de cijfers naar opleiding blijkt dat in de leeftijdscategorie 15-24 jaar relatief veel VBO-ers zitten (mensen met een vakopleiding) en weinig HAVO/WO-gediplomeerden (waaronder studenten).

Het aantal niet werkende werkzoekenden in Flevoland in procenten van de beroepsbevolking ligt in Flevoland iets hoger dan in het district Midden-West. Met name de jongeren tot 25 jaar en de langdurig ingeschrevenen zijn in Flevoland sterker vertegenwoordigd dan in het district. De verwachting is dat in 2003 het aantal niet werkende werkzoekenden in Flevoland iets

meer toeneemt dan in het district Midden-West en in Nederland het geval is. Voor de periode 2004-2007 is de procentuele jaarlijkse toename van het aantal niet-werkende werkzoekenden in Flevoland beduidend hoger dan in Nederland het geval is, namelijk 6,6% tegenover 1,1% landelijk. Daardoor zal het percentage niet-werkende werkzoekenden in de provincie, dat in 2001 nog onder het landelijke gemiddelde lag (6,1% versus 6,7%) in 2007 net boven het landelijke gemiddelde uitkomen, namelijk 7,5% versus 7,4%. Door de slechtere economische vooruitzichten groeit de werkgelegenheid langzaam. Tegelijkertijd zorgt de voortgaande woningbouw voor een relatief snel groeiende beroepsbevolking. Daardoor komen er minder snel banen beschikbaar dan er personen bijkomen in de beroepsbevolking. Dat leidt naast een groeiende pendel tot een groei van de niet-werkende beroepsbevolking.

Figuur 7.5 Ontwikkeling niet-werkende werkzoekenden voor verschillende groepen tussen 2001 en 2003, Flevoland en Midden-West

Bron: De arbeidsmarkt in Midden-West Nederland, 2002 -2007, september 2002

In de ontwikkeling van het NWW naar kenmerken kent Flevoland enkele opvallende verschillen met het district. Het NWW neemt in Flevoland bij de groepen ouder dan 55 jaar, de hoger opgeleiden en bij de langer dan 1 jaar ingeschrevenen duidelijk sterker toe dan in het district (figuur 7.5). Voor de overige groepen in het NWW is de ontwikkeling in Flevoland vergelijkbaar met de ontwikkelingen in het gehele district Midden-West.

7.5 Conclusie

Was er twee jaar geleden nog sprake van een gespannen arbeidsmarkt, waarbij het aantal moeilijk vervulbare vacatures groot was, tegenwoordig ontspant de arbeidsmarkt zich in snel tempo, waarbij het aantal beschikbare vacatures snel daalt. De verwachting is dat de groei van het aantal arbeidsplaatsen tot stilstand komt en pas in 2004 weer zal aantrekken. Voor een provincie die vergeleken met andere gebieden (bijvoorbeeld Midden-West 696 banen per 1.000 inwoners van 15-64 jaar) al een laag (463 banen) aantal banen per 1.000 inwoners van 15-64 jaar heeft is dat geen goed vooruitzicht. Toch is de verwachting dat in de periode 2004-2007 in Flevoland het aantal banen sneller zal toenemen dan elders. Met name in de verzorgende sectoren zal deze groei (5%) nog aanzienlijk zijn, deels ook om het tekort dat er nu is in deze sectoren vergeleken met andere gebieden in te halen. In de stuwende sectoren

als industrie, bouw en zakelijke dienstverlening zal naar verwachting de werkgelegenheid dalen. Voor het verder uitbouwen van de economische structuur van Flevoland is dat een gegeven dat extra aandacht verdient.

Dat relatief lage aandeel banen per 1.000 inwoners van 15-64 jaar treedt op bij een verhoudingsgewijs hoog aandeel van de beroepsbevolking. De bruto participatiegraad (het aantal mensen tussen 15-64 jaar dat kan en wil werken) ligt in de provincie op 70%, ruim boven het landelijke gemiddelde (68%). Vooral bij de jongeren (tot 24 jaar) ligt de bruto participatiegraad (70%) beduidend hoger dan landelijk (rond de 50%). Ook het aandeel mensen van 50 jaar en ouder dat blijft werken neemt toe. Gevolg van deze ontwikkelingen is dat de werkloosheid in Flevoland (3,8% in 2001) hoger ligt dan in Nederland (3,4%). Dat zal volgens de voorspelling ook nog wel even zo blijven. In 2007 wordt in het midden scenario in Flevoland een werkloosheidspercentage verwacht van 4,6% tegenover 3,7% in Nederland. Het aantal werklozen zal dan ook voor het eerst sinds jaren weer toenemen.

8 SLOTBESCHOUWING

Voor de vijfde keer verschijnt de rapportage 'Economie en Arbeidsmarkt'. Zij verschijnt in een tijd waarin de economie moeilijke tijden doormaakt. Het jaar 2002 heeft niet het herstel gebracht waar velen vorig jaar op hadden gehoopt. Bijna alle geïndustrialiseerde landen werden geconfronteerd met een neergaande conjunctuur, en Nederland vormde daarop geen uitzondering. De economische groei was in ons land nog net positief vanwege de gestegen consumptieve bestedingen. Vooral het bedrijfsleven maakt een moeilijke tijd door. Ook de vooruitzichten voor 2003 zijn niet gunstig. Het Centraal Planbureau verwacht pas in 2004 een licht aantrekkende economie met een verwachte groei van 1,75%. In die tussentijd zal naar verwachting de werkloosheid toenemen tot een niveau van 490.000 werklozen in 2004. In het kader van deze ontwikkelingen is het goed om de feitelijke ontwikkelingen zoals beschreven in deze publicatie, eens tegen het licht te gehouden van de doelstellingen zoals verwoord in het sociaal-economisch beleid van de provincie Flevoland

Zorgen om de werkgelegenheid

De grote groei van de werkgelegenheid is voorbij. In 2001 nam het aantal arbeidsplaatsen met 4% toe. Het groeipercentage ligt hiermee een stuk lager dan voorgaande jaren. Toen lag de gemiddelde jaarlijkse groei op ruim 8%. Gezien de economische vooruitzichten zal het groeipercentage eerder afnemen dan toenemen. Dat betekent dat de belangrijkste opgave van het provinciaal economisch beleid zwaar onder druk komt te staan. In het Regionaal Economisch Ontwikkelingsbeleid Flevoland 2000-2005 staat: "het bevorderen van de bedrijvigheid en de daarmee samenhangende werkgelegenheid (12.000-18.000 banen extra boven de voorziene autonome groei van de werkgelegenheid van 3,5% per jaar) is de voornaamste opgave op economisch gebied van de provincie". Tussen april 2001 en april 2002 nam de werkgelegenheid toe met 4.100 fulltime banen (12 uur en meer per week) en 2.100 parttime banen (minder dan 12 uur per week). Daarmee bleef zij duidelijk onder de door de provincie nagestreefde groei. De lat is door de provincie zo hoog gelegd omdat zij streeft naar een beter evenwicht tussen de werkgelegenheid en de beroepsbevolking in de provincie. De laatste jaren konden we constateren dat de procentuele groei van het aantal arbeidsplaatsen boven de procentuele groei van het aantal personen uit de beroepsbevolking lag. In 2002 is dit niet meer het geval. In dat jaar steeg de Flevolandse beroepsbevolking met 4% tot 164.000 personen, terwijl het aantal fulltime arbeidsplaatsen ook met 4% steeg tot 114.200 arbeidsplaatsen. Absoluut gezien is het beeld nog ongunstiger omdat er tegenover de komst van 4.100 nieuwe arbeidsplaatsen een groei van 6.000 personen in de beroepsbevolking staat. De kloof wordt dus groter in plaats van kleiner. De provinciale doelstelling om de verhouding tussen het aantal arbeidsplaatsen en de beroepsbevolking (nu: 70%) op te trekken naar het Nederlandse gemiddelde (=90%) is in het licht van die ontwikkeling niet haalbaar. De verwachting is zelfs dat de groei in het aantal arbeidsplaatsen nog verder zal afnemen, al blijft de ontwikkeling in Flevoland vergeleken met Nederland aan de goede kant. Het is een ontwikkeling waar het beleid geen greep op heeft. Zij kan hooguit zorgen dat de condities voor vestiging van bedrijven zo gunstig mogelijk zijn. Daarom is de tijd rijp om te komen tot een meer structurele aanpak van de economische promotie van de provincie. Daarbij kan worden aangesloten bij de uitkomsten van het onderzoek 'naar een geïntegreerd promotiebeleid in Flevoland' dat door BCI in opdracht van BV De Aanjager is uitgevoerd. Er lijkt een groeiend draagvlak te ontstaan voor regionale gebiedspromotie onder het motto: 'be good and tell it'.

Conclusie

De teruglopende economische groei heeft ook Flevoland in haar greep. Ondanks een vergeleken met Nederland gunstige uitgangspositie, nam de groei van het aantal arbeidsplaatsen wederom af. Kwamen er in 2001 nog 6.900 nieuwe banen bij in 2002 waren dit 4.100 arbeidsplaatsen, een daling van 40%. Tegelijkertijd blijft de beroepsbevolking stijgen (in 2002: + 6.000 personen). Het nagestreefde evenwicht tussen het aantal arbeidsplaatsen en de beroepsbevolking komt daardoor steeds verder buiten bereik. Het beleid zou er op moeten toezien dat alle zeilen worden bijgezet om het aantal arbeidsplaatsen in Flevoland te laten stijgen. Voorwaarde daarvoor is een gezamenlijk optrekken van alle partijen. Een gezamenlijke economische promotie is daarvoor een must. Hierover zouden meerjarige afspraken moeten worden gemaakt.

Ook bij de evaluatie, die van het Europese Programma wordt gemaakt nu het programma halverwege is, zouden de slechter wordende economische vooruitzichten moeten worden betrokken. Er zou moeten worden geprobeerd om extra Europese middelen in te zetten voor werkgelegenheidsprojecten, voor het zorgen voor betere (vestigings)voorwaarden voor het bedrijfsleven, er zou moeten worden gestreefd naar nog meer cofinanciering en dergelijke.

Economische vitaliteit onder druk

Ondernemers verliezen langzamerhand het vertrouwen in een snel economisch herstel. Na de grote ondernemingen gaan nu ook de middelgrote en kleine bedrijven het aantal arbeidsplaatsen terug brengen. Een recent onderzoek van MKB Nederland laat zien dat slechts een derde (36%) van de ondervraagden verwacht dat Nederland in 2003 een economisch herstel zal laten zien. Dat is 19% minder dan een jaar eerder. Dit gegeven is ook terug te zien in de economische vitaliteit van het bedrijfsleven in Flevoland. Economische vitaliteit van het bedrijfsleven wordt daarbij gemeten als het percentage bedrijven dat het rendement op het geïnvesteerde vermogen als voldoende beoordeelt. De economische vitaliteit van het bedrijfsleven is in 2002 afgenomen met vijf procentpunten tot 67%, twee procentpunten lager dan het Nederlandse gemiddelde. De gevolgen van de stagnerende economie zijn ook zichtbaar in de omzetontwikkeling. In 2002 is een einde gekomen aan de groei van de omzet van de afgelopen jaren. Na correctie voor inflatie komt de omzetgroei van de Flevolandse bedrijven uit op -0,7%. Daarmee doet Flevoland het overigens wel beter dan landelijk, waar de omzet met 1,2% is gedaald. Dat geldt niet voor het exportvolume, dat in Flevoland met twee procentpunten is afgenomen, terwijl het landelijk licht steeg. Ook het aantal bedrijven dat in 2002 winst maakte (82%) ligt in Flevoland onder het Nederlandse gemiddelde (86%). De tegenvallende conjunctuur en de verminderende winstgevendheid hebben een drukkend effect op de investeringen. Het aandeel bedrijven dat bereid is te investeren is in Flevoland met 10% afgenomen tot 62% en ligt voor het eerst sinds jaren onder het Nederlandse gemiddelde (63%). De wereldwijde economische terugval treft dus ook het bedrijfsleven in Flevoland, met name het stuwende bedrijfsleven. Dat past niet in het economische beleid dat er juist op gericht is om het aandeel van de stuwende werkgelegenheid te vergroten. Aangezien ook in Nederland de werkgelegenheid alleen nog groeit in de non-profit sector, zal het aandeel banen in de verzorgende sector sterker groeien dan het aandeel banen in de stuwende sector. Dit is een ontwikkeling waarop de provincie Flevoland geen of slechts een beperkte invloed kan uitoefenen. Lichtpunt is wel dat de verwachtingen van het bedrijfsleven, tot uiting komend in het ondernemersvertrouwen, in Flevoland beduidend gunstiger zijn dan in Nederland. Neemt in Nederland het ondernemersvertrouwen met 11 procentpunten af, in Flevoland bedraagt de afname slechts één procentpunt. Ondanks de economische tegenwind zien de meeste Flevolandse ondernemers de toekomst met vertrouwen tegemoet. Dat onderstreept de uitkomsten uit het Rabobank-onderzoek dat eind november 2002 werd gepubliceerd. Daarin wordt de economie

van Flevoland als krachtig omschreven. Het is de provincie met de grootste economische kracht. Het bedrijfsleven doet het, ten opzichte van collega's op het oude land, goed.

Conclusie

Het Flevolandse bedrijfsleven ondervindt de gevolgen van het verslechterende economische klimaat. Dat uit zich in een daling van het omzet- en exportvolume, een daling van het aantal winstgevendende bedrijven en een daling van het aantal bedrijven dat wil investeren. Vooral dat laatste zet de groei van de stuwende werkgelegenheid onder druk. Desondanks is het ondernemersvertrouwen in Flevoland gunstiger dan in Nederland. De ze gunstige houding van het bedrijfsleven moet ondersteund worden door het beleid van de gemeenten en provincie. Waar mogelijk zullen zij hun inspanningen om het bedrijfsleven te helpen moeten intensiveren. Met een dergelijke steun in de rug komt het bedrijfsleven gemakkelijker deze economisch moeilijke tijd door.

De economie blijft dynamisch

De economische structuur is voortdurend in beweging. Er worden nieuwe bedrijven opgericht en bestaande bedrijven worden opgeheven. Er zijn bedrijven van buiten de provincie die verhuizen naar Flevoland. Omgekeerd zijn er Flevolandse bedrijven die de provincie verlaten. Het Flevolandse bedrijfsleven is veerkrachtig. Dat is te zien aan het hoge aantal startende ondernemers. In 2001 zijn er in Flevoland 1.410 nieuwe bedrijven opgericht, een toename met 2%. Dat is beduidend lager dan in 2000 (13% toename), maar beduidend hoger dan in Nederland, waar in 2001 het aantal starters afnam met 8%. Starters zijn belangrijk voor een gezonde economische structuur, omdat zij vers bloed aandragen, nieuwe ideeën hebben en zorgen voor extra werkgelegenheid. De tegenhanger van starters zijn het aantal opgeheven bedrijven. Helaas is het aantal opgeheven bedrijven sterk gestegen (+38%) ten opzichte van het vorige jaar. Een groot aantal bedrijven ontkomt niet aan de economische tegenwind en heeft te weinig reserve opgebouwd om economisch mindere tijden te overleven. Daardoor neemt het aantal bedrijven in Flevoland minder sterk toe dan in het verleden. Desondanks is de autonome ontwikkelingskracht van Flevoland nog aanzienlijk, want in 2001 kwamen er 1.450 bedrijven bij. Daar bovenop kwamen via het migratiesaldo (verschil tussen bedrijven die zich nieuw in Flevoland vestigen en bedrijven die Flevoland verlaten) nog 300 bedrijven extra. Voor het beleid liggen de aangrijpingspunten in het bevorderen van het starten, het proberen aan te trekken van zoveel mogelijk bedrijven van buiten de provincie en het proberen tegen te gaan van vertrekkende bedrijven. Het startersbeleid is een staand beleid. De Kamer van Koophandel doet de eerste intake, terwijl gespecialiseerde organisaties als Syntens, SACA e.a. de tweedelijns verzorging ter hand nemen. Het is echter nu zaak om een extra inspanning te leveren om zoveel mogelijk startende ondernemingen goed op weg te helpen zonder dat er teveel en onnodig uitvallers komen. Het aantrekken van bedrijven van elders is echter nog geen staand beleid. Iedere gemeente heeft weliswaar (een) bedrijfscontactfunctionaris(sen) en/of (een) bedrijfsacquisiteur(s) in dienst, maar opereert op eigen houtje. Ook de provincie onderneemt beperkte direct mail acties, die bij een concrete vraag van een bedrijf direct naar de gemeenten worden doorgesluisd. Het is zaak om nu gezamenlijk de handen ineen te slaan en gezamenlijk de promotie en als het kan ook de acquisitie ter hand te nemen. Dat zal van onderop, vanuit de gemeente geïnitieerd moeten worden waarvoor het rapport van BCI voor een gezamenlijk promotiebeleid een goed startpunt kan zijn. Daarnaast lijkt het zaak om het vertrek van bedrijven uit de provincie zoveel mogelijk tegen te gaan. Om te weten wat daaraan gedaan zou moeten worden zou standaard met elk vertrekkend bedrijf een exit-interview moeten worden gehouden. Pas dan wordt duidelijk of en hoe het vertrek voorkomen had kunnen worden.

Conclusie

Ook in economisch moeilijke tijden is er nog altijd een grote dynamiek in het bedrijfsleven. Zo ook in Flevoland. Het is zaak om deze dynamiek goed te accommoderen en goed te begeleiden. Daarvoor zou extra aandacht aan het startersbeleid moeten worden besteed. Tevens zouden de gemeenten gezamenlijk de promotie en acquisitie van nieuwe bedrijven ter hand moeten nemen. Hierover zouden bindende meerjarenafspraken gemaakt moeten worden. Ook zou aandacht besteed moeten worden aan bedrijven die de provincie verlaten. Met name zou nagegaan moeten worden waarom zij de provincie verlaten en of dat vertrek eventueel voorkomen had kunnen worden. Ook zou de aandacht voor innovatie verder kunnen worden versterkt door de beleidsaanbevelingen uit het Regionaal Innovatie- en Technologieplan Flevoland, 2002 – 2006 (RITP II) met kracht ter hand te nemen. Ook in het REOF halverwege wordt op het belang van innovatie gewezen. Vooral voor het versterken van de stuwende sector.

Stijgend aantal nietwerkende werkzoekenden (werklozen)

Een minder sterk groeiende werkgelegenheid en een stijgende beroepsbevolking in een economisch minder gunstige periode moet wel leiden tot een groei van het aantal werklozen. Dat is dan ook precies wat er in 2002 is gebeurd. Ten opzichte van het vorige jaar steeg het aantal werklozen met 2.250 personen (=+ 23%) tot 11.900 personen. Daarmee is een einde gekomen aan een periode van vijf jaar waarin het aantal werklozen gestaag daalde. Het aandeel werklozen bedraagt nu weer 7% van de beroepsbevolking. Vooral het aandeel mannelijke werklozen is sneller gestegen dan het aandeel vrouwelijke werklozen. Achtergrond is waarschijnlijk dat in de non-profit sector (onderwijs en zorg) minder ontslagen zijn gevallen dan in de profit-sector, waar verhoudingsgewijs meer mannen werken. Verontrustend is dat vooral de werkloosheid onder jongeren zeer sterk toeneemt. Zoals gebruikelijk hebben de hoger opgeleiden een grotere kans op het vinden van een baan dan de lager opgeleiden. Opvallend is echter dat het aandeel laag opgeleiden onder de werklozen eveneens afneemt. Het zijn vooral de mensen met een algemene opleiding (MBO/HAVO/VWO) die een sterker aandeel onder de werklozen innemen. Ook het aandeel allochtonen is gestegen met 1% naar 32% in 2002. Het zijn vooral de moeilijk bemiddelbare en vaak al langdurig ingeschreven werkzoekenden die vrijwel niet meer aan een reguliere arbeidsplaats kunnen komen. Voor deze groep bieden alleen gesubsidieerde banen uitkomst, banen echter die door bezuinigingen bij de overheid worden verminderd.

Conclusie

Was er voor twee jaar terug nog sprake van een gespannen arbeidsmarkt, waarbij het aantal moeilijk vervulbare vacatures groot was, tegenwoordig ontspant de arbeidsmarkt zich in snel tempo,. Gevolg is dat het aantal werkzoekenden stijgt, terwijl het aantal beschikbare vacatures snel daalt. Dat betekent dat er door de gemeenten, de Centra voor Werk en Inkomen, het Regionaal Platform Arbeidsmarkt en de provincie een actief arbeidsmarktbeleid gevoerd moet worden. Gemeenten krijgen een steeds zwaardere stem in het uitvoeren van het arbeidsmarktbeleid. Zo dragen gemeenten in toenemende mate de financiële lasten wanneer mensen een bijstandsuitkering ontvangen. Het is de taak van de gemeente om ervoor te zorgen dat de mensen zo snel mogelijk weer aan het werk worden geholpen. Deze reïntegratietask wordt door de gemeenten uitbesteed aan de sociale werkvoorzieningen of aan commerciële reïntegratiebedrijven. Met de instelling van Regionale Platforms Arbeidsmarktbeleid (RPA) is op regionaal niveau een instantie gecreëerd die de bovenlokale regie kan voeren op het gebied van arbeidsmarkt en sociaal zekerheidsbeleid. Het is zaak dat zowel de gemeenten als het RPA een actief arbeidsmarktbeleid voeren om de mensen zo snel mogelijk aan het werk te helpen en de bedrijven voor een snelle vervulling van de nog aanwezige vacatures. .

Afstemming voldoende bedrijfsruimte

De totale uitgifte van bedrijventerreinen lag in 2002 (50 hectare) beduidend onder de uitgifte van het vorig jaar (70 hectare). Dat gold voor alle gemeenten. De voorraad terstond uitgiftebaar bedrijventerrein bedraagt 232 hectare, voldoende om nog bijna vijf jaar de uitgifte van het afgelopen jaar voort te zetten. Alleen Zeewolde heeft weinig direct uitgiftebaar bedrijventerrein voor handen. De beschikbaarheid van voldoende bedrijventerreinen van goede kwaliteit naar type is belangrijk in het vestigingsklimaat van Flevoland. In dat kader is het belangrijk om er voor te zorgen dat er op tijd voldoende bedrijventerrein van de verschillende typen beschikbaar is. Niet iedere gemeente kan elke type bedrijventerrein ontwikkelen. Regionale afstemming en afweging wat de meest geschikte plek voor een bedrijf is, zou daarom noodzakelijk zijn. Immers ruimte is een schaars goed. Daarom zou er overleg moeten plaats vinden tussen provincie en gemeenten om te komen tot een eventuele realisatie van bovenlokale c.q. regionale bedrijfsterreinen of bedrijventerreinen die eventueel gezamenlijke geëxploiteerd kunnen worden. Jaarlijks moeten de gemeenten aan de provincie rapporteren hoeveel hectare bedrijventerrein zij hebben uitgegeven. Op initiatief van de provincie hebben de gemeenten in 2002 programmatuur ontvangen voor het opzetten van een continu Bedrijventerreinen Monitoringsysteem (BTMS). Daarmee is het niet alleen voor de gemeente direct duidelijk hoeveel hectare bedrijfsgrond nog beschikbaar is of in welke fase van verwerving zij zich bevindt, maar is ook op provinciaal niveau duidelijk waar nog bedrijfsgrond beschikbaar is. Daarmee kan de vestiging van bedrijven in de provincie worden bevorderd. Mits goed geactualiseerd is dit een goed instrument zowel voor gemeente als voor provincie om adequaat en daadkrachtig in te gaan op ruimteverzoeken van bedrijven. Het zou een basis kunnen vormen voor een aanzet tot een regionale bedrijventerreinenstrategie en daarop toegespitste specialisatie van de gemeenten. In het verleden zijn er aanzetten geweest om te komen tot een aard van specialisatie. Zo kiest Almere onder andere voor ICT en medische technologie als zwaartepunt, Urk voor de visserij, Zeewolde voor ICT en logistiek, Dronten en Noordoostpolder beiden voor landbouw en agrifood, Noordoostpolder voor Geomatica en Lelystad voor biotechnologie en medische technologie. Het is nooit tot een verdere uitwerking van deze zwaartepunten gekomen, omdat de individuele gemeenten hun eigen zelfstandigheid in deze willen behouden. Momenteel wordt er in opdracht van de gemeente Almere en de provincie een onderzoek uitgevoerd naar een nieuw locatiebeleid, wat misschien aanknopingspunten kan leveren voor bovengenoemd speerpuntenbeleid.

Conclusie

Nu de economische ontwikkeling hapert is het van essentieel belang dat er voldoende en op tijd bedrijventerrein beschikbaar komen. Via het ingevoerde monitoringsysteem (BTMS) is het mogelijk om tot een efficiënte afstemming tussen vraag en aanbod te komen. Dat vereist wel een goed bijhouden van het monitoringsysteem. Aanvullend kan een verdere segmentering van bedrijventerreinen en een regionale samenwerking van gemeenten en provincie er voor zorgen dat ieder bedrijf op de juiste en gewenste locatie beland. Het is zaak dat de aanzetten die hiertoe het afgelopen jaar zijn gegeven, verder worden uitgewerkt.

Toekomst

De discussie is niet of er opnieuw een economische opleving komt, maar wanneer deze economische opgang inzet. De meningen verschillen hierover zoals de verschillende ramingen van het Centraal Plan Bureau, Het Europees Monetair Fonds en andere instanties aangeven. De toekomst zal uitwijzen wie gelijk heeft. In ieder geval is duidelijk dat Flevoland een economische structuur heeft die van alle regio's in Nederland de sterkste procentuele groei van de werkgelegenheid kent. Echter door de gelijktijdige grote instroom van mensen van buiten de provincie als gevolg van de opvangfunctie van met name Zuidelijk Flevoland

wordt de balans tussen het in de provincie aanwezige aantal arbeidsplaatsen en de eveneens aanwezige beroepsbevolking verder verstoord. De ondernemers in Flevoland zijn voornamelijk redelijk positief over de toekomst, zeker vergeleken met hun collega's in de rest van Nederland. Dat is een hoopvol teken omdat zij toch de mensen zijn die de noodzakelijke banen moeten scheppen.

STATISTISCHE BIJLAGEN

Bijlage 1: Sociaal-economische gegevens Flevoland, 2000-2002

	ALMERE			DRONTEN		
	2000	2001	2002	2000	2001	2002
Aantal inwoners (per 1 januari)	142.765	150.398	158.849	35.244	35.591	36.332
Aantal inwoners (15-64 jr.)	100.000	106.000	111.000	23.500	24.000	24.500
Beroepsbevolking waarvan:	72.000	76.300	79.900	15.800	16.300	16.700
- werkzame beroepsbevolking	69.000	73.100	76.600	15.000	15.500	15.900
- niet-werkzame beroepsbevolking	3.000	3.200	3.300	800	800	800
Bruto participatiegraad	72	72	72	67	68	68
Ter plaatse werkzaam	27.500	.	32.900	7.000	.	7.400
Uitgaande pendel	41.500	.	43.700	8.000	.	8.500
Inkomende pendel, waarvan:	13.000	.	15.600	2.400	.	2.600
- elders wonend in Flevoland	3.600	.	4.500	900	.	1.100
- wonend buiten Flevoland	9.400	.	11.100	1.500	.	1.500
Arbeidsplaatsen, waarvan:	50.044	55.345	58.969	12.335	12.605	12.813
- 12 uur en meer per week	40.903	46.338	48.508	9.469	9.696	10.049
- minder dan 12 uur per week	9.141	9.007	10.461	2.866	2.909	2.764
Niet-werkende werkzoekenden	5.149	4.824	6.168	862	730	902
NWW-ers als % beroepsbevolking	7%	6%	8%	6%	4%	5%
Bedrijfsvestigingen	7.134	7.461	8.004	2.382	2.405	2.450
	LELYSTAD			NOORDOOSTPOLDER		
	2000	2001	2002	2000	2001	2002
Aantal inwoners (per 1 januari)	63.098	64.668	66.512	43.122	43.669	44.240
Aantal inwoners (15-64 jr.)	45.300	46.500	47.500	28.100	28.500	29.000
Beroepsbevolking waarvan:	30.400	31.400	32.300	19.100	19.400	19.700
- werkzame beroepsbevolking	28.600	29.800	30.400	18.300	18.500	18.900
- niet-werkzame beroepsbevolking	1.800	1.600	1.900	800	900	800
Bruto participatiegraad	67	68	68	68	68	68
Ter plaatse werkzaam	16.000	.	17.300	14.000	.	13.700
Uitgaande pendel	12.600	.	13.100	4.300	.	5.200
Inkomende pendel, waarvan:	8.700	.	8.700	3.500	.	4.300
- elders wonend in Flevoland	4.700	.	4.600	1.100	.	1.300
- wonend buiten Flevoland	4.000	.	4.100	2.400	.	3.000
Arbeidsplaatsen, waarvan:	28.789	30.108	30.888	21.257	21.696	21.940
- 12 uur en meer per week	24.644	25.557	25.983	17.655	17.771	18.067
- minder dan 12 uur per week	4.145	4.551	4.905	3.602	3.925	3.873
Niet-werkende werkzoekenden	2.905	2.547	3.103	1.197	1.102	1.186
NWW-ers als % beroepsbevolking	10%	8%	10%	6%	6%	6%
Bedrijfsvestigingen	3.614	3.718	3.885	3.486	3.497	3.535

Bijlage 1: (vervolg)

	URK			ZEEWOLDE		
	2000	2001	2002	2000	2001	2002
Aantal inwoners (per 1 januari)	15.719	16.231	16.489	17.258	18.379	19.243
Aantal inwoners (15-64 jr.)	9.500	9.800	10.000	11.400	12.000	12.500
Beroepsbevolking waarvan:	5.500	5.800	5.900	8.300	8.800	9.100
- werkzame beroepsbevolking	5.400	5.600	5.700	8.100	8.600	8.900
- niet-werkzame beroepsbevolking	100	200	200	200	200	200
Bruto participatiegraad	58	59	59	73	73	73
Ter plaatse werkzaam	3.700	.	4.400	3.500	.	3.500
Uitgaande pendel	1.700	.	1.300	4.600	.	5.400
Inkomende pendel, waarvan:	800	.	900	2.400	.	2.600
- elders wonend in Flevoland	600	.	600	900	.	1.100
- wonend buiten Flevoland	200	.	300	1.500	.	1.500
Arbeidsplaatsen, waarvan:	5.962	6.394	7.021	7.363	7.295	7.838
- 12 uur en meer per week	4.740	4.979	5.491	5.990	5.937	6.122
- minder dan 12 uur per week	1.222	1.415	1.530	1.373	1.358	1.716
Niet-werkende werkzoekenden	187	152	177	293	280	353
NWW-ers als % beroepsbevolking	3%	3%	3%	4%	3%	4%
Bedrijfsvestigingen	906	920	938	1.507	1.507	1.548
FLEVOLAND TOTAAL						
	2000	2001	2002			
Aantal inwoners (per 1 januari)	317.206	328.936	341.665			
Aantal inwoners (15-64 jr.)	218.000	227.000	234.000			
Beroepsbevolking waarvan:	151.000	158.000	164.000			
- werkzame beroepsbevolking	144.000	151.000	156.000			
- niet-werkzame beroepsbevolking	7.000	7.000	8.000			
Bruto participatiegraad	69	70	70			
Ter plaatse werkzaam	83.400	.	92.300			
Uitgaande pendel	61.000	.	64.000			
Inkomende pendel	19.100	.	21.700			
Arbeidsplaatsen, waarvan:	125.750	133.443	139.449			
- 12 uur en meer per week	103.401	110.278	114.200			
- minder dan 12 uur per week	22.349	23.165	25.249			
Niet-werkende werkzoekenden	10.667	9.635	11.889			
NWW-ers als % beroepsbevolking	7%	6%	7%			
Bedrijfsvestigingen (provincie)	19.029	19.508	20.360			
Bedrijfsoprichtingen (KvK)	2.743	2.978				
Opheffingen (KvK)	1.113	1.541				
Vestigende bedrijven (KvK)	706	765				
Vertrekkende bedrijven (KvK)	387	454				
Mutatie reële omzet	3%	-1%	-1%			
Mutatie reële export	3%	-6%	-2%			
Bedrijven met voldoende rendement	72%	72%	67%			

Bron: Statistiek van de Werkgelegenheid Flevoland, Kamer van Koophandel Flevoland, CWI

Bijlage 2: Werkzame personen (fulltime) naar bedrijfstak en -klasse, Flevoland (per 1 april 2001 en 2002)

Bedrijfstak en -klasse	2001	2002	verschil
X CBS Metelling landbouw	6.036	6.036	0
A LANDBOUW, JACHT EN BOSBOUW	1.533	1.236	-297
01 Landbouw, jacht en dienstverleningen t.b.v. de landbouw en jacht	1.417	1.111	-306
02 Bosbouw en dienstverlening t.b.v. de bosbouw	116	125	9
B VISSERIJ	682	875	193
05 Visserij, kweken van vis en schaaldieren t.b.v. de visserij	682	875	193
C WINNING VAN DELFSTOFFEN	3	3	0
11 Aardolie- en aardgaswinning	3	1	-2
14 Winning van zand, grind, klei, zout e.d.	0	2	2
D INDUSTRIE	13.667	14.010	343
15 Vervaardiging van voedingsmiddelen en dranken	3.474	3.610	136
17 Vervaardiging van textiel	110	117	7
18 Vervaardiging van kleding; bereiden en verven van bont	44	52	8
19 Vervaardiging van leer en lederwaren (excl. kleding)	9	4	-5
20 Houtindustrie vervaardiging van artikelen van hout, kurk, riet en vlechtwerk (excl. meubels)	167	197	30
21 Vervaardiging van papier, karton en papier- en kartonwaren	191	132	-59
22 Uitgeverijen, drukkerij en reproductie van opgenomen media	1.305	1.163	-142
23 Aardolie- en steenkoolverwerkende industrie; bewerking van splijt en kweekstoffen	7	7	0
24 Vervaardiging van chemische producten	805	839	34
25 Vervaardiging van producten van rubber en kunststof	506	383	-123
26 Vervaardiging van glas, aardewerk, cement-, kalk- en gipsproducten	610	499	-111
27 Vervaardiging van metalen in primaire vorm	35	39	4
28 Vervaardiging van producten van metaal (excl. machines en transportmiddelen)	1.084	1.298	214
29 Vervaardiging van machines en apparaten	2.803	3.033	230
30 Vervaardiging van kantoormachines en computers	59	102	43
31 Vervaardiging van overige elektrische machines, apparaten en benodigdheden	176	235	59
32 Vervaardiging van audio-, video- en telecommunicatieapparatuur en -benodigdheden	36	33	-3
33 Vervaardiging van medische apparaten en instrumenten orthopedische artikelen e.d. precisie- en optische instrumenten en uurwerken en optische instrumenten en uurwerken	197	224	27
34 Vervaardiging van auto's, aanhangwagens en opleggers	147	86	-61
35 Vervaardiging van transportmiddelen (excl. auto's, aanhangwagens en opleggers)	619	606	-13
36 Vervaardiging van meubels; vervaardiging van overige goederen n.e.g.	1.206	1.227	21
37 Voorbereiding tot recycling	77	124	47
E PRODUCTIE EN DISTRIBUTIE VAN ELEKTRICITEIT, AARDGAS EN WATER	216	248	32
40 Productie en distributie van elektriciteit, aardgas, stroom en warm water	108	152	44
41 Winning en distributie van water	108	96	-12
F BOUWNIJVERHEID	6.972	7.446	474
45 Bouwnijverheid	6.972	7.446	474
G REPARATIE VAN CONSUM ENTENARTIKELEN EN HANDEL	19.624	20.331	707
50 Handel in en reparatie van auto's en motorfietsen; benzineservicestations	2.210	2.250	40
51 Groothandel en handelsbemiddeling (niet in auto's en motorfietsen)	9.759	9.820	61
52 Detailhandel en reparatie t.b.v. particulieren (excl. auto's, motorfietsen en motorbrandstoffen)	7.655	8.261	606

Bijlage 2: (vervolg)

Bedrijfstak en –klasse	2001	2002	verschil
H HORECA	1.799	2.003	204
55 Logies, maaltijden- en drankverstreking	1.799	2.003	204
I VERVOER, OPSLAG EN COMMUNICATIE	4.980	5.058	78
60 Vervoer over land	2.761	2.785	24
61 Vervoer over water	215	216	1
62 Vervoer door de lucht	75	98	23
63 Dienstverlening t.b.v. het vervoer	751	821	70
64 Post en telecommunicatie	1.178	1.138	-40
J FINANCIËLE INSTELLINGEN	3.514	3.487	-27
65 Financiële instellingen (excl. Verzekeringswezen en pensioenfondsen)	2.218	2.255	37
66 Verzekeringswezen en pensioenfondsen (excl. verplichte sociale verzekeringen)	64	53	-11
67 Activiteiten t.b.v. of verwant aan financiële instellingen	1.232	1.179	-53
K VERHUUR VAN EN HANDEL IN ONROEREND GOED, VERH UUR VAN ROERENDE GOEDEREN EN ZAKELIJKE DIENSTVERLENING	23.013	22.670	-343
70 Verhuur van en handel in onroerend goed	1.022	1.061	39
71 Verhuur van transportmiddelen, machines en werktuigen zonder bedienend personeel en van overige roerende goederen	510	511	1
72 Computerservice- en informatietechnologiebureaus e.d.	3.222	3.230	8
73 Speur- en ontwikkelingswerk	2.208	2.141	-67
74 Overige zakelijke dienstverlening	16.051	15.727	-32
L OPENBAAR BESTUUR, OVERHEIDSDIENSTEN EN VERPLICHTE SOCIALE VERZEKERINGEN	6.092	6.559	467
75 Openbaar bestuur, overheidsdiensten en verplichte sociale verzekeringen	6.092	6.559	467
M ONDERWIJS	6.523	7.411	888
80 Onderwijs	6.523	7.411	888
N GEZONDHEIDS- EN WELZIJNSZORG	11.698	12.365	667
85 Gezondheids- en welzijnszorg	11.698	12.365	667
O MILIEUDIENSTVERLENING, CULTUUR, RECREATIE EN OVERIGE DIENSTVERLENING	3.924	4.482	558
90 Milieudienstverlening	147	114	-33
91 Werkgevers, werknemers en beroepsorganisaties; levensbeschouwelijke en politieke organisaties; overige ideële organisaties e.d.	459	636	177
92 Cultuur, sport en recreatie	2.305	2.638	383
93 Overige dienstverlening	1.013	1.094	81
ONBEKEND	2	0	-2
TOTAAL	110.278	114.220	3.942

Bron: Statistiek van de Werkgelegenheid Flevoland

Bijlage 3: Werkzame personen (fulltime) per gemeente en naar bedrijfstak, Flevoland (per 1 april 2001 en 2002)

SBI-code Bedrijfstak	ALMERE		DRONTEN		LELYSTAD	
	2001	2002	2001	2002	2001	2002
X MEITELLING LANDBOUW	335	335	1.297	1.297	433	433
A LANDBOUW	429	244	362	395	75	91
B VISSERIJ	-	-	-	-	-	-
D INDUSTRIE	4.507	4.836	1.008	846	3.004	2.906
E ELEKTRICITEIT, AARDGAS EN WATER	59	67	6	9	149	162
F BOUW	3.025	3.233	735	817	1.467	1.534
G HANDEL	9.662	9.957	1.882	2.037	3.553	3.729
H HORECA	663	775	178	206	484	567
I VERVOER EN COMMUNICATIE	2.180	2.352	348	336	1.074	1.029
J FINANCIËLE INSTELLINGEN	1.905	1.922	306	280	453	447
K ZAKELIJKE DIENSTVERLENING	11.416	11.374	1.332	1.458	6.769	6.348
L OPENBAAR BESTUUR, OVERHEIDS - DIENSTEN EN SOCIALE VERZEKERINGEN	2.114	2.342	383	419	2.721	2.848
M ONDERWIJS	3.092	3.545	647	692	1.258	1.560
N GEZONDHEIDS - EN WELZIJNSZORG	5.278	5.607	748	699	3.226	3.397
O OVERIGE DIENSTVERLENING	1.673	1.919	464	558	889	932
ONBEKEND	-	-	-	-	2	-
TOTAAL	46.338	48.508	9.696	10.049	25.557	25.983

SBI-code Bedrijfstak	NOORDOOSTPOLDER		URK		ZEEWOLDE	
	2001	2002	2001	2002	2001	2002
X MEITELLING LANDBOUW	3.250	3.250	21	21	700	700
A LANDBOUW	552	379	9	11	106	116
B VISSERIJ	12	12	670	863	-	-
D INDUSTRIE	2.789	2.878	1.718	1.835	644	712
E ELEKTRICITEIT, AARDGAS EN WATER	1	3	-	-	1	7
F BOUW	1.018	1.061	391	481	336	320
G HANDEL	2.753	2.883	726	706	1.048	1.019
H HORECA	285	295	103	65	86	95
I VERVOER EN COMMUNICATIE	466	469	200	208	712	664
J FINANCIËLE INSTELLINGEN	619	594	108	101	123	143
K ZAKELIJKE DIENSTVERLENING	2.263	2.200	360	438	873	852
L OPENBAAR BESTUUR, OVERHEIDS - DIENSTEN EN SOCIALE VERZEKERINGEN	514	541	156	172	204	237
M ONDERWIJS	1.025	1.085	251	278	250	251
N GEZONDHEIDS - EN WELZIJNSZORG	1.905	2.038	183	221	358	403
O OVERIGE DIENSTVERLENING	319	379	83	91	496	603
ONBEKEND	-	-	-	-	-	-
TOTAAL	17.771	18.067	4.979	5.491	5.937	6.122

Bron: Statistiek van de Werkgelegenheid Flevoland

**Bijlage 4: Aantal vestigingen in Flevoland per gemeente en naar bedrijfstak
(per 1 april 2001 en 2002)**

SBI-code	Bedrijfstak	ALMERE		DRONTEN		LELYSTAD	
		2001	2002	2001	2002	2001	2002
X	MEITELLING LANDBOUW	74	74	566	566	146	146
A	LANDBOUW	38	44	51	48	38	39
B	VISSERIJ	-	-	-	-	-	-
D	INDUSTRIE	354	386	118	128	239	254
E	ELEKTRICITEIT, AARDGAS EN WATER	2	2	5	7	6	5
F	BOUW	600	676	131	153	351	384
G	HANDEL	1.846	1.839	511	508	868	890
H	HORECA	222	231	71	73	157	150
I	VERVOER EN COMMUNICATIE	280	365	79	76	129	142
J	FINANCIËLE INSTELLINGEN	394	349	108	107	165	197
K	ZAKELIJKE DIENSTVERLENING	2.253	2.462	437	452	885	918
L	OPENBAAR BESTUUR, OVERHEIDS - DIENSTEN EN SOCIALE VERZEKERINGEN	20	21	6	6	24	24
M	ONDERWIJS	253	322	56	56	137	141
N	GEZONDHEIDS - EN WELZIJNSZORG	464	520	98	99	268	268
O	OVERIGE DIENSTVERLENING	661	713	168	172	303	329
	ONBEKEND	-	-	-	-	2	-
TOTAAL		7.461	8.004	2.405	2.451	3.718	3.887

SBI-code	Bedrijfstak	NOORDOOSTPOLDER		URK		ZEEWOLDE	
		2001	2002	2001	2002	2001	2002
X	MEITELLING LANDBOUW	1.213	1.213	9	9	271	271
A	LANDBOUW	91	93	6	7	23	30
B	VISSERIJ	4	4	130	146	-	-
D	INDUSTRIE	168	186	101	100	76	79
E	ELEKTRICITEIT, AARDGAS EN WATER	7	13	1	-	5	4
F	BOUW	192	205	68	88	78	81
G	HANDEL	607	581	231	232	297	289
H	HORECA	78	83	29	27	30	29
I	VERVOER EN COMMUNICATIE	121	119	63	65	34	35
J	FINANCIËLE INSTELLINGEN	164	163	72	51	104	122
K	ZAKELIJKE DIENSTVERLENING	409	424	111	116	360	378
L	OPENBAAR BESTUUR, OVERHEIDS - DIENSTEN EN SOCIALE VERZEKERINGEN	11	10	5	3	5	5
M	ONDERWIJS	77	84	26	24	37	44
N	GEZONDHEIDS - EN WELZIJNSZORG	157	161	27	29	75	80
O	OVERIGE DIENSTVERLENING	198	196	41	41	111	101
	ONBEKEND	-	-	-	-	1	-
TOTAAL		3.497	3.535	920	938	1.507	1.548

Bron: Statistiek van de Werkgelegenheid Flevoland

Bijlage 5: Bedrijventerreinen in Flevoland, 2001 en 2002

		Netto oppervlakte per 1-1-2002 (hectare)		Vestigingen		Arbeidsplaatsen	
		uitgegeven	terstond uitgeefbaar	2001	2002	2001	2002
ALMERE	Totaal	396,2	62,0	1.780	1.905	20.893	22.056
	Ambachtsmark	3,4	-	57	62	409	358
	De Paal	2,9	-	51	46	362	371
	De Steiger	22,1	-	102	101	1.343	1.253
	De Binderij	3,7	0,1	52	63	256	353
	Draaiersplaats	1,3	-	26	22	103	92
	Gietersplaats	3,3	0,1	70	68	329	407
	Gooisepoort 1 ^e en 2 ^e fase	20,0	-	12	18	1.980	2.128
	Gooisekant	32,4	-	255	274	3.560	3.974
	Hollandse Kant	27,4	-	90	91	1.327	1.306
	Felsersplaats	5,3	0,4	68	84	286	307
	Frezersplaats	4,2	0,1	62	64	234	298
	Markerkant	28,5	-	222	226	2.040	1.896
	Randstad	10,2	0,1	179	196	2.015	2.009
	Veluwsekant Oost en West	22,0	16,9	57	105	436	768
	De Uitgeverij	1,9	3,7	-	3	-	26
	Poldervlak	25,2	2,8	202	198	1.038	1.038
	Sallandsekant	11,4	34,3	-	-	-	-
	De Vaart I, II, III, IV en VI	163,1	3,2	242	248	5.127	5.384
	Vogelweg	7,9	0,3	33	36	48	46
DRONTEN	Totaal	141,0	56,3	543	556	3.751	3.899
	De Noord	21,5	-	279	275	1.984	2.090
	Business-Zone Delta	31,2	27,3	124	144	663	649
	Fazantendreef	25,8	-	10	10	138	233
	Havenweg	6,0	-	7	5	72	55
	Noorderbaan Driehoek	25,3	1,3	72	71	561	549
	De Kolk	11,6	1,6	34	33	181	169
	Oldebroekerweg	3,4	9,7	-	-	-	-
	Spelwijk	14,0	-	17	18	152	154
	Tarpan	2,2	16,4	-	-	-	-
LELYSTAD	Totaal	276,5	79,1	652	686	8.412	8.019
	Gildenhof	8,0	-	46	44	724	559
	Larserpoort	26,5	0,9	23	30	986	1.043
	Luchthaven	9,0	12,5	41	38	161	200
	Noorderluis	113,7	5,5	330	347	3.003	2.880
	Flevokust	-	-	-	-	-	-
	Oostervaart	106,0	-	179	174	2.902	2.689
	Larserdreef	3,0	-	33	39	636	624
	Flevopoort	5,7	57,4	-	14	-	24
	Middendreef	2,0	-	-	-	-	-
	Rivierenbuurt	0,6	2,8	-	-	-	-
	Westerdreef	2,0	-	-	-	-	-

Bijlage 5: (vervolg)

		Netto oppervlakte per 1-1-2002 (hectare)		Vestigingen		Arbeidsplaatsen	
		uitgegeven	terstond uitgeefbaar	2001	2002	2001	2002
NOORDOOST POLDER	Totaal	243,7	17,1	548	562	6.832	7.077
	Industrieterrein Bant	5,0	-	7	6	54	55
	Industrieterrein Creil	2,3	-	18	17	109	88
	Kavel B61	-	-	-	-	-	-
	Ens Noord 2	3,9	-	17	16	138	133
	Industrieterrein Ens	5,0	-	23	19	80	80
	Industrieterrein Espel	6,0	-	21	20	164	162
	Kavel C-90	13,4	-	-	-	-	-
	A6	14,7	12,8	-	-	-	-
	De Munt I	28,8	1,5	39	41	932	966
	De Munt II-Fase I	-	-	-	-	-	-
	Ecopark	-	-	-	-	-	-
	Nagelerweg 1 en 2	65,1	-	172	194	2.530	2.754
	Zwolsevaart	17,0	-	33	35	704	731
	Zuidervaart	35,1	-	83	90	1.122	1.127
	Gesteente	2,1	-	6	7	14	14
	Industrieterrein Kraggenburg	6,1	-	5	8	11	20
	Industrieterrein Luttelgeest	1,6	-	-	-	-	-
	Waterloopbos e.o. Marknesse	-	-	12	12	449	441
	Industrieterrein Marknesse	19,2	-	61	54	293	297
	Eggestraat	3,0	-	22	18	92	81
	E 94	9,3	0,9	5	4	6	5
	Industrieterrein Tollebeek	2,2	-	14	10	60	47
	Voormalig RWZI terrein	1,0	-	-	-	-	-
	Industrieterrein Rutten	3,0	1,9	10	11	74	76
URK	Totaal	65,1	23,6	195	217	2.227	2.517
	Zwolsehoek Fase I, II, III en IV	43,1	23,6	92	123	1.173	1.493
	Kamperhoek	13,0	-	70	66	777	741
	Lemsterhoek	9,0	-	33	28	277	283
ZEEWOLDE	Totaal	113,3	4,0	430	438	2.876	2.877
	Gildenveld	5,8	0,3	64	58	253	249
	Gildenveld II	-	-	-	-	-	-
	Schepenveld	11,1	-	144	143	651	628
	Planetenveld	4,4	-	50	55	142	169
	Trekkersveld	88,3	3,7	128	138	1.731	1.740
	Harderhaven	1,2	-	8	7	19	19
	Krachtenveld	2,5	-	36	37	80	72
	Paardenveld	-	-	-	-	-	-
FLEVOLAND	Totaal	1235,7	242,0	4.148	4.364	44.443	46.445

Bron: Statistiek van de Werkgelegenheid Flevoland

Bijlage 6: Kenmerken niet-werkende werkzoekenden in Flevoland (per 31-12-2002)

Gemeente	Almere	Dronten	Lelystad	Noordoost- nolder	Urk	Zeewolde	Flevoland
Doelgroepen							
Vrouwen	3.399	512	1.648	608	67	190	6.424
Etnische minderheden	2.399	162	906	240	23	46	3.776
Nieuwkomers	202	45	164	54	10	31	506
Fasering							
Fase 1	2.022	259	938	366	57	152	3.794
Fase 2	399	43	169	69	7	27	714
Fase 3	1.385	147	500	215	23	72	2.342
Fase 4	1.940	359	1.283	446	73	77	4.178
Fase geen	422	94	213	90	17	25	861
Leeftijdscategoriën							
jonger dan 24 jaar	874	113	492	163	28	24	1.694
Van 24 t/m 29 jaar	712	87	360	141	20	31	1.351
Van 30 t/m 39 jaar	1.808	221	743	343	44	115	3.274
Van 40 t/m 49 jaar	1.569	263	705	270	31	93	2.931
50 jaar e.o.	1.205	218	803	269	54	90	2.639
Duur werkloosheid							
Van 0 tot 6 mnd werkloos	2.617	383	1.260	519	79	149	5.007
Van 6 tot 12 mnd werkloos	1.014	148	588	192	35	50	2.027
12 mnd en langer werkloos	2.537	371	1.255	475	63	154	4.855
Opleidingsniveau							
Minder dan VBO	866	117	483	172	34	17	1.689
VB/MAVO	1.916	295	1.040	411	66	95	3.823
MBO/HAVO/VWO	2.231	360	1.143	463	62	145	4.404
HBO	731	92	301	109	11	66	1.310
Universiteit	353	35	129	27	4	24	572
Onbekend	71	3	7	4	0	6	91
Totaal aantal NWW -ers	6.168	902	3.103	1.186	177	353	11.889

Bron: CWI

Bijlage 7: Begrippenlijst

Beroepsbevolking

Alle mensen die minstens twaalf uur per week werken, of minstens twaalf uur per week willen werken, daarvoor direct beschikbaar zijn en bovendien actief zoeken naar werk.

Bruto participatiegraad

Het aandeel van de beroepsbevolking (werkzaam en werkloos) in de bevolking van 15 tot 65 jaar.

CWI (Centrum voor Werk en Inkomen)

De centrale organisatie voor werk en inkomen in de regio.

Fasering

Geobjectiveerde vaststelling van de afstand tot de arbeidsmarkt van werkzoekenden.

Flexibele arbeidsrelatie

Arbeidsrelatie op basis van een contract korter dan een jaar en/of een contract waarin geen vaste arbeidsduur is opgenomen.

Fulltime baan

Van een fulltime baan is sprake wanneer de overeengekomen arbeidsduur per week minstens 12 uur bedraagt.

Hoog opleidingsniveau

Mensen met hbo of wo als hoogst afgeronde opleiding.

I/D-banen (In- en doorstroombanen)

Via de regeling I/D-banen kunnen werknemers worden ingezet voor het uitvoeren van werkzaamheden op het laagste salarisoniveau, die zonder overheidssubsidie niet bekostigd kunnen worden. Met de in- en doorstroombanen is beoogd extra werkgelegenheid voor langdurige werklozen tot stand te brengen en tegelijkertijd de maatschappelijke dienstverlening te verbeteren.

Laag opleidingsniveau

Mensen met mavo, vbo of lager als hoogst afgeronde opleiding.

Middelbaar opleidingsniveau

Mensen met mbo, havo of vwo als hoogst afgeronde opleiding.

Migratiesaldo

Verschil tussen het aantal bedrijven dat zich gevestigd heeft en het aantal bedrijven dat vertrokken is.

Natuurlijke aanwas

Verschil tussen het aantal opgerichte en het aantal opgeheven bedrijven.

Netto groei

Som van de natuurlijke aanwas en het migratiesaldo.

NWW (Niet-werkzame werkzoekenden)

De bij een CWI ingeschreven werkzoekenden zonder werk of die minder dan 12 uur per week werken.

Parttime baan

Van een parttime baan is sprake wanneer de overeengekomen arbeidsduur per week minder dan 12 uur bedraagt.

Pendel

De pendel betreft personen die wonen in het ene gebied en werkzaam zijn in een ander gebied. De inkomende pendel zijn de mensen woonachtig buiten een district, maar die in het district werken. De uitgaande pendel zijn de mensen die in een district wonen, maar buiten het district een baan hebben. Het pendelsaldo is het verschil tussen de inkomende en uitgaande pendel.

Potentiële beroepsbevolking

Alle mensen in de leeftijdscategorie 15 tot 65 jaar.

Werkzame beroepsbevolking

Alle mensen die ten minste twaalf uur per week werken

WIW (Wet Inschakeling Werkzoekenden)

Een dienstbetrekking via de Wet Inschakeling Werkzoekenden fungeert als schakel tussen uitkering en werk in een reguliere baan. Het doel van de wet is langdurig werklozen, uitkeringsgerechtigden en werkloze jongeren sneller aan een baan te helpen.

WSW (Wet Sociale Werkvoorziening)

De Wet Sociale Werkvoorziening is bedoeld voor mensen met een handicap die alleen in staat zijn tot werken binnen een beschermde werkomgeving.